

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**SEYDİ ALİ REİS'İN HİNT OKYANUSU'NDAKİ
FAALİYETLERİ VE GÖZLEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLİZAR MANAV

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**SEYDİ ALİ REİS'İN HİNT OKYANUSU'NDAKİ
FAALİYETLERİ VE GÖZLEMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜLİZAR MANAV

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ İLHAMİ DANIŞ

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **170121005** numaralı **Gülizar MANAV**'ın hazırladığı “**Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Faaliyetleri ve Gözlemleri**” konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI, 16/07/2020** Perşembe günü saat 10:00'da Çevrimiçi Video Görüşmesi ile yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [..]/[..]/20[...], tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde:

Tez adının [.....]
[.....]
[.....] şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (*)	İMZA
Dr Öğr. Üyesi. İlhami DANIŞ(Danışman)	KABUL	
Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN	KABUL	
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÜSTÜNER	KABUL	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Gülizar Manav

SEYDİ ALİ REİS'İN HİNT OKYANUSU'NDAKİ FAALİYETLERİ VE GÖZLEMLERİ

Gülizar MANAV

ÖZET

1517 yılında Mısır'ın Osmanlı topraklarına katılmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun etki alanları genişlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu, artık Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda da varlığını göstermeye başlamıştır. 1498'de Ümit Burnu'nu keşfeden Portekizliler, akabinde Hint Okyanusu'na ulaşp burada tehdit edici bir güç olmuşlardır. Portekiz'in, Hint Okyanusu'nda faaliyet göstermesinden ve Müslümanlara karşı tehlike oluşturmasından dolayı bu durumu kontrol altına almak isteyen Osmanlı İmparatorluğu, Portekiz ile Hint Okyanusu'nda hakimiyet mücadelesine girerek karşı karşıya gelmiştir.

16. yüzyılda Hint Okyanusu'ndaki bu rekabette Portekizliler ile girişilen mücadelede Pîrî Reis'in Basra'da bırakmak zorunda kaldığı donanmayı Süveyş'e getirmek için Osmanlı bilgini ve denzcilerinden Seydi Ali Reis, 2 Aralık 1553 Mısır Kaptanlığına getirilerek, görevlendirilmiştir. Ancak Seydi Ali Reis de hem Portekiz ile yaşadığı çarpışmalar neticesinde hem de Fil tufanına yakalanmasıyla donanmayı Süveyş'e getirememiştir.

Portekiz, bu olayların akabinde Seydi Ali Reis'in, Hint Okyanusu'ndan Osmanlı topraklarına gitmesine müsaade etmemiştir. Seydi Ali Reis de kara yoluyla Osmanlı topraklarına dönmeye karar vermiştir. Böylece 3 yıl yedi ay süren maceralı bir yolculuk yaşayan Seydi Ali Reis, bu yaşadıklarını *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eserinde kaleme almıştır. Bunun yanında deniz astronomisi ve fiziki coğrafya ile ilgili olan *Kitâbü'l-Muhît fi-İlmi'l-Eflâk ve'l-Ebhur* adlı eserinde de Hint Okyanusu'da edindiği gözlemleri aktarmıştır.

Bu tezde, Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'na yapmış olduğu sefer ve akabinde Hint Okyanusu coğrafyasında yaşadığı yolculukta edindiği bilgiler, gözlemler ve şahit olduğu olaylar *Mir'âtü'l-Memâlik* ve *Kitâbü'l-Muhît fî-İlmi'l-Eflâk ve'l-Ebhur* eserleri çerçevesinde, güncel araştırmalar da incelenerek değerlendirilmiştir. .

Anahtar kelimeler: Seydi Ali Reis, Hint Okyanusu, Mir'âtü'l-Memâlik, Kitâbü'l-Muhît, Portekiz.

ACTIVITIES AND OBSERVATIONS OF SEYDİ ALİ REİS IN INDIAN OCEAN

Gülizar MANAV

ABSTRACT

In 1517 with the addition of Egypt to the Ottoman lands, the influence areas of the Ottoman Empire expanded. The Ottoman Empire started to show its presence in the Red Sea and the Indian Ocean. The Portugueses discovering the Cape of Good Hope in 1498 subsequently reached the Indian Ocean and became a threatening force there. Because of Portugueses' activity in the Indian Ocean and creating a danger against Muslims, The Ottoman Empire wanted to take control of this situation and came face to face with Portuguese in the Indian Ocean.

In the 16th century in order to bring the navy that Pîrî Reis had to leave in Basra in the fight with the Portuguese in the Indian Ocean, Seydi Ali Reis, one of the Ottoman scholars and sailors, was appointed as the Egyptian Captain on 2 December 1553. However, Seydi Ali Reis could not bring the navy to Suez either because of the clashes with Portuguese and the Fil Flood he was caught.

After these events Portuguese did not allow Seydi Ali Reis to go to the Ottoman lands from the Indian Ocean. Therefore, Seydi Ali Reis decided to return to the Ottoman Territories by land. Thus, Seydi Ali Reis, who had an adventurous journey lasting 3 years and seven months, wrote these experiences in his book called *Mir'âtü'l-Memâlik*. In addition, he shared his observations in the Indian Ocean in his book titled *Kitâbü'l-Muhît fi-İlmi'l-Eflâk ve'l-Ebhur*, which is about marine astronomy and physical geography.

In this thesis, the voyage of Seydi Ali Reis to the Indian Ocean and subsequently the information, observations and events he witnessed on his journey in the geography of the Indian Ocean are evaluated by examining the current researches

and within the framework of works of Mir'âtü'l-Memâlik and Kitâbü'l-Muhât fi-Îlmi'l-Eflak and'l-Ebhur.

Keywords: Seydi Ali Reis, Indian Ocean, Mir'âtü'l-Memâlik, Kitâbü'l-Muhât, Portuguese.

ÖNSÖZ

Tarih boyunca denizler insanların hayranlık ve korkuyla andıkları, muammalarla dolu olmasından dolayı maceraperestleri ve meraklıları kendine çeken bir sır olmuştur. Denizlerde yaşanan yolculuklar ya zenginlik hikayeleri ile insanların ilgisini çekip iştah kabartmış ya da acı hikayeler ile insanların gözlerini korkutup bilinmezliğini ve cazibesini korumuştur. Medeniyetlerin doğup büyümesine ve yahuatta yıkılıp son bulmasına katkılarda bulunan bu büyük etken böylece tarih ilminin de odak notkalarından biri olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu da küçük bir kara beyliği olarak kurulmasına rağmen denizlere ulaştıktan sonra Anadolu'daki denizci beyliklerin donanma ve denizcilerinden yararlanarak faaliyetlerini arttırarak ilerlemiştir. Osmanlı denizciliğinin ilk nüveleri böylece atılmıştır. İstanbul'un fethiyle birlikte Fatih Sultan Mehmed'in Akdeniz ve Karadeniz'e açılması akabinde de Yavuz Sultan Selim'in İstanbul Tersanesi'ni bir üs haline getirmesi Osmanlıları bir deniz imparatorluğuna dönüştürmüştür.

Osmanlı padişahları Fatih Sultan Mehmed'den itibaren "sultânü'l-berreyn ve hakanü'l-bahreyn" ünvanını kullanmaya başlamışlardır. Osmanlı donanması XVI. yüzyılda Karadeniz, Aknediz, Kızıldeniz ve Hint sularında varlığını göstermiştir. Akabinde başta Portekiz, İspanya, Hollanda ve İngiltere olmak üzere bir çok deniz gücü olan devletlerle mücadele içine girmiştir. Bir yüksek lisans tezi olan bu çalışma da Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'nda Portekiz ile 1554 yılında gerçekleşen çarpışmalarında Hind Kapudanı olarak donanmayı yöneten Seydi Ali Reis'in faaliyetlerini ve gözlemlerini anlatmayı amaçlamıştır. Böylece Osmanlı denizcisi, astronomi ve coğrafya bilginlerinden olan Seydi Ali Reis'in gözünden Hint bölgesinin sosyal, coğrafi, ekonomik ve siyasi tarihi hakkında katkıda bulunmak istenmiştir.

Çalışmamızın temel kaynakları Seydi Ali Reis'in *Kitâbü'l-Muhît fî-ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur* ve *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eserleridir. Bunun yanında kroniklerden ve Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden istifade edilmeye çalışılmıştır.

Başta kendisinden çok şey öğrendiğim, beni Osmanlı denizciliğinin büyüğü dünyasıyla tanıştıran, tez çalışmam boyunca fikirleri ile yol gösteren ve desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanı hocam Dr. Öğr. Üyesi İlhami DANIŞ'a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Tezimin konusunun belirlenmesinde ve olgunlaşmasında katkılarda bulunan kıymetli hocam Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a ve lisans ve yüksek lisans öğrenim hayatım boyunca bana kattıkları değerler adına başta Doç. Dr. Nurdan ŞAFAK olmak üzere bütün hocalarıma teşekkür ederim. Bu süreçte Osmanlı-Portekiz münasebetleri ve Hint Okyanusu ile ilgili çalışmalarıyla ufkumu açan sayın Prof. Dr. Salih ÖZBARAN'a, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Hava Yolları Kütüphanesi'ne ve yardımlarını eksik etmeyen Özge ÜLKÜ FAKIOĞLU, Cüneyt AYDIN, Tuğba SEVİL ve Zeynep KÜÇÜKER'e teşekkürlerimi sunarım. Tez yazma sürecim boyunca teşvik ve yardımını esirgemeyen Abdullah Burak ULUDAĞ'a da teşekkür ederim. Son olarak bu güne kadar üzerimde çok emeği olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme de teşekkürü borç bilirim.

Gülizar MANAV

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
HARİTA LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. SEYDİ ALİ REİS'İN HAYATI VE ESERLERİ.....	5
1.1. SEYDİ ALİ REİS'İN HAYATI.....	5
1.2. SEYDİ ALİ REİS'İN ESERLERİ.....	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	19
2. HİNT COĞRAFYASI VE HİNDİSTAN'DAKİ TÜRK TESİRİ.....	19
2.1. HİNDİSTAN'IN TARİHİ ÖNEMİ VE KONUMU.....	19
2.2. HİNDİSTAN'DAKİ TÜRK TESİRİ VE HAKİMİYETİ.....	23
2.3. XV. VE XVI. YÜZYILDA OSMANLI-HİNT MÜNASEBETLERİ.....	29
2.3.1. Portekiz'in Hint Sularına Gelişi.....	31
2.3.2. Osmanlı ve Hindistan İlişkilerinin Başlangıcı.....	39
2.3.3. Selman Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Faaliyetleri.....	41
2.3.4. Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi.....	44
2.3.5. Pîrî Reis'in Hint Seferi.....	48
2.3.6. Murad Reis'in Hint Seferi.....	51
2.3.7. Babürlülerin Tarih Sahnesine Çıkışı.....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
3. SEYDİ ALİ REİS'İN ESERLERİNDE HİNT OKYANUSU.....	54
3.1. SEYDİ ALİ REİS'İN HİNT KAPTANLIĞINA ATANMASI.....	54
3.2. BASRA.....	55
3.3. SEYDİ ALİ REİS'İN PORTEKİZ DONANMASIYLA KARŞILAŞMASI..	57

3.4. HİNT OKYANUSU	59
3.5. GÜCERAT	62
3.6. AHMEDABAD	66
3.7. SİND.....	69
3.8. HİNDİSTAN	73
3.9. DÖNÜŞ YOLU	81
3.9.1. Mir'âtü'l-Memâlik'teki Güzergah	85
3.10. SEYDİ ALİ REİS'E GÖRE HİNT OKYANUSU SAHİLLERİ VE HİNT OKYANUSU'NDA SEYR Ü SEFER	105
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA	119
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	142

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Hindistan'ın Fiziki Haritası :	21
Harita 2: Hint Okyanusu'ndaki ana ticaret yolları ve liman şehirleri	23
Harita 3: Delhi Sultanlığı ve bölgesel beylikler	27
Harita 4: Deniz ve kara ticaret yolları	30
Harita 5: Portekiz keşif yolları	31
Harita 6: Hürmüz Boğazı	51
Harita 7: Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Güzergahı	84
Harita 8: Seydi Ali Reis'in Dönüş Gürezgahı	105
Harita 9: Muhit'e Göre Hint Okyanusu Kıyıları	116

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
s.	Sayfa/sayfalar

GİRİŞ

Fatih Sultan Mehmed'in fethettiği topraklarla genişleyen Osmanlı sınırları II. Bayezid'in benimsediği politikalarla olağan durumunu korudu. Asya ve Avrupa arasında bir geçiş noktasında kurulan imparatorluk I. Selim'in tahta çıkmasıyla karşı karşıya kaldığı yeni sorunlar ve sorumluluklar neticesinde hudutlarını daha fazla genişletmeye başladı.

I. Selim, o güne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun benimsemiş olduğu batıya doğru genişleme politikalarını, İran'dan gelen tehditler sebebiyle doğuya yönelmesini sağladı. Safevilere karşı başlatılan mücadele, Mısır ve Arap topraklarında egemenlik kurulmasının önünü açtı.

16. yüzyılın başlarında İran'da kurulan Safevi İmparatorluğu, Şah İsmail tarafından yönetiliyordu. Şah İsmail, II. Bayezid'in barışçıl yaklaşımını fırsat bilerek Anadolu'ya akınlar düzenlemeye başladı. Dicle ve Fırat'ın yukarı vadilerine kadar olan yerleri işgal etti. I. Selim, tahta çıkışının akabinde Şah İsmail'in bu saldırılarına karşılık vermekte gecikmedi ve 23 Ağustos 1514'te Çaldıran'da Şah İsmail'i yenilgiye uğrattı. I. Selim, kazanmış olduğu bu zaferle Tebriz'i Osmanlı hakimiyeti altına aldı.¹

I. Selim, bu zaferin sonrasında yönünü Mısır'a döndü. Mısır ve Suriye'de varlıklarını koruyan ve İslam dünyasının önderi konumunda olan Memluklar, Ümit Burnu'nun Portekizler tarafından keşfedilmesi ile hem Hint sularında hem de Kızıldeniz'de saygınlıklarını yitirmeye başlamışlardı. I. Selim, 24 Ağustos 1516'da Halep'i Osmanlı topraklarına kattı. 22 Ocak 1517 tarihinde Ridaniyye'de kazanmış olduğu savaşla Kahire'ye girdi ve Memluklara son verdi. Memluklar Müslümanlar için kutsal olan Mekke ve Medine'nin koruyuculuğunu yapmaktaydı. Memlukların tarih sahnesinden silinmesiyle kutsal şehirlerin himayesi ve Halifelik makamı da

¹ Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, İstanbul 2001, s.147-159.

Osmanlılar'a geçti. Böylece Osmanlılar artık İslam dünyasının koruyuculuğunu üstlendi.²

Mısır, okyanusa açılan ticaret yolu üzerinde önemli bir konuma sahipti. Osmanlılar, Suriye ve Mısır'da hakimiyet kurduğunda Portekizliler 1498 yılında Vasco da Gama önderliğinde Güney Afrika kıyılarını dolaşp Hindistan'a ulaşmış ve burada yerleşmeye başlamışlardı. Portekizliler, Kızıldeniz'in giriş çıkışlarını kontrol altına alıp Hindistan ve Uzakdoğu'dan gelen ticari metaları Akdeniz'e taşıyan Müslüman tüccar gemilerini engellemek için çabalıyorlardı. Amaçları Hint Okyanusu'ndaki ticaret güzergahını değişmesini sağlayıp gemilerin Güney Afrika kıyılarını dolaşarak Lizbon'a ulaşmasıydı.³

Portekizliler ile ilk karşılaşma 1517'de Osmanlı hizmetinde bulunan Selman Reis'in liderliğinde gerçekleşti. Selman Reis, Cidde'de Portekizliler ile karşılaşması neticesinde sağladığı başarıyla daha sonraki yıllarda gerçekleşecek çarpışmalara örnek teşkil etti.

Kanuni Sultan Süleyman, tahta geçtiği ilk yıllarda Hint Okyanusu'nda meydana gelen gelişmeler ile pek ilgilenmedi. 1524 yılında Veziriazam İbrahim Paşa, Mısır'da isyan eden Ahmed Paşa'yı cezalandırmak ve asayişini sağlamak için Mısır'a gönderildi. Selman Reis, bu durumu fırsat bilerek Mısır'a gitti ve İbrahim Paşa'nın huzuruna çıkıp Hint Okyanusu'na dair hazırlamış olduğu raporu sundu.⁴ Rapor da o esnada Cidde'de bulunan Osmanlı gemileri ve topları hakkında bilgiler bulunmaktaydı. Osmanlı donanmasının başına getirilen Selman Reis, Kızıldeniz'deki girişimleriyle Hint Okyanusu'na yönelik atılacak adımların nüvesini attı. Ancak Yemen'deki Osmanlı donanmasının komutanı olan Hayreddin Bey ile Selman Reis arasında yaşanan iktidar mücadelesi sonucunda Selman Reis hayatını kaybetti.⁵

Portekizlilere karşı yapılan ilk ciddi hazırlık Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa tarafından Süveyş'te yapıldı. Osmanlı donanması Hadım Süleyman Paşa'nın emrinde 1538 yılında Hindistan'ın batı kıyısında bulunan Diu'ya karşı sefere

² Donald Edgar Pitcher, *a.g.e.*

³ Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, İstanbul 2013, s. 135-144.

⁴ İdris Bostan, "Selman Reis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 2009, c. 36, s. 444-446.

⁵ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s. 144-145.

çıktı. Babulmendeb Boğazı geçildikten sonra Aden önlerine gelen Hadım Süleyman Paşa ticari açıdan ve stratejik konumu bakımından önemli bir kent olan Aden'i aldı. Aden Hint Okyanusu'ndaki gözlem merkezi oldu.⁶

Hadım Süleyman Paşa'nın emrinde gerçekleşen Diu Seferi beklenen başarıyı sağlayamadı. Ancak bu sefer Yemen eyaletinin temelini attığı için Osmanlılar'ın Kızıldeniz'deki egemenliklerini sağlamlaştırılmaları açısından önemli katkıları oldu.

Osmanlı İmparatorluğu, 1546 yılında Basra'yı hakimiyeti altına alınca Hürmüz'ü zapteden Portekiz ile tekrar karşı karşıya geldi. Bunun üzerine ünlü denizci ve coğrafya bilgini Pîrî Reis Hint kaptanlığına getirildi. Nisan 1552 yılında Pîrî Reis, donanmayla Hint Okyanusu'na doğru sefere çıktı. Maskat'a ulaşan Pîrî Reis, burayı kuşattı ve daha sonra kale garnizonunu esir alıp kenti askerlere yağmalattı. 19 Eylül'de Hürmüz'e varan Pîrî Reis, 20 gün kadar kaleyi kuşattı ancak burayı ele geçiremedi.

Güçlü bir Portekiz donanmasının geldiği haberini alan Pîrî Reis, kuşatmayı kaldırdı ve Basra'ya doğru yola çıktı. Ancak Kanuni Sultan Süleyman'ın gönderdiği fermanında sadece Hürmüz'ün fethedilmesi değil Bahreyn Adası'nın da alınması emredilmişti. Bu durum Pîrî Reis'in sonunu hazırladı ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından Süveyş'e çağırılıp idam edildi.⁷

Pîrî Reis, Osmanlı kadırgalarını Basra'da bırakmıştı ve bu kadırgalar her an Portekiz saldırısına uğrama tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Donanmayı Süveyş'e getirmesi için 1553 yılında Katif Sancağı'nın beyi olan Murad Reis görevlendirildi. Ancak Portekiz deniz kuvvetleri ile girdiği çatışmalarda başarı elde edemeyen Murad Reis Basra'ya geri döndü. Bu yaşananların üzerine donanmayı Basra'dan alıp Süveyş'e getirmesi için 2 Aralık 1553'te ünlü denizci, astronomi ve coğrafya bilgini Seydi Ali Reis Hind kapudanı olarak görevlendirildi.

Bu çalışma, Seydi Ali Reis ve onun Hint Seferi'nde yaşadıkları ve edindiği gözlemleri anlatmaktadır. Çalışmamız açısından önemli olan ve tezin yazılması esnasında ana kaynağımız olarak kullandığımız eserler Seydi Ali Reis'in kendi kaleminden çıkmış olan *Kitâbü'l-Muhît fî ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur* ve *Mir'âtü'l-*

⁶ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s. 146-147.

⁷ BOSTAN, İdris, "Pîrî Reis", *DİA*, c.34, s. 283-285.

Memâlik'tir. Seydi Ali Reis'in hayatı ve Hint seferinde yaşadıkları ile ilgili kendi döneminde ve yahut akabinde kaleme alınan kaynaklar büyük çoğunlukla Seydi Ali Reis'in bu eserlerinden istifade edilerek yazılmıştır.

Seydi Ali Reis'in eserlerinin yanı sıra dönemin daha iyi anlaşılması ve tezin konusu olan Seydi Ali Reis'in hayatı hakkında daha geniş bilgiler edinebilmek adına başta Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, İbrahim Peçevi'nin *Peçevi Tarihi*, Mehmed Hemdemi Çelebi'nin *Solakzade Tarihi*, Latîfi'nin *Tezküretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ* ve Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkiretü's-Şu'arâ*, eserlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca Seydi Ali Reis'in Hint kaptanlığı sürecinde, öncesinde ve sonrasında Osmanlı İmparatorlu tarafından kendisine verilen görevleri tesbit ve tasdik etmek için Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki ilgili vesikalara da başvurulmuştur. Kullanılan diğer kaynaklar ise Hint coğrafyasını ve 16. Yüzyılın dünyasını daha iyi anlamak için araştırma ve inceleme eserleridir.

Bu tez, Seydi Ali Reis'in Hayatı ve Eserleri, Hint Coğrafyası ve Hindistan'daki Türk Tesiri, Seydi Ali Reis'in Eserlerinde Hint Okyanusu olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Ayrıca Seydi Ali Reis'in etrafında gelişen olaylarla ilişkili olarak dönemin siyasi, ekonomik, askeri, coğrafi ve sosyal tarihi hakkında da bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Birinci bölümde, Seydi Ali Reis'in hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, ilk olarak antik çağlardan günümüze kadar bir çok medeniyetin ilgisini çeken ve sahip olmayı arzuladığı Hindistan anlatılmıştır. Akabinde Asya'da yaşayan Türk toplumlarının Hindistan'a ilk yayılış süreçleri ve bölgede kurdukları devletler anlatılmıştır. Daha sonra da yukarıda da bahsetmiş olduğumuz Osmanlı İmparatorluğu'nu Hint Okyanusu'na götüren nedenleri ve süreci ardından da Hint Okyanusu'ndaki faaliyetleri ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Böylece gücünün doruğunda olan Osmanlı ve Portekiz kuvvetlerinin Hint coğrafyası ile ilişkileri ve tesirleri açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Seydi Ali Reis'in *Kitâbü'l-Muhîr fî ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur* ve *Mir'âtü'l-Memâlik* adlı eserlerinde denizci, astronomi ve coğrafya bilgini kimliği ile anlatmış olduğu olaylar ve yapmış olduğu analizler aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece bir Osmanlı bilgininin Hint Okyanusu'nu ve coğrafyasını nasıl gördüğü ve karşılaştığı insanlar tarafından nasıl görüldüğüne dair izlenimlerin anlatılması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEYDİ ALİ REİS'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. SEYDİ ALİ REİS'İN HAYATI

XVI. yüzyılın önemli denizcilerinden olan Seydi Ali Reis, Hint Okyanusu'nda faaliyetlerde bulunmuş, astronomi ve coğrafya alanına vakıf ve bu konularda eserler kaleme almış bir amiraldir. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olmasından dolayı Osmanlı toplumunun tanınmış isimleri arasında yer alan⁸ Seydi Ali Reis'in İstanbul Galata'da dünyaya geldiği ve kendisi gibi denizci bir aileye mensup olduğu bilinmektedir.⁹ Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle beraber XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde doğduğu tahmin edilmektedir.¹⁰ Galata'da doğup büyümesinden dolayı Galatalı lakabını almıştır. Dedesinin adı bilinmemekle birlikte, aslen Sinoplu olup Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'a yerleşerek Galata'da 'Dârü's-sinâ'a-i Âmire' yani Tersâne kethüdalığı yaptığı rivayet edilir.¹¹ Babasının ismi hususunda görüş ayrılıkları varsa da genellikle kaynaklarda Hüseyin olarak zikredilmektedir.¹² Seydi Ali Reis babası ve dedesi gibi aile mesleğini devam ettirerek küçük yaşta tersane hizmetine girmiştir.¹³

Genç yaşında Kanuni'nin gerçekleştirmiş olduğu Rodos Seferi'ne (1522) katılan Seydi Ali Reis, bu yolculuğunda muhtemelen bir kadırganın¹⁴ kumandanı

⁸ Kemal Özdemir, *Osmanlı Deniz Haritaları Ali Macar Reis Atlası*, İstanbul 1992, s. 86

⁹ Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik*, haz. Mehmet Kiremit, Ankara 1999, s.74-75; Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 21-24. Aynı yazar, "Seydi Ali Reis", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1999, S.525-527

¹⁰ Şerafettin Turan, "Seydi Ali Reis", *İslam Ansiklopedisi (İA)*, C. 10, İstanbul 1967, S. 528- 531

¹¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, haz. Nuri Akbayar, İstanbul, 1996, c. 5, s. 1499

¹² Seydi Ali Reis'in babasının ismini Hüseyin olarak belirten araştırma eserler bkz. Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 21-24; Aynı yazar, "Seydi Ali Reis", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1999, S.525-527; Şerafettin Turan, *a.g.m.*; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 2, İstanbul 1971, s. 289. Ayrıca Babasının Adının Hızır olduğu zikreden eserler için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, Ankara 1983, s. 398; A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 85.

¹³ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1975, s. 290-291.

¹⁴ "XVII. Yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı donanmasındaki savaş gemileri içinde en çok kullanılan ve vurucu gücü teşkil eden gemi türüdür. XVIII. Yüzyıldan sonra yerini kalyonlara bırakmıştır. Osmanlı kadırgasında 25 oturak ve 196 veya 245 kürekçi bulunurken, İspanyol kadırgasında 1560'larda 24

olarak görev almıştır. Ayrıca Barbaros Hayreddin Paşa'nın maiyetinde yer alarak Akdeniz'deki savaflara katılmış¹⁵ ve yelken açmış olduğu bu coğrafyayı iyice öğrenmiştir. Böylece mahir bir denizci olmuştur. Preveze Deniz Muharebesi'nde sol¹⁶ (veyahut sağ cenahın, bu hususta görüş ayrılıkları bulunmaktadır.¹⁷) kumandanlığını yapmıştır. Daha sonra ise 1551 senesinde Kaptanıderya Sinan Paşa'nın maiyetinde Trablus Seferi'ne katılmıştır.

Seydi Ali Reis muhtemelen Preveze Savaşı'ndan evvel azaplar kâtipliği¹⁸ görevine getirilmiştir ve bu tespit edilen ilk görevi olmuştur. Bunun yanı sıra şair de olan Seydi Ali Reis mahlas olarak da azaplar kâtipliği görevinden dolayı Kâtibi¹⁹ ya da Kâtibî-i Rûmî adlarını kullanmıştır.²⁰ *Mir'âtü'l- Memâlik* isimindeki eserini kendisi başta olmak üzere başka şairlerin ve özellikle Yetim'in²¹ deniz seferi ile alakalı beyitlerini metnin içinde ara ara serpiştirerek yazmıştır.²² O dönemde Seydi Ali Reis'in evinin şairler için bir uğrak yeri olduğu anlaşılmaktadır. Âşık Çelebi, Tezkîresi'nde Seydi Ali Reis'in sanatkârlara göstermiş olduğu anlayışı ve hüsnü kabulü şöyle dile getirmiştir: “ Cûd u sahâda nâdire-i devrân ve i'tâ vu 'âtifetde u'cûbe-i akrân idi... Hânesi her zarîfe câ ve her şey'e mültecâ ve kâşânesi zurefâ-yı şu'arâ vu 'ulemâya menzil ü me'vâ idi... Musâhiblerinden her fennün fâyikleri ve hirfetün hâzikleri idi.”²³

oturak her oturakta üçer kişiden 144 kürekçi vardı, daha sonra bu sayı 160'a kadar çıkmıştır. Venedik kadırgasında ise oturak sayısı değışmekle beraber genel olarak 27 oturak, 164 kürekçi bulunmaktaydı. Kadırgalar gayet uzun ve dar, kısmen su seviyesinde denecek kadar alçak ve hareketleri pek seri gemilerdir. Limanlara giriş-çıkışta ve düşman gemisine saldırı esnasında kürekle, denize açıldıktan sonra ve hava rüzgârlı iken yelkenle hareket ederdi.” Daha fazla bilgi için bkz; İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005, s. 188-220; Mustafa Gürbüz Beydiz, *Osmanlı Gemi Tasvirleri*, İstanbul 2014, s.52-53.

¹⁵ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 97.

¹⁶ Kemal Özdemir, *a.g.e.*; İsmail Hami Danişmend, *a.g.e.*, s. 214.

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*; Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁸ Latîfî, *Latîfî Tezkiresi*, haz. Mustafa İsen, Ankara 1999, s.277.

¹⁹ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, haz. Fehmi Edhem Karatay, İstanbul 1961, s. 446.

²⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, c. 2 s. 289

²¹ “Asıl adı Ali olan Yetim İstanbullu olup, hicri dokuzuncu asrın sonlarında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Yetim'in babasının II. Bayezid ve I. Selim dönemlerinde turnacıbaşı olduğu bundan mütevellitte oğlu Yetim'in I. Selim'in saltanatı sırasında yeniçeri ocağına intisab ettiği bilinmektedir. Daha sonra yeniçeri ocağından istifa eden Yetim geçim sıkıntısı yaşamaya başlamıştır. Yetim ayrıca bu süre zarfında edebiyat camiası tarafından bilinen bir isim olmuştur.”(Andreas Tietze, “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili”, *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, Ankara 2010, s. 506-507.)

²² Andreas Tietze, “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili”, *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, Ankara 2010, s.505

²³ Andreas Tietze, *a.g.m.*

Seydi Ali Reis'in Galata'da bulunan konağı her vakit misafirlere açık olmasından dolayı kendisine 'Galatalı Reis' de denilmiştir.²⁴

Seydi Ali Reis, sanatkârları himaye etmiştir.²⁵ Bunun en güzel örneği de Yetim mahlasını alan ve asıl adı Ali olan şairdir. Yetim, Seydi Ali Reis'in evine gelen sanatkârlar arasında yer alan isimlerdendir. Seydi Ali Reis, Yetim'in maddi sıkıntı yaşadığı bir dönemde ondan yardımını esirgememiş ve azaplar kâtibi olduğu sırada Yetim'e kefil olarak onu da donanmada bir işe yerleştirmiştir. Daha sonra da yanında sefere götürmüştür.²⁶ Yetim, Seydi Ali Reis'in Galata'daki konağını birkaç beytinde zikretmiş, bunun yanı sıra Seydi Ali Reis'in çocuklarının doğum günlerini tarih düşürmüştür.

Seydi Ali Reis, katılmış olduğu seferler neticesinde donanma teşkilatı içindeki mevkii de yükselmiş, babası ve dedesi gibi Galata Tersanesi Kethüdalığı'na²⁷ tayin edilmiştir. Kâtip Çelebi, Seydi Ali Reis'in hem bilim adamı hem de büyük bir deniz üstadı olduğunu vurgulamak için "derya ilminde ve felekiyatta mâhir bir kişi"²⁸ ve "Seydi Ali Reis'ten sonra tersane ocağına onunla mukayese edebilecek bir başkası gelmemiştir."²⁹ diyerek açık bir ifade ile onun önemini dile getirmiştir. İsmi ise Portekizlilerle Hint sularında gerçekleştirmiş olduğu mücadeleler neticesinde duyurmuştur.

Osmanlıların Hint sularındaki serüveni, Pîrî Reis'in donanmasını Basra'da bırakması ile sekteye uğramıştır.³⁰ Bu dönemde Seydi Ali Reis Hint donanmasını Süveyş'e getirmekle görevlendirilmiştir. Seydi Ali Reis, 30 akçe ulufe ile sipahi oğlanları zümresinde iken denizcilikteki mahirliği sebebi ile ulufesi 80 akçeye çıkartılıp, 2 Aralık 1553 (25 Zilhicce 970)'te Mısır kaptanlığına getirilmiştir.

Seydi Ali Reis ilk olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın gerçekleştirmiş olduğu Nahcivan Seferi hazırlıkları dâhilinde Halep'e gitmiştir. Daha sonra 7 Aralık 1553

²⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, Ankara 2017, s.705; A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 85.

²⁵ Latîfi, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*" hz. Rıdvan Canım, s. 452-453.

²⁶ Andreas Tietze, *a.g.m.*, s.507.

²⁷ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*

²⁸ Şerafettin Turan "Kitâbü'l-Muhîr", *DİA*, Ankara 2002, c.26, s. 111-112.

²⁹ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 97.

³⁰ İdris Bostan, "Pîrî Reis", *DİA*, c.34, İstanbul 2007, s. 283-285

tarhinde Basra'ya gitmek üzere buradan ayrılmış, 3 Şubat 1554'te Basra'ya ulaşmıştır.³¹ Basra'ya varınca hemen harekete geçen Seydi Ali Reis, 4 Şubat günü Mustafa Paşa'dan on beş gemiden oluşan donanmayı teslim almıştır. Ancak mevsimin kış olmasından dolayı ve donanmanın tamir edilmesi gerektiği için beş ay Basra'da ikamet etmek durumunda kalmıştır. Basra'da kaldığı süre zarfında Mustafa Paşa'nın Huveyze muhasarasına destek olmuş ancak bu muhasaradan olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu sırada Mustafa Paşa'nın keşif yapıp bölgedeki tehlikelerden haberdar etmesi için göndermiş olduğu Şerif isimli kılavuzun raporunu getirmesi üzerine ve raporda 4 parçadan başka Portekiz gemisi olmadığı görülünce, 2 Temmuz günü donanma Süveyş'e doğru yola çıkmak için hareket etmiştir.³² Donanma, Hürmüz kıyılarına kadar Şerif'in kılavuzluğunda gitmiştir. Şiraz sahillerinde ilerlerken bir çekeleve³³ ile karşılaşır ondan Portekiz donanmasına dair bilgi almaya çalışmışlarsa da olumlu bir sonuç alamamışlardır. Akabinde sırasıyla Katif, Bahreyn adaları, Kays Adası ve Keşim Adası'na uğradıktan sonra Hürmüz Boğazı'nı geçmişlerdir. Hürmüz Boğazı'nı geçince Şerif, Basra'ya bilgi vermek için geri dönmüştür.³⁴

10 Ağustos günü Umman sahillerindeki Hurfakan civarına gelindiğinde Hindistan genel valisi Alfonso de Noronha'nın oğlu Fernando kumandasındaki 25 parçalık Portekiz donanması ile kuşluk vaktinde ani bir şekilde karşılaşmıştır.

³¹ Mahmut Ak, *Osmanlı'nın Gezinleri*, İstanbul 2006, s. 57.

³² Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 97.

³³ "Nakliye amaçlı kullanılan, hızlı hareket etme kabiliyetine sahip yük gemisidir. Üzerinde 17,5-23,5 m uzunluklarında iki direği vardır. Geminin yaklaşık uzunluğu on beş metreyi bulmaktadır. On ile on üç oturak bulunmaktadır." Daha fazla bilgi için; İdris Bostan, *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul 2005, s. 251; Mustafa Gürbüz Beydiz, *Osmanlı Gemi Tasvirleri*, İstanbul 2014, s.67.

³⁴ Nejat Kosal, *Hint Yolu ve Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1936, s. 27.

Portekizlilerin 2 büyük barça,³⁵ 3 kalyon,³⁶ 6 Portekiz karavele³⁷ ile 12 kalyatadan³⁸ oluşan bu filosu çok kuvvetliydi.³⁹ İlk defa karşı karşıya gelen iki imparatorluğun güçleri burada savaşmış ve bu ilk çarpışmanın galibi Portekiz donanmasının geri çekilmesi ile Seydi Ali Reis olmuştur.⁴⁰ Mücadelenin sonucunda Portekiz filosunun bazı kadirgaları, ağır top ateşi neticesinde bozulmuş ve üç kadirga mürettebat ve askeriyle batmıştır. Bunun yanı sıra 2 barça ve 2 kalyata da bol ganimet ve esir ile Osmanlıların eline geçmiştir.⁴¹ Tarihçi Gelibolulu Ali'ye göre Portekiz filosunun kumandanı esirler arasında değildi ve akıbetinin ne olduğu hususunda bir bilgi yoktu.⁴² Ayrıca bu ilk karşılaşma hakkında Osmanlı kaynakları kesin bir zaferden söz ederken Portekizlilerin kaynakları ise Türklerin çarpışmayı mübalağalı anlattıklarını ve bu kadar ağır bir darbe almış olsalardı uzun süre kendilerini toplayamayacaklarını kaydetmişlerdir. Sadece Türklere bir sonraki karşılaşmalarında daha ağır bir darbe indirmek için savaş alanını terk ettiklerini belirtmişlerdir.⁴³

Seydi Ali Reis, bu karşılaşmanın ardından Portekiz donanmasını takip etmeden ilerleyebilmek adına hemen yola koyulmuştur. Bu sırada yaşanan fırtınanın bile dinmesi beklememiştir. Umman geçilip Maskat Kalesi ile Kalhat civarına gelen Osmanlı donanması 25 Ağustos günü⁴⁴ Fernando'nun kumandasındaki 34 gemiden oluşan Portekiz donanması ile seher vaktinde yeniden karşı karşıya gelmişlerdir. Seydi

³⁵ “Altı düz iki ve üç direkli yelkenli savaş gemisidir. XVI. Yüzyılın başlarına kadar savaş gemisi olarak kullanılmıştır. Daha sonra sadece nakliye amaçlı kullanılmıştır.” Bkz. İdris Bostan, a.g.e, s. 278-338; Mustafa Gürbüz Beydiz, a.g.e, s.61-62.

³⁶ “Üç direkli yelkenli savaş gemisidir. Kalyonlar, XVI. Yüzyılın başlarından XII. Yüzyılın ortalarına kadar daha çok nakliye amaçlı kullanılmıştır. Girit seferinin başladığı zamanlarda donanmaya katılmıştır.” Bkz. İdris Bostan, a.g.e, s. 274-275; Mustafa Gürbüz Beydiz, a.g.e, s.62.

³⁷ “Yelkenli bir savaş gemisidir. Pîrî Reis'in Kitâb-ı Bahriye'sinde ve ona ait iki dünya haritasında karavele çizimleri vardır. Bu gemiler daha çok Portekiz ve İspanyolların keşif ve araştırma gemisi olmuştur. XV. Yüzyılda iki veya üç direkli olup rüzgârın durumuna göre latin ve kare yelkenini kullanmışlardır. Bu tip karaveleler Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndaki gemi yapım tekniklerini bünyesinde toplamıştır.” Bkz. İdris Bostan, a.g.e, s. 356-359; Mustafa Gürbüz Beydiz, a.g.e, s.63-64.

³⁸ “19-20 oturaklı kadirgalardan küçük, çektiri türü bir savaş gemisidir. XVI. Yüzyılda 16-18 oturaklı çektirilere de kalyata deniyordu.” Bkz. İdris Bostan, a.g.e, s. 224-228; Mustafa Gürbüz Beydiz, a.g.e, s.54.

³⁹ N. Ahmet Asrar, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslam Âlemi*, İstanbul 1972, s. 327

⁴⁰ Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, Ankara 2017, s. 535.

⁴¹ N. Ahmet Asrar, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslam Âlemi*, İstanbul 1972, s. 327

⁴² N. Ahmet Asrar, a.g.e.

⁴³ N. Ahmet Asrar, a.g.e., s. 328

⁴⁴ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 98.

Ali Reis, bu sırada denizcilikteki maharetini konuşurarak iyi düşünülmüş bir hamle ile tamamı yelkenlilerden oluşan Portekiz donanmasını rüzgârsız bırakmak için emri altındaki Osmanlı donanmasını denize dik inen kayalarla Portekiz gemilerinin arasına dizmiştir. Böylece teknik ve sayı bakımından üstün olan Portekiz donanmasını hareketsiz bırakarak denge sağlamaya çalışmıştır. Savaşın başlamasıyla iki tarafın da altı gemisi yanma ve kayalara çarpma nedeniyle kaybedilmiştir. Şiddetli süren savaşta gece karanlığının çökmesiyle iki taraf da ayrılmak zorunda kalmışlar ve bu savaşın bir netice alamamışlardır.⁴⁵

Sadece 11 Kadırğa ile kalan Seydi Ali Reis, esen şiddetli rüzgâr sebebiyle mecburen sahilden ayrılmak zorunda kalmış ve bu da üç buçuk yıl sürecek olan uzun ve maceralarla dolu bir seyahatin başlangıcı olmuştur.⁴⁶ Seydi Ali Reis geri dönerek Kirman sahillerinde sırasıyla Caş, Bender-i Şehbar ve Gevahir Limanı'na gelip buranın hakimi olan Melik Dînâröğlü Celâleddîn'in büyük yardımlarını görmüştür.⁴⁷ Ardından da Yemen'e doğru yola çıkmıştır. Donanma, Güney Arabistan sahillerindeki Şirh Limanı'na gelince günbatımında başlayan ve mevsimlik bir fırtına olan fil tufanına yakalanmıştır. On gün süren bu mücadele sonunda ters istikametteki Çeked sahiline gelinmiştir. Ancak yeni bir fırtınaya yakalanmaları sebebiyle Gucerât sultanlığı sahillerine ulaşarak Demen Kalesi önüne demir atılmıştır. Osmanlı donanması Gucerât'ta iyi karşılanmasına rağmen Portekizlilerin takip ettiği haberini alınca altı kadırğayla daha güvenli olduğu bildirilen Surat Limanı'na doğru yola çıkmıştır. Çünkü böyle bir anda Portekizlilerle karşı karşıya gelmek Osmanlı filosunun tamamen imhası demektir. Demen Kalesi önünde sahile vuran gemilerin top ve teçizatını da şehrin hâkimi Melik Esed'e emanet edilmiştir. Ayrıca mürettebatın bir kısmı da Demen'de kalarak Melik Esed'in hizmetine girmiştir.⁴⁸

Seydi Ali Reis'in Surat'a geldiği vakitlerde Gücerat'ta karışıklıklar yaşanmaktaydı. Seydi Ali Reis burada gemileri satıldıktan sonra tutarlarını İstanbul'a göndermesi için Gücerat hakimi olan Hüdâvend Han'a teslim etmiştir. 26 Kasım günü

⁴⁵ Mehmed Hemdemi Çelebi, *a.g.e.*, s. 536.

⁴⁶ Remzi Demir, "Hint Okyanusu'nda bir Türk amirali Seydî Ali Reîs ve Kitâb el-Muhîf fî 'ilmi'l- el-Eflâk ve el-Ebhûr", *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 2007, Sayı 153, s. 36-44.

⁴⁷ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 98.

⁴⁸ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 99.

Seydi Ali Reis yanında kalan elli kadar sadık adamıyla Ahmedabad'a gitmek için yola çıkmıştır.

Ahmedabad'da Sultan Ahmed tarafından büyük hürmet gören Seydi Ali Reis burada *Kitâbü'l-Muhît fî ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur* adlı eserini yazmıştır. Bu eserinde Hint denizlerinde yelken açan denizcilerin kılavuz almadan sefer etmesini sağlayacak bilgiler aktarmıştır. Hint denizlerinde yelken açan diğer denizcilerin bilgilerinden yararlanarak yazmış olduğu bu eserde kendi tecrübelerini de anlatmıştır.⁴⁹ Seydi Ali Reis adamlarıyla İstanbul'a ulaşmak için bir buçuk ay kadar kaldığı Ahmedabad'dan ayrılmıştır.

Seydi Ali Reis, Lahor'a gittiğinde şehrin hâkimi Mirza Şah yol vermeyince izin almak için Delhi'ye gitmiştir. Böylece Osmanlıların Babürlüleri ile ilk ciddi ilişkileri Hümayun Şah ile Seydi Ali Reis'in görüşmesi ile başlamıştır. Seydi Ali Reis'i Osmanlı elçisi olarak kabul edip, merasim ile karşılayan Hümayun Şah ona Osmanlılar hakkında sorular sormuş ve Osmanlılara karşı önyargılı olmadığını göstermiştir.⁵⁰ 28 Ocak 1556 yılında Hümayun Şah'ın ölümü üzerine yerine oğlu Celaleddin Ekber Şah tahta geçmiştir. Ekber Şah'tan izin alarak Seydi Ali Reis ve adamları, Lahor'a gitmek üzere 13 Şubat'ta Delhi'den ayrılmıştır.

Seydi Ali Reis ve mahiyetindekiler, Horasan'dan Meşhed'e geldiğinde Safevîlerin mücadele halinde olduğu Barak Han'a yardım için gönderildiğinden şüphe edilerek alıkonulmuşlardır. Bir süre sonra da Şah I. Tahmasb'a gönderilmişler ve ardından da Bağdat'a gitmek için 1 Şubat 1557 tarihinde yola çıkmışlardır.

Seydi Ali Reis ve adamları, Basra'dan yola çıkışlarından 3 yıl 7 ay sonra Bağdat'a yani Osmanlı topraklarına geri dönmüşlerdir. Seydi Ali Reis, Hint Donanması'nın akıbetini ve yaşadıkları hakkında Kanuni Sultan Süleyman'a bilgi vermek için Mart 1557'de Bağdat'tan ayrılmıştır. Mayıs 1557 yılında İstanbul'a varan Seydi Ali Reis, padişah Edirne'de olduğundan dolayı huzuruna çıkmak için Edirne'ye doğru yola çıkmıştır. Seydi Ali Reis, uzun yolcuğu esnasına geçtiği yerlerde görüştüğü hükümdarlardan getirdiği 18 nameyi Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiş ve

⁴⁹ Kemal Özdemir, *Osmanlı Deniz Haritaları Ali Macar Reis Atlası*, İstanbul 1992, s. 86

⁵⁰ Azmi Özcan, "Hindistan (IV. Osmanlı-Hindistan Münasebetleri)", *DİA*, c.18, İstanbul 1998, s. 81-85.

başından geçenleri anlatmıştır.⁵¹ Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman'ın ve sadrazam Rüstem Paşa'nın iltifat ve ihsanlarına mazhar olmuştur. Yaşamış olduğu bu yolculuğun neticesinde ise bir seyahatname niteliğinde olan ve yaşadıklarını anlatan *Mir'âtü'l-Memâlik* ve Hint Okyanusu'na dair bilgiler ihtiva eden *Kitâbü'l-Muhît fi ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur* adlı eserleri ile dönmüştür. Seydi Ali Reis Hindistan'da iken öldüğüne dair haberler gelince Hind kapudanlığı Kurdoğlu Hızır Reis'e verilmiştir.⁵² Bunun üzerine Seydi Ali Reis, 80 akçe ulufe ile Kanuni Sultan Süleyman tarafından Diyarbekir timar defterdarlığına getirilmiştir.

Seydi Ali Reis, yaşamış olduğu bu olaylar neticesinde başarısız olarak değil talihsiz olarak görülmüş ve talihsiz olaylar yaşayanlara “başına Seydi Ali halleri geldi” denilmiş yani bir deyim olarak söylenmeye başlanmıştır.⁵³ 11 Ocak 1560 yılında Diyarbekir timar defterdarlığından alınan Seydi Ali Reis, 150 akçe ulufe ile 24 Ocak'ta Galata'da hassa gemi reisliğinden birine tayin edilmiştir. 16 Nisan'da tekrar Hind kapudanlığına getirilse de kısa bir müddet sonra Sefer Reis bu görevin başına getirilmiştir.⁵⁴

Seydi Ali Reis'in, iki oğlu vardır, ilk oğlu Hüseyin 1533 yılında, diğer oğlu Mehmed ise 1541 yılında dünyaya gelmiştir. Hüseyin silahdar zümresinde 16 akçe ulufe ile 19 Haziran 1560 yılında görev almıştır.

Yaşamış olduğu olaylar neticesinde haklı bir şöhrete sahip olan Seydi Ali Reis, 28 Aralık 1562 yılında vefat etmiştir.⁵⁵

1.2. SEYDİ ALİ REİS'İN ESERLERİ

Seydi Ali Reis'in denizcilik ilminde olduğu kadar coğrafya ve astronomi alanlarında da kendini geliştirdiğini kaleme almış olduğu eserlerden görmek mümkündür. Bu eserler şunlardır;

⁵¹ Mahmut Ak, *Osmanlı'nın Gezinleri*, İstanbul 2006, s. 61.

⁵² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, Ankara 1983, s. 400.

⁵³ Mahmut Ak, “Seydi Ali Reis”, *DİA*, c. 37, İstanbul 2009, s. 21-24.

⁵⁴ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.114-115.

⁵⁵ Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik*, haz. Mehmet Kiremit, Ankara 1999, s. 14

1. *Hulâsatü'l-Hey'e: Seydi Ali Reis, Halep'te iken Hamdullah b. Şeyh Cemaleddin Efendi'den astronomi ve matematik alanında dersler almıştır.*⁵⁶ *Hamdullah b. Şeyh Cemaleddin Efendi, mezkûr alanlarda Arapça ve Farsça kaynaklar bulunduğunu ve Türkçede de böyle eserlerin olmasını gerektiğini dile getirir. Ali Kuşçu'nun kaleme aldığı ve Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu er-Risâletü'l-Fethiye*⁵⁷ *adlı eserini tavsiye eder.*⁵⁸ *Böylece Seydi Ali Reis, Kadızade-i Rumi'nin eserinden sonra Osmanlı medreselerinde en çok okutulan er-Risâletü'l-Fethiye*⁵⁹ *eserinin tercümesine başlar. Bu tercüme sırasında esere birçok ekleme de yapmıştır. Kadızade'nin Şerhu'l-Mulahhas fi'l-hey'e'si,*⁶⁰ *Kutbuddîn eş-Şirâzî'nin Nihâyetü'l-İdrâk'i,*⁶¹ *İbn-i Şâtir'in Nihâyetü's-su'l fi tashihi'l-usûl, Gıyâseddin Cemşîd'in Süllemü's-semâ, Mîrim Çelebî'nin Şerhü'l-Fethiyye fi'l-hey'e, Nasıruddîn-i Tûsî'nin et-Tezkire fi'l-hey'e, Fahreddin-i Râzî'nin el-Mulahhas, Seyyid Şerif-i Cürçânî'nin Şerhü'l-Mulahhas fi'l-hey'e ve İbn-i Sina'nın Kitâbu's-şifâ adlı eserlerinden ilaveler ekleyerek tercümesini zenginleştirmiştir.*⁶² *Seydi Ali Reis, eserini Ocak 1549 yılında Halep'te tamamlamıştır.*⁶³ *Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan eserin 27 nüshası mevcuttur ve en eskisi 957 (1550) tarihi ile Galata'da istinsah edilmiştir.*⁶⁴ *Bu eser Mikail Cengiz tarafından Hulâsatü'l-Hey'e Giriş-Notlar-*

⁵⁶ Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 88.

⁵⁷ Tuba Uymaz, Seydi Ali Reis'in Hülâsa El-Hey'e (Astronominin Özeti) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s.3.

⁵⁸ Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *DİA*, İstanbul 2009, c. 37, s. 22.

⁵⁹ "Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'a karşı elde ettiği zafer münasebetiyle Fâtih'e ithaf edilmiş olan astronomi ile ilgili Arapça bir eserdir." Bkz. Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *DİA*, İstanbul 1989, c. 2, s. 408-410.

⁶⁰ "Çağmîni'nin el-Mûlahhas fi'l-hey'e'sinin şerhi olup 814'te (1412) yazılarak Uluğ Bey'e sunulmuştur. Kadızâde'nin nazârî astronomi sahasında telif ettiği en önemli çalışmadır. Osmanlı medreselerinde orta seviyeli ders kitabı olarak okutulan eserin zamanımıza 300'ü aşkın nüshası gelmiş, ayrıca çeşitli baskıları yapılmıştır." Bkz. İhsan Fazlıoğlu, "Kadızâde-i Rûmî", *DİA*, İstanbul 2001, c. 24, s. 98-100.

⁶¹ "Şîrâzî'nin Sivas'ta kadı olarak bulunduğu sırada (680/1281) tamamladığı astronomiye dair eseridir Müellif, Risâle Mûte'allika bi-ba'zî ebhâsi Nihâyeti'l-idrâk'inde Nihâyetü'l-idrâk'inin bazı konularını hocası Nasıruddîn-i Tûsî'nin yaptığı itirazlara cevap vermiştir." Bkz. Azmi Şerbetçi, "Kutbuddîn-i Şîrâzî", *DİA*, Ankara 2002, c. 26, s. 487-489.

⁶² Mikail Cengiz, "Hulâsatü'l-Hey'e Giriş-Notlar-Metin-Dizin", Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2010, s. 7. ; Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. 2, s. 526.

⁶³ Cengiz Orhonlu, "Seydi Ali Reis", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1970, s. 636.

⁶⁴ Mahmut Ak, *Osmanlı'nın Gezinleri*, İstanbul 2006, s. 63.

Metin-Dizin ve Tuba Uymaz tarafından ise Seydi Ali Reis'in Hülâsa El-Hey'e (Astronominin Özeti) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

2. *Mir'ât-ı Kâinât: Seydi Ali Reis, Delhi'de bulunduğu sırada Hümayun Şah kendisinden "usturlab hesabından husuf ve küsuf ulûmunu" bir eserde yazmasını istemiştir.*⁶⁵ Hümayun Şah'ın ısrarı üzerine üç ayda bu konuları öğrenip eseri kaleme alır. Eserini 5 makale ve 120 bab halinde Türkçe olarak yazmıştır.⁶⁶ Seydi Ali Reis eserin önsözünde, usturlabın yapımı ve kullanılması, güneşin irtifai ve yıldızların uzaklığı, kiblenin ve öğle vaktinin belirtilmesi, rub' tahtasının yapılması ve kullanılması, daire çemberlerinin sinüs, kiriş ve tanjantlarının bulunması, karşı tarafına geçilmeyen bir nehrin genişliğini ölçme usulleri konularını anlattığını belirtmiştir.⁶⁷ Kitabın 22 nüshası bulunmaktadır. En eski nüsha 981 (1573) tarihli olup İbnülemin Ahmed b. Yahya tarafından istinsah edilmiştir.⁶⁸ Bu eser Sibel Turgut, tarafından *Mir'at-ı Kâ'inât* adıyla Yüksek Lisans tezi olarak çalışılmıştır.
3. *Risâle-i Zâtü'l-Kürsî: Seydi Ali Reis, ilm-i nücûma dair aletleri kaleme almıştır.*⁶⁹ Arapça ve Farsça eserleri inceleyip içlerinden mühim bulduklarını seçerek Türkçe, özet ve faydalı bir eser meydana getirmiştir.⁷⁰
4. *Kitâbü'l-Muhît fî-ilmî'l-eflâk ve'l-ebhur: Seydi Ali Reis, Aralık 1554 yılında Gücerât'ın merkezi olan Ahmedâbâd'da*⁷¹ *Kitâbü'l-Muhît* kitabını Hint Okyanusu'nda kaptanların ve denizcilerin yanlarına kılavuz almadan seyrüsefer edebilmeleri için yazmıştır.⁷² Hint Okyanusu'na Muhit'te denildiği için Seydi Ali Reis, kitaba bu ismi vermiştir. 10 bab ve 50 fâsıl olarak kaleme aldığı eserinin birinci babında yön bulma, gök dairelerinin, yıldızların

⁶⁵ Cevat İzgi, *Osmanlı Medreselerinde İlim Riyazi İlimler*, İstanbul 1997, c.1, s. 394.

⁶⁶ Sibel Turgut, "Mir'at-ı Kâ'inât (Metin, Dil İncelemesi)", Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2017, s. 10.

⁶⁷ Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 89.

⁶⁸ Cevat İzgi, *a.g.e.*, s. 449-450.

⁶⁹ Cevat İzgi, *a.g.e.*, s. 344.

⁷⁰ Mahmut Ak, *a.g.e.*, s. 66.

⁷¹ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, haz. Fehmi Edhem Karatay, İstanbul 1961, s. 446.

⁷² Mahmut Ak, "Coğrafya", *DİA*, İstanbul 1993, c.8, s. 62-66.

aralıklarının ölçülmesi ve yıldızların irtifainin hesabı, ikinci babında zaman hesabı, takvim, güneş ve ay yılları, üçüncü babda pusula taksimatı, dördüncü babda Hindistan'ın rüzgâr altı ve rüzgâr üstü kıyıları, Hint Okyanusu'ndaki adalar ve takımadalar, Yeni Dünya yani Amerika kıtasına dair yeni bilgiler, beşinci babda denizcilikteki önem taşıyan bazı yıldızların doğma ve batma adları, altıncı babda Hint Okyanusu'ndaki bazı adaların ve limanların kutup yıldızına göre yükseklikleri, yedinci babda astronomiye ait bilgiler ve bazı limanlar arasındaki mesafeler, sekizinci babda muson gibi mevsim rüzgarlarının çeşitleri ve bunların farklı takvimlere göre başlangıç tarihleri, dokuzuncu babda denizdeki izlenecek ulaşım yolları ve son babda ise tufanlar ve onlara karşı alınabilecek önlemleri anlatmıştır.⁷³ Özellikle Yeni Dünya'nın keşfinin anlatıldığı dördüncü babda, Osmanlılara şimdiye kadar bilmedikleri bir kıtadan yani Amerika'dan bahsedeceğini söyler. Burada Seydi Ali Reis, Pîri Reis'in Kitâb-ı Bahriye'sine göre daha yeni bilgiler vermektedir. Christopher Colomb'un keşfinden ziyade Portekizli seyyahların Kanarya Adaları'nın batısındaki keşifleri ve "karanlık diyarı" diye adlandırılan Macellan Boğazı'nın geçildiğinden söz eder. Bu bilgileri ise, Kanuni Sultan Süleyman zamanında devletin hizmetine giren Portekizli bir gemici ile ticaret yapan Fransız gemisinin tayfalarından edinmiştir.⁷⁴ Bahsedilen bilgileri içeren ilk Osmanlı kaynağıdır. Seydi Ali Reis, Osmanlı topraklarına dönünce Edirne'de Kanuni Sultan Süleyman'ın huzura çıktığı vakit bu eserini takdim etmiştir.⁷⁵ Yazar Basra'da kaldığı beş ay ve akabinde Basra Körfezi ile Umman denizinde dolaştığı üç ay zarfı içinde başta kendi gözlemleri ve deneyimleri olmak üzere yanında olan kılavuzdan ve gemicilerden edindiği bilgiler ve ayrıca İbn

⁷³ Mahmut Ak, *Osmanlı'nın Gezinleri*, İstanbul 2006, s. 64.

⁷⁴ Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. 2, s. 527.

⁷⁵ Şerafettin Turan "Kitâbü'l-Muhî", *DİA*, Ankara 2002, c.26, s. 111-112.

*Macid*⁷⁶ 'in *Kitâb el-Fevâ'id fî Usûl 'İlm el-Bahr ve el-Kavâ'id*⁷⁷ ve Süleyman b. Ahmed el-Mehrî⁷⁸ gibi denizcilerin eserlerinden faydalanmıştır. Kâtip Çelebi *Cihannüma*⁷⁹ adlı eserinde Cava, Sumatra, Seylan ve bu bölgedeki adaların bilgilerini *Kitâbü'l-Muhî'ten* alarak yazmıştır.⁸⁰ Seydi Ali Reis'in kendi yazmış olduğu orijinal nüsha Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir.

⁷⁶ "Asıl adı Şihâbüddîn Ahmed b. Mâcid b. Muhammed b. Amr en-Necdî'dir. Uman'a bağlı olan Culfâr'da dünyaya gelen İbn Mâcid'in doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Denizci bir aile mensup olan İbn Mâcid, kendisine atalarından denizcilikle ilgili miras kalan bilgileri ve kendi deneyimlerini, bilgilerini kaleme almıştır. Kendisi gibi eserler yazan Babasının el-Hicâziyye adlı kitabını incelemiştir. Bunun yanında, Abbâsî döneminin meşhur üç denizcisi Muhammed b. Şâzân, Sehl b. Ebân ve Leys b. Kehlân'ın yazdıklarından da faydalanmıştır. İbn Mâcid bunlara kible yönünün tesbiti gibi önemli konularda katkılarda da bulunmuştur. İbn Mâcid Hint Okyanusu'na açıldığında Süliyân (Şüliyân [= Tamil gemicileri]), Kunkanîler (Konkan, Maharaştra, Hindistan) ve Gucerâtîler tarafından hazırlanan iskele ve limanlarla ilgili kıyasâtı (yıldızların ufuk hattından yüksekliği) kullanmaktaydı; bu denizcilerin bir kısmını şahsen tanımış ve zaman zaman onların kılavuzluğundan da yararlanmış olmalıdır. Vasco da Gama'nın İbn Mâcid'in rehberliğinde Hindistan'a gittiği konusunda ise şüphe yoktur. Portekiz kaynakları her ne kadar İbn Mâcid'i ismen zikretmiyorsa da Kutbüddin el-Mekkî (ö. 990/1582 [?]) Ahmed b. Mâcid'in bir amiralin ahabası olduktan sonra onun Doğu Afrika sahilindeki Melindi'den Hindistan'daki Kaliküt'e gitmesine rehberlik ettiğini ve gemiyi, Afrika kıyısını dolaşmak yerine açık denizden götürdüğünü bildirmektedir." Bkz. Sayyid Maqbul Ahmad, "İbn Mâcid", *DİA*, İstanbul 1999, c. 20, s. 162-163.

⁷⁷ "Şihâbüddîn Ahmed b. Mâcid b. Muhammed b. Amr en-Necdî'in denizcilik ile ilgili risalesidir. Eser on iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde denizciliğin ve manyetize edilmiş iğnenin kökenleri, ikinci bölümde muallim olmak için gereken nitelikler ve bilgiler, üçüncü bölümde Ay'ın menzilleri, dördüncü bölümde pusula, beşinci bölümde önceki coğrafyacılar ve astronomlar, altıncı bölümde deniz yolları, yedinci bölümde astronomik gözlemler, sekizinci bölümde Gücerât'ta kıyıya çıkmak için yapılması gerekenler, dokuzuncu bölümde bütün dünyanın kıyıları, onuncu bölümde dünyanın en büyük on adası, on birinci bölümde musonlar ve yolculuklar, on ikinci bölümde Kızıl Deniz'in adalarını ve resiflerini anlatmıştır." Bkz. Remzi Demir, "Hint Okyanusu'nda bir Türk amirali Seydi Ali Reis ve Kitâb el-Muhî't fi 'İlm el-Eflâk ve el-Ebhûr", *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 2007, Sayı 153, s. 36-44.

⁷⁸ "Süleyman b. Ahmed el-Mehrî'nin hayatı hakkında yeteri kadar bilgi yoktur. 16. Yüzyılın başlarında yaşamış olan Süleyman b. Ahmed el-Mehrî denizcilik üzerine beş kitap yazmıştır. Bu çalışmalarından en kapsamlısı *el-'Umde el-Mahriyye fî Dabt el-'Ulûm el-Bahriyye* adlı eseridir. 1511 yılında eserini yedi bölüm olarak tamamlamıştır." Bkz. Remzi Demir, "Hint Okyanusu'nda bir Türk amirali Seydi Ali Reis ve Kitâb el-Muhî't fi 'İlm el-Eflâk ve el-Ebhûr", *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 2007, Sayı 153, s. 36-44.

⁷⁹ "Osmanlı ülkelerinin ilk sistematik coğrafya kitabı olma özelliği taşıyan Cihannümâ, değişik ilim sahalarına ilgi duymuş olan Kâtip Çelebi'nin en önemli eserleri arasında yer alır. 1055 (1645) Girit seferi dolayısıyla haritalara ve coğrafya kitaplarına merak salan Kâtip Çelebi eserinin giriş kısmında, coğrafyanın insana oturduğu yerde dünyayı gezen seyyahlar gibi âlemi dolaşıp görme imkânı verdiğini, bu eserlerin okunmasıyla ömürleri boyunca seyahat edenlerden daha çok bilgi sahibi olunacağını söyleyerek coğrafyanın faydalarını belirtir. Daha sonra Cihannümâ'yı telif sebebini Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış coğrafya kitaplarının yetersiz olması, buna karşılık Batı'da bu ilme büyük önem verilmesi şeklinde açıklar. Bu gaye ile coğrafya alanında çeşitli kitaplardan faydalanarak İslâm coğrafyacılarının eksiklerini telâfi etmeyi ve coğrafya ilminin kendi zamanındaki durumunu ortaya koymayı düşünür. Kâtip Çelebi ayrıca Cihannümâ'nın iki bölümden meydana gelen bir eser olduğunu, birinci bölümün sadece denizler, nehirler ve adalardan, ikinci bölümün karalardan, alfabe sırasıyla şehirlerden, hicrî VII. (XIII.) yüzyıldan sonra keşfedilen ülkelerden bahsettiğini de ifade eder." Bkz. Orhan Şaik Gökyay, "Cihannümâ", *DİA*, İstanbul 1993, c. 7, s.541-542.

⁸⁰ Fikret Sarıcaoğlu, *Pirî Reis'den Örfî Paşa'ya Osmanlı Tarihî Haritaları ve Tarihî Coğrafya Eserleri*, İstanbul 2015, s. 64.

Avrupa bilim dünyasının dikkatini çekmiş olan bu eserin, yedinci ve onuncu babların içinde yer aldığı deniz astronomisi ve fizikî coğrafya ile ilgili kısımlarını 1834-1839 yılları arasında Avusturyalı J. Von Hammer İngilizceye çevirerek Journal of the Asiatic Society of Bengal'in III., IV., V. ve VI. ciltlerinde Extracts from the Mohit adıyla yayınlamıştır ve İngiltere'nin ünlü tarihi coğrafya uzmanı Henry Yule ile Viyana Üniversitesi coğrafya profesörü W.Tomaschek tarafından incelenmiştir. Topografik coğrafya ile ilgili olan dördüncü ile altıncı babları ve yedinci babın bir kısmını, 1894 yılında Roma Üniversitesi profesörlerinden Luigi Bonelli, Rendconti Della Reale Academia Dei Lincei adıyla İtalyanca olarak yayınlamıştır. Seydi Ali Reis'in eserinde yapmış olduğu tariflerle hazırladığı 30 harita ve dördüncü ve altıncı bablar ile birlikte, profesör W. Tomaschek'in giriş yazısı ile 1897 yılında M. Bittner Die Topographischen Capital Des Indichen Seespiegels, Mohit adıyla Almancaya tercüme edip yayınlamıştır.⁸¹ Bu eser Himmet Büke tarafından Seydi Ali Reis – Kitabü'l Muhît adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

5. *Mir'âtü'l-Memâlik: Seydi Ali Reis, Hindistan seferinden 3 yıl 7 ay sonra Bağdat'a geldiğinde yaşadıkları serüveni arkadaşlarının da ısrarı üzerine yazmaya başlamıştır. 1557 yılında Galata'da⁸² tamamladığı bu eserinde Hind kapudanlığına tayin edilmesinden itibaren başlayan süreci kaleme almıştır. Daha çok edebi bir nitelik taşıyan Mir'âtü'l-Memâlik'te yazar görmüş olduğu memleketleri, tanıştığı hükümdarları, yaşadığı olayları ve ziyaret etmiş olduğu din adamları, âlimleri ve türbeleri anlatması hasebiyle seyahatname vasfı taşımaktadır.⁸³ Metnin içerisine Seydi Ali Reis kendi yazmış olduğu şiirlerin yanı sıra başka şairlere özellikle Yetim'e ait beyitleri eklemiştir. Eser, ilk sayfalarında kullanılan Arapça ve Farsça elkab ve tamlamaların yanı sıra genel olarak akıcı ve anlaşılır bir üslupta kaleme alınmıştır. Seydi Ali Reis, ilk sayfalar da Allah'a, Hz Muhammed'e ve dönemin padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'a övgülerini dile getirmiştir. Ayrıca müellif, Kanuni Sultan Süleyman'ı büyük hükümdarlar ile kıyaslayıp onlarla güç, kudret, şan ve azim*

⁸¹ Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 86-87.

⁸² Cengiz Orhonlu, "Seydi Ali Reis", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1970, s. 636.

⁸³ Abdülhak Adnan Adıvar, *a.g.e.*, s. 85.

gibi hususlarda benzediğini ve en az onlar kadar bu meziyetlere sahip olduğunu yazmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'a Edirne'de takdim etmiştir. Necip Asım'ın takdimiyle Mir'âtü'l-memâlik ikdam matbaasında basılmıştır. 1815 yılında eser H. Friedrich Diez Almancaya, 1826 yılında M.Moris kısmen Fransızcaya, 1899'da A. Vambéry eseri The Travels and Adventures of the Turkish Admiral Sidi Ali Reis adıyla İngilizceye⁸⁴ ve Ş. Zumnunab Rusçaya çevirmiştir. Mehmet Kiremit, Mir'âtü'l-Memâlik'i tenkitli metin neşri ile inceleyip doktora tezi olarak çalışmış ve yayınlamıştır.⁸⁵

6. *Seydi Ali Reis'in bu eserlerinin yanı sıra şair bir kimliği olduğu için Kâtip Çelebi'ye göre bir Dîvân'ı bulunmaktadır. Mir'âtü'l-Memâlik'te olan beyitlerinden anlaşıldığı üzere şiirlerinde deniz temasını çok kullanan Seydi Ali Reis, Hindistan'da kaldığı süre içerisinde Çağatayca öğrenip şiirler de yazmıştır. Bu şiirlerini Hümayun Şah'a takdim etmiş ve beğenisini kazanmıştır. Hümayun Şah, kendisini Ali Şir Nevaî ile mukayese edip "Mîr Ali Şîr-i Sâni" unvanını vermiştir.⁸⁶ Ancak Katip Çelebi'nin sözünü etmiş olduğu Seydi Ali Reis'in şiirlerinin bulunduğu Dîvân'ın bir nüshası günümüze ulaşmamıştır.⁸⁷*

⁸⁴ Abdülhak Adnan Adıvar, *a.g.e.*, s. 86.

⁸⁵ Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik*, haz. Mehmet Kiremit, Ankara 1999.

⁸⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 113.

⁸⁷ Mahmut Ak, *Osmanlı'nın Gezinleri*, İstanbul 2006, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HİNT COĞRAFYASI VE HİNDİSTAN'DAKİ TÜRK TESİRİ

2.1. HİNDİSTAN'IN TARİHİ ÖNEMİ VE KONUMU

Hindistan, Eskiçağ'da Ârilerin yerleştiği yer ve Hint Ülkesi anlamlarını içinde barındıran bir kelimedir.⁸⁸ İlk Arap coğrafyacıları Hind ve Sind olmak üzere ülkeyi iki bölgeye ayırmışlardır. Tarih boyunca önemli deniz ve kara yolları güzergâhlarına sahip olan Hindistan dünyanın en kalabalık ve yüz ölçümü olarak en geniş topraklarından birisidir. Hindistan toprakları üzerinden geçen baharat ve ipek yolları bölgenin ticari faaliyetleri açısından fazlaca önem arz etmektedir. Bu yollar sayesinde kıymetli taş, ipek, maden ve kereste gibi malzemelerin dünyanın değişik noktalarından buraya taşınması hasebiyle, Hindistan'ı, Avrupalı tüccarlar ve kâşif denizcilerin gözünde önemli bir bölge haline getirmiştir. Avrupalılar bu toprakları gizemli, zengin, gösterişli bir masallar ülkesi olarak hayal edip bu biçimde de yansıtmışlardır.⁸⁹ Bölgenin sınırlarını Sumatra ve Güneydoğu Asya'yı içine alarak tanımlayan Arap coğrafyacılar Hint kültürünün yayıldığı ve görüldüğü yerleri Hindistan olarak tanımlamışlardır.

III. yüzyılda Roma ile Hindistan arasında hem kara hemde deniz yoluyla yapılan ticaret VII. yüzyılda Mısır'ın ve İran'ın Müslümanlar tarafından fethedilmesiyle son buldu. Bu yüzyıldan sonra deniz ticareti tamamen Müslüman tacirlerin eline geçti. Nitekim XV. yüzyılda Portekizliler Hint sularına geldiklerinde de gördükleri durum da bunu göstermekteydi. Hindistan'dan çoğunlukla, baharat, ipekli kumaş, kıymetli taşlar vb. gibi ürünler Avrupa ve Anadolu'ya gönderilirdi. Özellikle baharat çok büyük bir gereksinim arz ediyordu. Çünkü balık, et gibi yiyeceklerin muhafaza edilmesi için kullanılmaktaydı. Bu metalar Müslüman tacirler tarafından iki yol ile getirilmekteydi. İlk yolun güzergahı, Aden'den gemilerle Cidde'ye oradan da

⁸⁸ S. Maqbul Ahmad, "Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarına Göre Hindistan", *DİA*, İstanbul 1998, c. 18, s. 73-75.

⁸⁹ Sırrı Erdinç, "Hindistan (Fiziki ve Beşeri Coğrafya)", *DİA*, İstanbul 1998, c. 18, s. 69-73.

Süvevyş'e deniz yoluyla gelip karadan mallar gelip İskenderiye limanına kadar taşınıyordu. İkinci yolun güzergahı ise, mallar ilk Basra'ya sonra Fırat ve Dicle nehirleri geçilince Şam'a taşınıyordu, ardından da Lazkiye ve Trablusşam limanlarına getiriliyordu. Bu limanlardan da Venedik ve Cenevizli tüccarlar bu ürünleri Avrupa'ya taşıyor ve karlar elde ediyordu. Ayrıca Mısır'da geçiş güzergahında bulunmasından dolayı bu ticarettten önemli bir gelir elde etmekteydi.

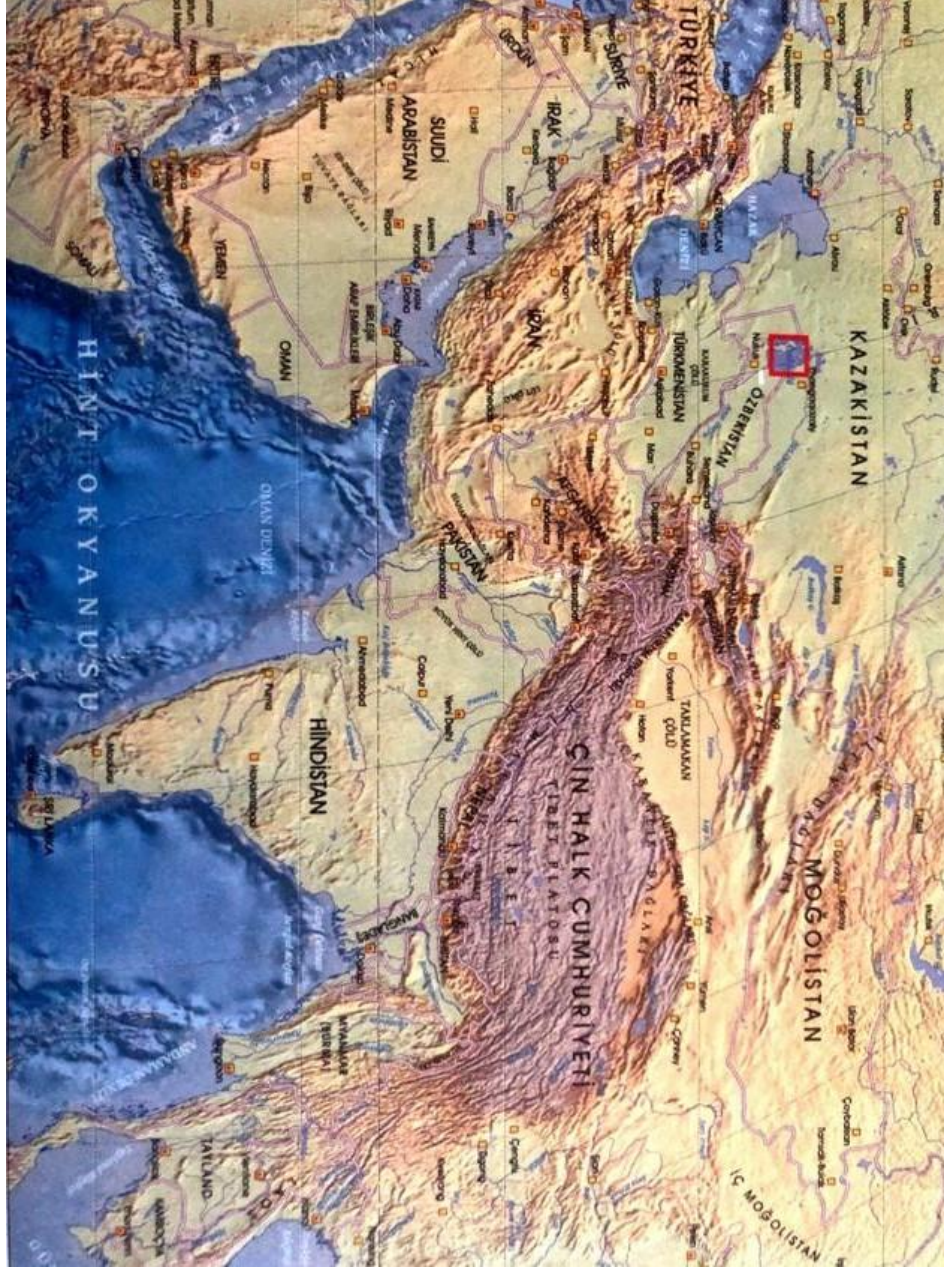
Hint Okyanusu, Afrika'nın doğu kıyılarından Malaya Yarımadası'na, Sumatra, Cava ve Borneo Adaları'na ve Avusturalya'ya kadar uzanır. Hint Okyanusu'nun kuzeyinde Asya kıtasının güney kıyıları, kuzeybatısında Aden Körfezi, Arabistan Yarımadası ve Umman Denizi bulunmaktadır. Umman Denizi'nin batısında kalan Kızıldeniz ise Bâbü'l-Mendeb Boğazı ile Hint Okyanusu'na bağlanır. Umman Denizi'nin doğusunda da Basra Körfezi ise Hürmüz Boğazı'yla Hint Okyanusu'na açılır. Hint Okyanusu'nun güneyi ise güney kutbuna kadar uzanmaktadır.

Hindistan, Çin ile Basra Körfezi arasındaki deniz yolunda bulunur ve özellikle Arap tüccarlar gemileri ile Hint limanlarına uğrarlardı.⁹⁰ Bîrûnî, *Tahkîku Mâ Li'l-Hind*⁹¹ adlı eserinde Hindistan'ın coğrafi konumu hakkında kapsamlı bilgi veren ilk müelliftir. Bîrûnî'ye göre Hindistan, Asya'nın Hint Okyanusu'na (muhit denilen büyük deniz) sınırı olan yerdir. Hint Okyanusu'nu Bîrûnî; *"Bu deniz, yaşanabilir dünyayı hem doğu hem de batısında yer alan kıtalar ve adalardan ayırır. Havanın karanlığı ve suyun derinliğinden ötürü onu geçebilmek mümkün değildir. Üstelik*

⁹⁰ S. Maqbul Ahmad, "Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarına Göre Hindistan", *DİA*, İstanbul 1998, c. 18, s. 73-75.

⁹¹ "Bîrûnî'nin Hint inancı, coğrafyası ve kültürünü anlatan eseridir. 1017-1030 yılların arasında yazılan eserin tam adı *Tahkîku mâ li'l-Hind min maqbûletin maqbûletin fi'l-'aql ev merzûle*'dir. Hindoloji alanında yazılan ilk ciddi eserdir. Seksen bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler, genel olarak Hint kültürü, Hintlilerde tanrı inancı, aklî ve hissî varlıklar, ruhların durumu, cennet ve cehennem, Hint kast sistemi, dini ve medeni hukukun kaynağı ve peygamberler ve şeriatların neshi, putlara tapmanın başlangıcı ve putların özellikleri, Vedalar, Puranalar ve Hintlilerin diğer kitapları, Hint gramer ve şiir kitapları üzerine, Hint astroloji ve astronomi kitapları, Hint ölçü birimleri, Hintlilerde yazı ve aritmetik, Hintlilerin garip âdetleri, halkın cehaletinden beslenen Hint ilimleri, Hint ülkesinin coğrafi özellikleri ve hanedanları, yıldızların, burçların, ay menzillerinin isimleri, ay ve yılın kısımları, deniz suyunda meydana gelen med ve cezir olayları, güneş ve ay tutulması, kurban törenleri, hac ve mukaddes mekânları ziyaret, haram-helal kılınan yiyecek ve içecekler, nikâh ve kadınların özel halleri, davalar üzerine, cezalar ve kefaretlere, oruç ve çeşitleri, bayramlar ve yortular, Hint astrolojisinin temel prensipleri ve astrolojik hesaplama yöntemleri, gibi başlıca konuları içermektedir." Bkz. Ali İhsan Yitik, "TAHKÎKU mâ li'l-HİND", *DİA*, İstanbul, 2010, c. 39, s. 410-411.

izlenebilecek herhangi bir rota yoktur. Kısacası risk çok, gitmenin de hiçbir yararı yoktur.” diye tanımlamıştır.⁹²

Harita 1 Hindistan'ın Fiziki Haritası :⁹³

Hindistan, kuzeyinde, doğusunda ve batısında Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan yüksek dağlarla çevrilidir. Bu dağlardan çıkan ırmaklar Hint ovalarına doğru

⁹² Ebü Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Birûnî, *Tahkiku Mâ Li'l-Hind Birûnî'nin Gözüyle Hindistan*, haz. Prof. Dr. Ali İhsan Yitik, Ankara,2018, s. 131.

⁹³ *Türkiye Coğrafya Atlası*, İstanbul 2007, s. 19.

akar. Ayrıca Bîrûnî, bu ırmakların boylarındaki taşların aldığı şekillerden yola çıkarak bu bölgenin eskiden deniz olduğunu dile getirir.⁹⁴

Bîrûnî, Gucerât halkının Hindistan'daki mevsimleri yağmurlu, kış ve yaz diye üçe ayırdıklarını ancak Keşmir ve Doâb bölgesinde yağmurların daha yoğun olduğunu anlatmıştır. Bunun yanında Bîrûnî, Himalayalar'ın Hindistan'ın kuzey sınırını oluşturduğunu kaydeder.⁹⁵

Hindistan'ın tarihinde Babürler ve İngiliz hâkimiyeti dışında bir bütünlük görmek zordur. Genel olarak bakıldığında tarihinde parçalanmış bir manzara karşımıza çıkmaktadır. Bugün bile bu toprakların Hindistan başta olmak üzere Bengladeş, Pakistan, Sri Lanka ve Myanmar gibi devletler arasında bölüşüldüğü görülmektedir.⁹⁶ Bu paylaşımda en büyük kısım ise Hindistan Devleti'ne düşmüştür.

Hindistan dünya üzerindeki yer şekillerinin hemen hemen hepsine sahip bir bölgedir. Jeolojik bakımdan dünyanın en yaşlı yer kabuğu ve en genç kıvrımları yine Hindistan'dadır. Uzun tarihi boyunca pek çok istilaya uğramıştır. Bu istilaların sonucu olarak çok karma bir etnik yapı ortaya çıkmıştır. Bu durum daha sonra Hindistan'da değişik ırklardan gelenlerin yerlilerle kaynaşması ile dil ve kültür bakımından çok büyük bir çeşitliliğe yol açmıştır. Şu an Hindistan'da konuşulan dillerin sayısı yaklaşık olarak 1600 kadardır.⁹⁷

Hindistan tarihi boyunca tarım ülkesi olarak varlık göstermiştir. Yılda iki kez ürün veren yerleri çoktur. Ayrıca balıkçılık ve hayvancılıkta oldukça gelişmiştir. Sanayi bakımından ise oldukça ileri bir ülkedir.⁹⁸

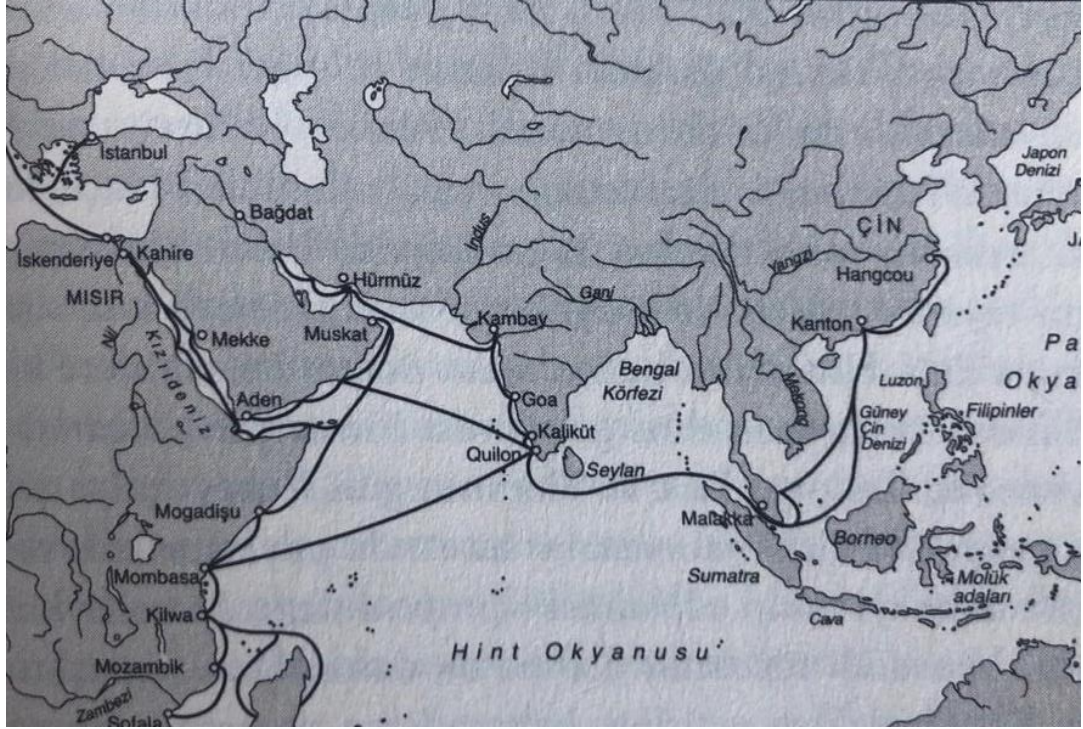
⁹⁴ “Eğer Hint toprağını gözlerinle görür ve onun üzerinde biraz düşünürsen, ne kazarsan kaz topraktan hep yuvarlak taşlar çıktığını görürsün. Bu taşların nehirlerin hızlı aktığı dağların yakınlarında büyük, ırmakların yavaşladığı dağlardan uzak düzlüklerde ise daha küçük olduğunu görürsün. Bütün bunları dikkatlice düşünecek olursak, Hindistan'ın bir zamanlar deniz iken zamanla nehirlerin alüvyonlarıyla oluşmuş bir ova olduğundan başka türlü düşünemezsin.” Ebû Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Tahkîku Mâ Li'l-Hind Bîrûnî'nin Gözüyle Hindistan*, haz. Prof. Dr. Ali İhsan Yitik, Ankara,2018, s. 132.

⁹⁵ S. Maqbul Ahmad, *a.g.m.*

⁹⁶ Sırrı Erdiç, "Hindistan (Fiziki ve Beşeri Coğrafya)", *DİA*, İstanbul 1998, c. 18, s. 69-73.

⁹⁷ Sırrı Erdiç, *a.g.m.*

⁹⁸ Sırrı Erdiç, *a.g.m.*

Harita 2 Hint Okyanusu'ndaki ana ticaret yolları ve liman şehirleri⁹⁹

2.2. HINDİSTAN'DAKİ TÜRK TESİRİ VE HAKİMİYETİ

Hindistan, farklı etnik ve dini grupların bulunduğu bir coğrafyadır. Zenginliklerinden dolayı birçok istilaya uğramıştır. Türklerin buraya ilgisi ise M.Ö. 1000-700 civarlarında olduğu tahmin edilmektedir. Sakaların bu coğrafyada ilk Türk devletini kurduğu düşünülmektedir.¹⁰⁰ Burada Yunanlılara karşı galibiyetler elde eden Sakalar Belh bölgesine hâkim olmuşlardır. Hindistan'a yerleştikten sonra yavaş yavaş Part hâkimiyetine giren Sakalar M.S. 19. yıla kadar siyasi varlıklarını sürdürebilmişlerdir.¹⁰¹

M.S. 10. yıl civarında Kuşanlar Kabil'i ele geçirdi. Bu bölgede İskender'den kalan Bartira Helenleri Devletine son veren Kuşanlar, artık Hindistan'a inmeye başlamıştır.¹⁰² Kanişka, hükümdarlığı zamanında Hindistan ile Türkistan'a aynı anda hâkim olmuş ilk Türk hükümdarıdır. Böylece Kuşanların Kanişka döneminde bir

⁹⁹ Merry E. Wiesner Hanks, *Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789*, İstanbul 2014, s. 339.

¹⁰⁰ Ahmet Taşağıl, *Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*, İstanbul, 2014, s. 49.

¹⁰¹ Neslihan Durak, "Hindistan'da Saka, Kuşan ve Akhunlar", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007*, Ankara, 2008, s. 140.

¹⁰² Neslihan Durak, *a.g.m.*, s. 140-141.

imparatorluk haline geldiği görülmektedir.¹⁰³ Kuşanlar, Hindistan ve Türkistan'daki dört yüz yıllık hâkimiyetleri ile bu bölgeye altın çağını yaşatmışlardır.

VI. yüzyılda Kuşanlar yerlerini Akhunlar'a bırakmıştır. Belh'e hâkim olan Akhunlar, Kuzey Hindistan'daki Kuşan prensliklerini birer birer hâkimiyeti altına almıştır.¹⁰⁴ Gupta devletini dağıtıp, Kuzey Hindistan'ı ele geçiren Akhunlar burada güçlü bir devlet kurmuşlardır.¹⁰⁵ 557 yılında Batı Göktürk ile Sasaniler, Akhunlar'a karşı yaptıkları ittifak neticesinde Afganistan'daki hâkimiyetlerini kaybetmişlerdir. VII. yüzyılın başlarında Hindu asıllı Racalar Akhunları ortadan kaldırmıştır.¹⁰⁶

X. yüzyıldan itibaren Hindistan Orta Asya'da yaşayan Türkler ve Afganlar tarafından istila edilmeye başlanmıştır. Hindistan'ın bölünmüş yapısı ve krallıklar arasındaki savaşlar neticesinde yapılan akınların başarılı olmasına ve kolaylıkla bölgede tutunmalarına yol açmıştır.¹⁰⁷

Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra ilk kurdukları devletlerden biri Gaznelilerdir. İsmi Gazne şehrinden alan bu devlet Samanî kumandanlarından olan Alptegin tarafından kurulmuştur. Alptegin'in asıl amacı, Hindistan'ı fethetmektir.¹⁰⁸ 3 Eylül 963 yılında vefat etmesi nedeniyle Alptegin'in hükümdarlığı kısa sürmüş ve Hindistan'da fazla başarı elde edememiştir.¹⁰⁹

Gazneli hanedanının asıl kurucusu olan Sebüktegin'de 977'de tahta çıkmış ve Alptegin'in yolundan gitmeyi uygun görmüştür¹¹⁰. Devletin siyasi durumunu kuvvetlendirdikten sonra Hindistan'a doğru akınlarına başlamıştır. Hinduşahî hükümdarı Caypal ile girdikleri savaşı kazanan Sebüktegin, Hindistan hududundaki Lamgân ve Peşaver arasındaki bölgede bulunan birçok kaleyi Gazneli topraklarına dâhil etmiş¹¹¹ ve böylece İslâm dini Hindistan'a girmiştir. Gaznelilerin akınlarıyla

¹⁰³ Mehmet Tezcan, "Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 14-15.

¹⁰⁴ Neslihan Durak, *a.g.m.*, s. 142.

¹⁰⁵ Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara, 1987, c. 1, s. 86.

¹⁰⁶ Ahmet Taşağıl, *a.g.e.*, s. 117.

¹⁰⁷ Azmi Özcan, "Hindistan (Tarih)", *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 75-81.

¹⁰⁸ Erdoğan Merçil, "Gazneliler ve Hindistan", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 57.

¹⁰⁹ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 127.

¹¹⁰ M. Hanefi Palabıyık, "Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hâkimiyeti", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007*, Ankara, 2008, s. 95.

¹¹¹ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 131.

bölgede İslam fetihleri açısından yeni bir dönemin başlamıştır. Bu fetihler ile Sebüktegin İndo-Afgan sınır bölgesinde uzun süre varlık gösterecek bir devletin temellerini de atmıştır. 997 yılında Sebüktegin' in vefatıyla yerine oğlu Mahmud geçmiştir.¹¹²

Sultan Mahmud, Türk-Hindistan tarihinin meşhur şahsiyetlerindedir. Bunun sebebi ise Hindistan'a yapmış olduğu seferlerdir. Sultan Mahmud, tahta çıktıktan sonra Abbasi Halifesi el-Kadir Billâh adına hutbe okutmuş ve Abbasi halifesi, Sultan Mahmud'a bir hilat ve fethettiği yerlerin hükümdarlığını tanıyan bir menşur göndermiştir.¹¹³ İslam dinini Hindistan'a yayacağına dair söz veren Sultan Mahmud, ertesini yıl seferlerine başlamıştır.¹¹⁴ Sultan Mahmud yapmış olduğu toplam 17 sefer neticesinde Düab ve Orta Hindistan'a kadar sınırlarını genişletmiştir.¹¹⁵ Özellikle Hint alt kıtasının bazı bölümlerini fethedince Hint ve Türk etkileşimi en yüksek seviyesine ulaşmıştır.¹¹⁶

Sultan Mahmud' un ölümünden sonra yerine oğlu Mesud geçmiştir. Mesud da babası gibi Hindistan'da ilerleme niyetindeydi. Ancak Karahanlıların ve Selçukluların tehlikesi karşısında çok sefer düzenleyememiştir.¹¹⁷ Mesud' un oğlu Sultan Mevdud döneminde ise Hintli Racalar birleşerek Gaznelilere karşı harekete geçtiler ve Müslümanların elinden bazı yerleri almışlardır. Bunun üzerine Mevdud saldırıları önlemek için Ebû Ali Kutvâl isimli kumandanını Racaların üzerlerine göndermiş¹¹⁸ ve Ebû Ali Kutvâl Hindistan'da yeniden Gaznelilerin hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Sultan Abdürreşid zamanında da Racaların aldığı bazı yerler geri alınmıştır. Sultan İbrahim tahta geçince Gazneliler, Kuzey Hindistan ve Doğu Afganistan'da refah günler yaşamıştır. Gazneliler, III. Mesud zamanında da Hindistan'da başarılar elde etmiş ve İslam dünyasında dinin öncüsü olarak görülmeye devam etmişlerdir.¹¹⁹

¹¹² Erdoğan Merçil, "Gazneliler ve Hindistan", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 58

¹¹³ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 138.

¹¹⁴ M. Hanefi Palabıyık, *a.g.e.*, s. 98-99

¹¹⁵ Erdoğan Merçil, *a.g.m.*, s. 59.

¹¹⁶ Aswini K. Mohapatra, "Bridge To Anatolia Indo-Turkish Relations In Different Phases Of History", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran*, Ankara, 2008, s. 24.

¹¹⁷ Erdoğan Merçil, *Büyük Selçuklu Devleti*, Ankara, 2014, s. 9-21.

¹¹⁸ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 206.

¹¹⁹ Erdoğan Merçil, "Gazneliler ve Hindistan", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 60.

III. Mesud'dan sonraki dönemde Gaznelilerin artık eski güçlerini koruyamadıklarından Hindistan onlar için zorda kalınca sığınmak amacıyla gittikleri bir ülke haline gelmiştir. Akabinde Gurlular kuvvetlenerek Gazneliler üzerine saldırılar düzenlemeye başlamıştır. Gurlular 1187 yılında Lahor şehrini ele geçince, bu şehirde bulunan Gazne Hükümdarı Hüsrev Melik esir alınmış böylece Gazneliler tarih sahnesinden silinmiştir.¹²⁰

Gaznelilerin akabinde Hindistan'da siyasi olarak varlık gösteren diğer Türk devleti ise Delhi Türk Sultanlığı'dır. 1192 yılında Gurulu hükümdarı Muiz-üd-Din Muhammed, Hindu ordusunu II. Tarain savaşında yenince önemli komutanlarından Aybey'i Hindistan'da bırakmıştır. Aybey aslen Türkistanlı olup, 1193'de Delhi'yi ele geçirdi ve Muiz-üd-Din'in ölümü ile 1206 tarihinde burada Delhi Türk Sultanlığını kurmuştur.¹²¹

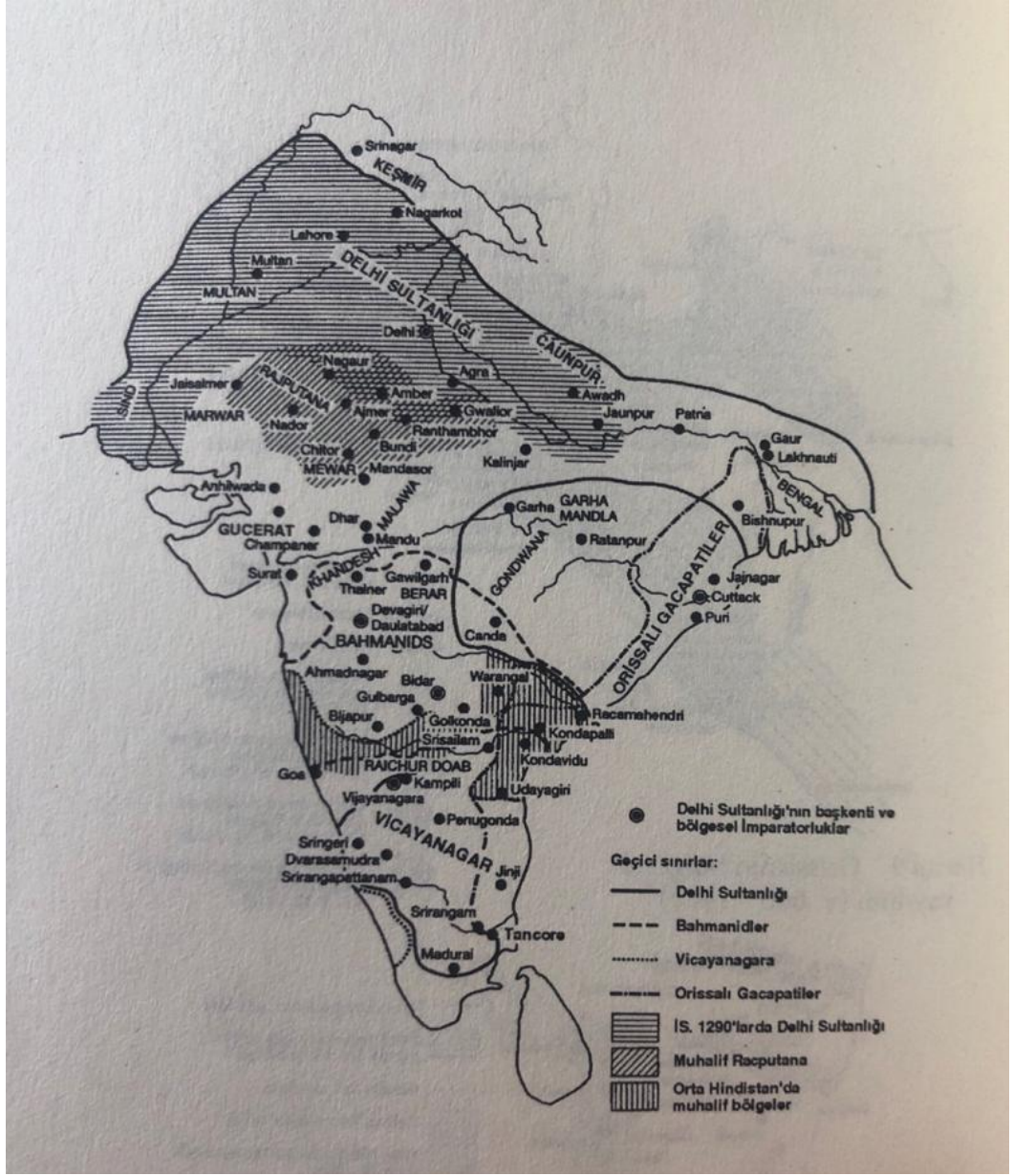
Aybey'in ölümünden sonra damadı İletmiş tahta çıkmıştır. Böylece sultanlık Şemsiye hanedanının yönetimine geçmiştir. İletmiş, Aybey gibi Türk törelerine bağlı bir yönetim benimsemiştir.¹²² 1266'ya kadar Kuzey Hindistan'ı tamamını fethetmiştir. 1229 yılında Halife tarafından da tanınan İletmiş, birçok başarılı seferler düzenlemiştir. 1236'da ölen İletmiş'in yerine kızı Raziye tahta geçmiştir. Doğrudan sultana bağlı olan, Hindistan'ı Moğol akınlarından korumayı amaç edinen melikler "kırklar" adında bir oluşum meydana getirmişlerdir. Ancak Raziye Begüm'ün ölümüyle karışıklıklar baş göstermeye başlamıştır.¹²³ Şemsiye hanedanının son hükümdarı Nası-üd-Din 1246 yılında tahta çıkmış ve 1266 yılına ölümü ile hanedan da son bulmuştur.

¹²⁰ M. Hanefi Palabıyık, *a.g.m.*, s. 104-105.

¹²¹ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 269.

¹²² Enver Konukçu, "Hindistan'daki Türk Devletleri", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 65-69.

¹²³ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 281-288.

Harita 3 Delhi Sultanlığı ve bölgesel beylikler¹²⁴

Nasırüddin'in 20 yıl süren saltanatından sonra ölmesi ile İletmiş soyundan erkek kalmadığı için Kayınbabası Balaban Uluğ Han tahta geçmiştir. 22 yıl süren saltanatından sonra yerine torunu Keykobad geçmiştir. Ancak saltanatının üçüncü yılında hastalanınca karışıklıklar baş göstermiştir.¹²⁵

¹²⁴ Hermann Kulke-Dietmar Rothermund, *Hindistan Tarihi*, Ankara 2001, s. 530.

¹²⁵ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 296-300.

Bu karışıklıkların ardından Kalaçlar Dönemi başlamıştır. Kurucusu Firûz Şah olan bu hanedanlık Delhi, Malva ve Bengale’de devlet teşkil etmişlerdir.¹²⁶ Balabanlılar döneminde de büyük görevleri üstlenen Kalaçlar, sultanlığı imparatorluk yolunda ilerletmişlerdir. Moğollar, İlhanlılar ve Çağataylara karşı olan sert tutumları ile ünlenmişlerdir.¹²⁷

Hindu asıllı olan Husrev Han’ın 1320 yılında tahtı ele geçirmesiyle Kalaç Hanedanlığı son bulmuştur.¹²⁸ Bu dönemde Hindular saraya egemen olunca Müslümanları ve Türkleri sindirmek için uğraşmışlardır. Bunun üzerine Hindu yönetimini devirmek için Gıyasüddin Tuğluk harekete geçmiştir. Yaşanan çarpışmalar neticesinde Husrev Han öldürülünce yerine Gıyasüddin Tuğluk tahta çıkmıştır.¹²⁹ Böylece Tuğluk hanedanının dönemi başlamıştır.

1414 yılına kadar hüküm süren Tuğluklar bir ara başkenti Devletâbâd’a taşımışlardır.¹³⁰ Firuz Şah’ın ölümünden sonra taht kavgaları başlamış ve bazı valiler durumdan istifade ederek bağımsızlıklarını ilan ettiler. Taht kısa süreli aralıkları ile sürekli el değiştirmiştir. Bu karışıklık döneminde son Tuğluk sultanı Nasır-üd-Din Mahmud’un ölümüyle birlikte 4 Haziran 1414 yılında Seyyid Hızır Han Delhi’yi zapt etmiş ve tahta geçmiştir.¹³¹ Artık Seyyidler Hanedanı dönemi başlamıştır.

Seyyidler, çevrelerindeki kabileler ve valilerle sürekli otorite savaşı içindeydiler. Seyyidler bu yüzden büyük başarılarla imza atamamış ve Delhi sürekli tehdit altında kalmıştır. Sultan Alâeddin 1447’de Bedâûn’u başşehir yapmış ve oraya taşınmıştır. Bunun üzerine Sirhind valisi Behül-i Lûdî Delhi’yi zapt etmiş ve artık Delhi’de Lûdî hanedanı dönemi başlamıştır.

Afgan asıllı olan Behlül-i Lûdî Afgan kabilelerinin desteğini almıştır. Ardından orta ve doğu Hindistan’ı hâkimiyeti altına alıp Delhi Sultanlığı tekrar eski

¹²⁶ Enver Konukçu, “Hindistan’daki Kalaçların Başkentleri: Lakhnauti, Delhi, Dhar ve Mândû”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007*, Ankara, 2008, s. 145-147.

¹²⁷ Salim Gökçe, “Kalaç Sultanlığı”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007*, Ankara, 2008, s. 77-83.

¹²⁸ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 317-318.

¹²⁹ Enver Konukçu, “Hindistan’daki Türk Devletleri”, *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002*, Ankara, 2006, s. 65-69.

¹³⁰ Y. Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 319-333.

¹³¹ S. Haluk Kortel, “Seyyidler”, *DİA*, İstanbul, 2009, c. 37, s. 77-78.

itibarını kazanmaya başlamıştır. 1526 yılında Babür Şah, Delhi'ye yürüyünce akabinde yaşanan Pânîpet Savaşı'nda İbrahim Lûdî'yi mağlup etmiştir.¹³² Böylece Hindistan'da Delhi Türk Sultanlığı dönemi sona ermiştir.

2.3. XV. VE XVI. YÜZYILDA OSMANLI-HİNT MÜNASEBETLERİ

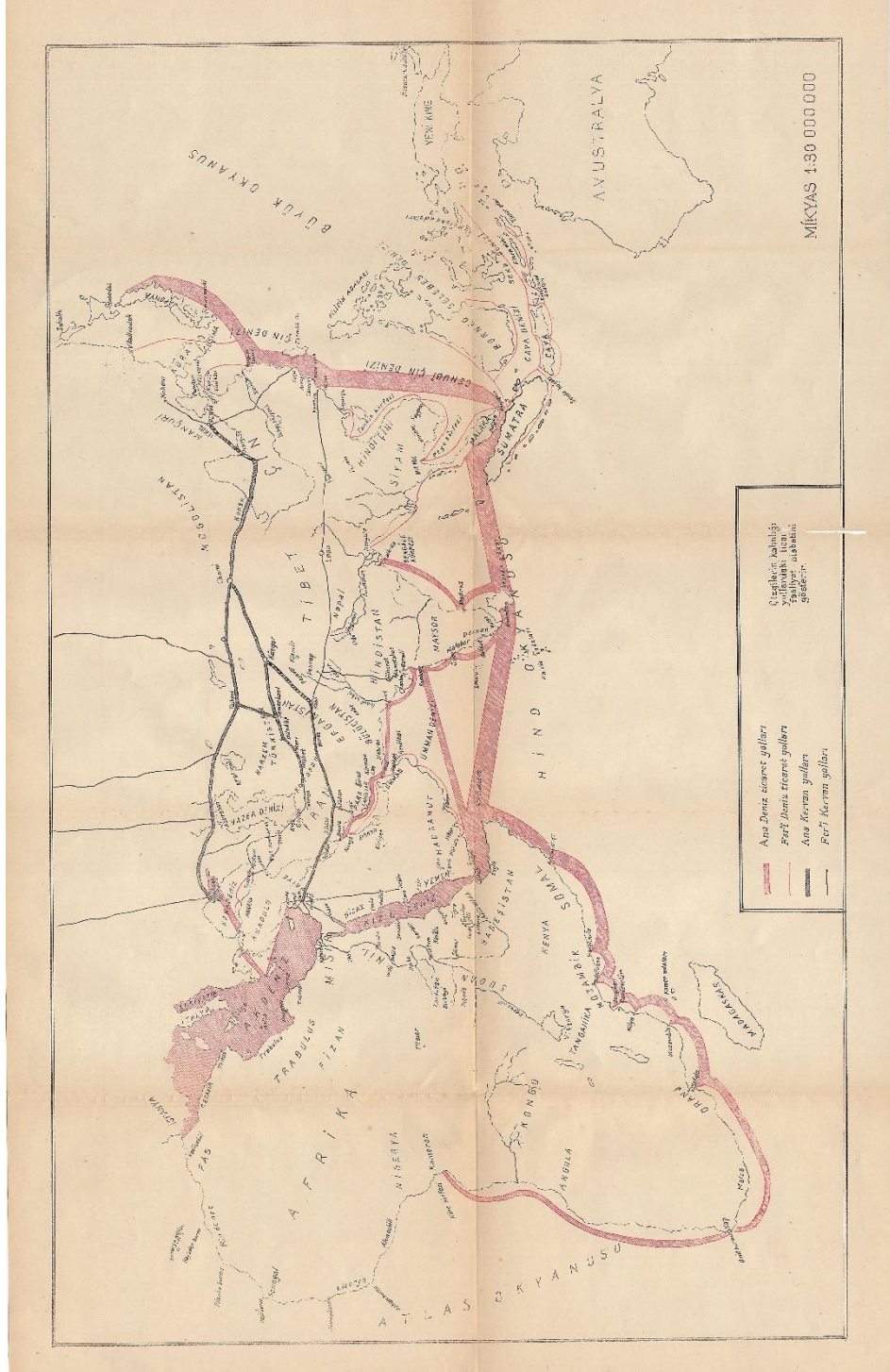
Osmanlı-Hint münasebetlerinin ilk nüvesi Fatih Sultan Mehmed'in 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u fethetmesinin ardından Behmenî Hanedanından olan Sultan III. Muhammed Şah tebrik mektubu göndermesiyle başlamıştır. İki devlet arasındaki ilişkilerin gelişmesinde özellikle Behmenî Sultanlığı'nın veziri olan Mahmûd-ı Gâvân'ın büyük rolü olmuştur.

Fatih Sultan Mehmed'in döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları hızla genişlemeye başlamıştır. İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed, Avrupa'ya ilerleyerek Sırbistan, Bosna, Hersek ve Arnavutluğu alıp Rumların Anadolu'daki son sığınağı olan Trabzon'u da fethetmiştir. Akabinde Karamanoğulları Beyliği ile mücadele edip Karadeniz'deki Ceneviz ticaret üslerini ve Kırım'ı ele geçirmiştir. Böylece Karadeniz bir Türk gölü haline gelmiş ve Osmanlılar dönemin büyük güçleri arasında yer almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu denizlerde de hakimiyet sağlamak için önemli adımlar atmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk teşekküllü tersanesi 1390 yılındada Yıldırım Bayezid tarafından Gelibolu'da kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmed de İstanbul'da Galata Tersanesi'ni oluşturmuştur. II. Bayezid döneminde Galata Tersanesi'ne eklemeler yapılsa da asıl şeklini Yavuz Sultan Selim döneminde almıştır. Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı Osmanlı topraklarına katmasıyla birlikte halifelikte Osmanlılar'a geçmiştir. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimeyet sınırları artık Kızıldeniz ve Hicaz'a kadar uzanmıştır.

Gücünün doruğunda olan Osmanlılar, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Batı'da Belgrad, Rodos, Budin, Macaristan, Boğdan, Erdel ve Zigetvar, Doğu'da ise Van, Bağdat, Tunus, Basra, Revan ve Nahçıvan'ı topraklarına katmışlardır.

¹³² Naimur Rahman Farooqi, "Delhi Sultanlığı", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 130-132.

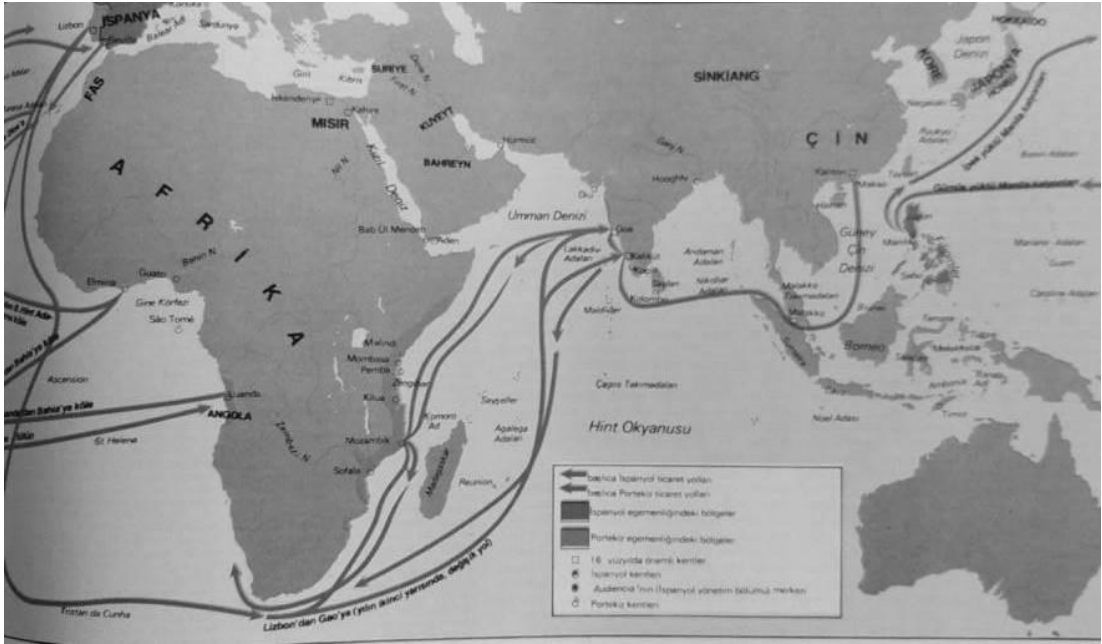
Harita 4: Deniz ve kara ticaret yolları¹³³

¹³³ Nejat Kosal, *Hint Yolu ve Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1936.

2.3.1. Portekiz'in Hint Sularına Gelişi

Portekizlileri Hindistan'ı bulmaya iten sebeplerden en önemlisi Doğu ticaret yollarının Müslüman devletlerin elinde olmasıydı. Müslüman tacirler tarafından Hindistan ve Güney Doğu Asya'dan alınan değerli mallar, özellikle baharat, ilk olarak Süveyş ve Basra'ya getiriliyordu. Buradan kara yoluyla Akdeniz'in doğusundaki limana taşınıp Venedik ve Ceneviz devletlerinin aracılığıyla Avrupa'ya dağıtılıyordu. Portekiz de diğer Avrupa devletleri gibi gelen bu ürünleri pahalı ücretler ödeyerek satın alıyordu. Bundan dolayı Portekiz, aracısız olarak bu mallara sahip olabilmek için yeni yollar aramaya başladı.¹³⁴

7 Haziran 1494'te Papa I. Aleksandr'ın aracılığıyla Portekiz ve İspanya arasında Tordesillas Antlaşması İmzalandı. Bu antlaşmaya göre Portekiz, faaliyetlerini güney yarım kürede yani Afrikanın batı kıyıları ile Hindistan'a doğru olan coğrafyada ilerletecekti. Böylece İspanya ve Portekiz arasında Amerika ve Atlas Okyanusunda keşif yapacakları yollar paylaştırılmıştı.¹³⁵

Harita 5 Portekiz keşif yolları

¹³⁴ Salih Özbaran, Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century, İstanbul 2009, s.39-46.

¹³⁵ Merry E. Wiesner Hanks, Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789, İstanbul 2014, s. 352.

1497'de Portekiz Kralı I. Manuel, Vasco da Gama'yı 200 asker ve 4 gemiyi kumandanlığına vererek Hindistan'a gitmesi için görevlendirmiştir.¹³⁶ Seferin amacı, Hindistan'a giden deniz yolunu, baharatı temin etmek ve o coğrafyada yaşayan Hristiyanları bulmaktır. Mart 1498'de Mozambik'e varan Vasco da Gama, burada Malindi'den¹³⁷ Hindistan'a kadar rehberlik etmesi için birini istemiştir ve Vasco da Gama'ya bölgeyi çok iyi bilen meşhur kaptan Ahmed ibn Mâcid (Malemo Cana¹³⁸) eşlik etmiştir.¹³⁹ 22 Mayıs¹⁴⁰ 1498 Kaliküt'a gelen Vasco da Gama, Hindistan'a ayak basan ilk Portekizlidir.¹⁴¹ Vasco da Gama, Ahmed ibn Mâcid'i Kaliküt hükümdarı Zamorin'e elçi olarak göndermiş ve Zamorin tarafından nezaketle karşılanmıştır. Akabinde Zamorin de Portekizlilerin amacını öğrenmek için gönderdiği elçiden baharat ve ilaç ticareti için geldikleri malumatını alınca, Vasco da Gama'ya istedikleri kadar baharat ve ilaç vermeyi teklif etmiş ve birçok hediye göndermiştir. Ancak Vasco da Gama tüccar değildi ve ileride Portekizlilerin Hint sularında kurmak istedikleri hâkimiyet için bir keşif gezisi amacıyla gelmişti. Müslüman tüccarlar Vasco da Gama ile yapılan bu anlaşmadan memnun olmamışlardır. Onların kaygısı ise, Portekizlilere ticaret yapmaları hususunda izin verilirse sadece bu limanla yetinmeyeceklerini ve ticaretlerini Hindistan'ın diğer limanlarına doğru genişletmek isteyecekleri düşüncesidir. Bu rahatsızlıklarını Zamorin'e izah eden tüccarlar, Portekizlilerin niyetlerinin sadece ticaret olmadığını yaşadıkları toprakları ele geçirmek istediklerini söylemişlerdir. Bu sırada Vasco da Gama ile yerel idareciler arasında bazı sorunlar yaşanmış ve akabinde bir müddet alıkonulan Gama, serbest kalınca kendisine yapılan muameleden memnun olmadığını, bir gün tekrar Kaliküt'e gelirse intikam alacağını söylemiştir.¹⁴² Kaliküt'ten ayrılan Vasco da Gama, 1 Eylül 1499 'da gemisi baharat ve

¹³⁶ Merry E. Wiesner Hanks, *a.g.e.*, s. 343.

¹³⁷ Kenya devleti sınırları içinde yer alıyor. (Ertuğrul Önalp, *Osmanlı Güney Seferleri 16.Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Ankara, 2010, s. 21.)

¹³⁸ Ertuğrul Önalp, *Osmanlı Güney Seferleri 16.Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Ankara, 2010, s.21

¹³⁹ Muhammad Yakub Mughul, *Kanuni Devri*, Ankara, 1987, s. 19.

¹⁴⁰ Ertuğrul Önalp Kaliküt'e varış tarihini 20 Mayıs olarak belirtmiştir. Bkz. Ertuğrul Önalp, *a.g.e.*, s. 22.

¹⁴¹ Kemal Beydilli, "Portekiz", *DİA*, İstanbul 2007, c. 34, s. 328-331.

¹⁴² Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 20.

diğer mallarla yüklü olarak Lizbon'a varınca Kral I. Manuel tarafından çok iyi karşılanıp "Hint Okyanusu Amirali" unvanı verilmiştir.¹⁴³

1500 yılında Pedro Alvares Cabral'ın kumandasında 13 gemiden ve 1.200 askerden oluşan bir donanma, hükümdarlara verilmesi için kıymetli hediyelerle tekrar Hindistan'a gönderilmiştir. Ancak bu donanmanın asıl amaç Kaliküt ve Batı Hindistan ile ticari ilişkiler kurmaktır.¹⁴⁴ Kaliküt'e vardıktan sonra Portekizliler, feitoria diye adlandırdıkları bir ticarethane kurmak için Zamorin'den izin almışlardır. Ama Arap tüccarlar bu durumdan hoşnut olmamış ve Portekizliler ile ticaret yapmak istememişlerdir. Cabral sadece iki geminin mal ile dolduğunu görünce Arap tüccarlara baskı yapması için Zamorin'e durumu bildirmiştir. Zamorin bu isteğe yanaşmayınca Portekizliler, bir Müslüman ticaret gemisine ve içindeki mallara el koymuştur. Böylece Portekizliler Müslümanlara karşı ilk kez saldırıda bulunmuştur. Ardından Müslümanlar da tepki olarak Portekizlere ait olan ticarethaneyi tahrip edince Carbal, ertesini gün limanda bulunan Memlûklulara ait 10 gemi ile Kaliküt'ün 2 gemisini top ateşine tutmuştur. Böylece Portekizliler ile uzun yıllar sürecek olan savaş başlamıştır. Cabral, bu keşif seferinde Hindistan hakkında bir önceki sefere göre daha fazla bilgi edinmiştir. Güneybatı Hindistan'da birbirine düşman küçük devletlerin olduğunu ve bu durumu kullanarak ilerleyebileceklerini öğrenmişlerdir.

Portekizliler artık Hindistan'ın güneybatısındaki Hindu Racalarla iş birliği yaparak Müslüman ticaret gemilerine engel olmaya başlamışlardır. Bu amaçla, Vasco da Gama, kumandanlığında 20 gemilik bir donanma ile 25 Mart 1502'de Hindistan'a doğru yola çıkmıştır. Hindistan'a ulaşır ulaşmaz 26 gemilik Müslüman ticaret filosunu zappededen Vasco Da Gama, gemilerde bulunan 800 kadar insanı katletmiştir.¹⁴⁵ Zamorin, Vasco Da Gama'nın intikam almasından korktuğu için Portekizlerle sulh yapmak istemiştir. Buna karşılık Vasco Da Gama Arap tüccarların şehirden kovulması şartıyla barış yapabileceğini belirtmiştir. Ancak Zamorin bu teklife razı olmayınca Vasco da Gama şehri bombalamış ve çok büyük tahriplere sebebiyet vermiştir.¹⁴⁶

¹⁴³ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 21; Merry E. Wiesner Hanks, *a.g.e.*, s. 344.

¹⁴⁴ Halil İnalçık, *Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*", İstanbul 2011, s. 132-133.

¹⁴⁵ Ertuğrul Önalp, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁴⁶ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 22.

Bununla kalmayıp öldürmüş olduğu cesetlerden küçük parçalar keserek bir mektupla beraber Zamorin'e hediye olarak göndermiştir.¹⁴⁷ Bu seferinde Vasco da Gama Hindistan'ın kıyılarında üsler elde etme niyetinde olmasına rağmen sadece Koçin ve Keynanor'da ticarethaneler kurabilmiştir. Bunun yanında Portekizliler 1502'de Kızıldeniz'e giden Müslüman gemilerini zapt etmişlerdir. Vasco da Gama, Ekim 1503'de Portekiz'e elde ettiği ganimetler ve baharat ile geri dönmüştür. Vasco da Gama'nın Gerçekleştirmiş olduğu canı muameleler, Müslüman tüccarların birlik olup kuvvetli bir donanma ile Portekizlileri Hint Okyanusu'ndan atmak için harekete geçmelerine sebep olmuştur. Hint Okyanusu'nda güç üstünlüğü elde etmek için Portekizliler ile Müslümanlar arasında uzun savaşlar böylece başlamıştır.

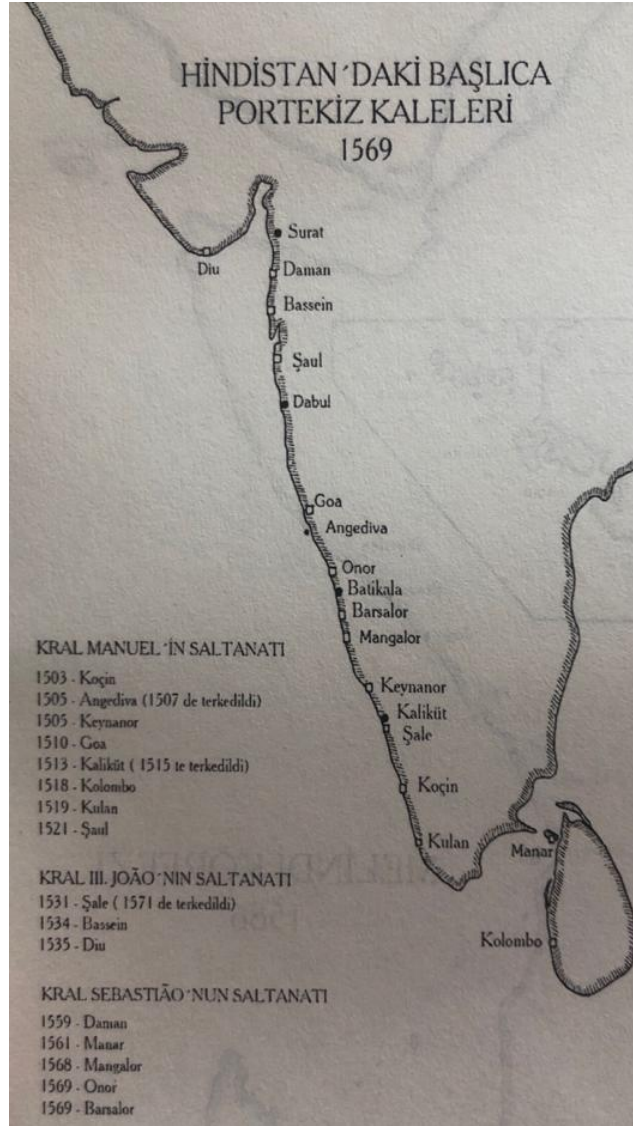
Nisan 1503'de Lizbon'dan 3 filo ile Hindistan'a doğru yola çıkan Afonso de Albuquerque, Vasco Da Gama'nın Koçin'den ayrılmasının ardından orayı kuşatan Zamorin'i geri çekilmeye ve barış yapmaya mecbur bırakmıştır. 1504'te Lizbon'dan 1.200 asker ve 22 gemilik bir filo ile yola çıkan Lopo Soares de Albergaria de Koçin ve Kaliküt racaları arasında barış yapıp Müslümanlara yönelik şiddet politikasını devam ettirmiştir.

1505'de Portekiz'in, Hindistan'a karşı yaptığı faaliyetlerde önemli bir değişiklik olmuştur. Daha önce Keynanor ve Koçin gibi kendilerine dost olan racalıkların limanlarından gemilerine mallar toplayıp ülkelerine dönüyorlardı.¹⁴⁸ Ancak limanda bıraktıkları Portekiz askerlerinin güvenliği sağlamaları zor oluyordu. Bu sebeple yerleşik olarak kalmaya karar vermiş ve Hindistan'daki kontrolü sağlaması için üç yıllığına genel valiler göndermeye başlamışlardır. Bu valilerin amacı Hindistan'da kalacak Portekizlilerin barınacakları güvenli kaleler inşa etmek ve Portekiz deniz ticaretini korumak için Hint sularında devriye gezmektir. Böylece 15 Mart 1505 yılında 6 karavel, 16 barça ve 1500 askerden oluşan bir filo ile Francisco de Almeida ilk genel vali olarak görevlendirilmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 23; Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 133.

¹⁴⁸ Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁴⁹ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.40.

Harita 6: Portekiz'in Hindistan'daki limanları¹⁵⁰

Almeida'nın görevi 1508 yılında son bulunca zalim ve kan dökücü olarak ün salmış Afonso de Albuquerque genel vali olarak göreve başlamıştır. Albuquerque'nin görevi Hint Okyanusu'nda ve Güney Doğu Asya'da Portekiz'in yayılmasını sağlamaktı. İlk olarak Kızıldeniz'i kontrol altında tutabilmek için Sokotra Adası'nı 1507 yılında ele geçirmiş ve adada bir kale inşa ettirmiştir. Ardından Hürmüz'ü kuşatan Albuquerque, Portekiz hakimiyetini kabul ettirmiştir. Akabinde de burada kale inşa etmelerini emretmiştir.

¹⁵⁰ Ertuğrul Önalp, *Osmanlı'nın Güney Seferleri 16. Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Ankara 2010, s. 445.

Portekiz kralı I. Manuel, Albuquerque'ye Süveyş'te bulunan Memlûk kadırgalarını yakması için emir vermiştir. Bunun için harekete geçen Albuquerque, Hindu korsanı Timoja'dan Bicapur Devleti'ne bağlı olan Goa'nın savunmasız olduğunu öğrenince rotasını Goa'ya doğru çevirmiştir. Âdilşâhîler Türk Devleti'nin kurucusu olan Yusuf Adil Şah Dekken'de bulunan Hindulara karşı gazaya çıktığından şehirde dört bin kadar bir kuvvet bırakmıştır. Hindularında yardımcılarıyla Albuquerque 3 Mart'ta Goa'yı ele geçirmiştir. Hindistan'ın önemli limanlarından biri olan Goa ayrıca Hindistan'daki Müslümanların Hac vazifelerini yerine getirmek için yola çıktıkları yerdi. Kısa süre içinde Yusuf Adil Şah Goa'yı tekrar fethettiyse de Goa halkının çoğunluğu Hindulardan oluştuğu için ayaklanmıştır. Böylece 1510'da Albuquerque, Goa'yı yeniden ele geçirmiş ve şehirdeki müslümanları katletmiştir. Goa'yı Portekiz'in merkezi haline getirip Kızıldeniz'den gelen Müslümanları kontrol edebilmek için kullanmaya başlamıştır.¹⁵¹

Albuquerque, Singapur yakınlarında bulunan Malaka'yı 1511 yılında alarak orada birçok üs kurmuştur. Albuquerque'nin genel valilik görevi sırasında ele geçirdiği topraklarla Müslüman ticaret gemilerine büyük darbe vurulmuş oldu. Albuquerque'nin, planları arasında Bâbü'l-Mendeb Boğazı'nın girişinde ve Massava'da kale inşa edilmesi, Mekke ve Medine'nin ele geçirilmesi ve Nil Nehri'nin mecrasının değiştirilmesi gibi hususlar yer almaktaydı. Ancak 16 Aralık 1515'te ölmesiyle bu planlarını hayata geçirememiştir.¹⁵²

1518 yılında Seylan Adası'nda da bir üsse sahip olan Portekiz hızlı bir şekilde genişlemekteydi. 1529 yılında genel vali olarak atanan Nuno da Cunha'nın döneminde merkezlerini Koçin'den Goa'ya taşımışlardır. Akabinde de Şaul, Daman, Bassein ve Bombaim gibi limanlar da Portekiz'in hakimiyeti altına girmiştir. Portekizlilerin Hint sularında rahatlıkla ilerlemesinin sebebi ise Hintlilerin siyasi birlikten yoksun küçük devletçikler halinde olmaları gösterilebilir.¹⁵³

Memlûk Sultanlığı XVI. yüzyılın başlarında Mısır merkez olmak üzere Suriye ve Hicaz'da hüküm sürmekte olup egemenlik alanları Kızıldeniz'de Sevakin'e, Nil

¹⁵¹ Salih Özbaran, *a.g.e.*

¹⁵² Halil İnalçık, *a.g.e.*, s. 135-136;

¹⁵³ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 11.

Nehri'nde ise Asvan'a kadardı. Mısır, geleneksel ticaret yolları ve Mekke ve Medine'ye giden hac kabilelerinden sağlanan gelirler ile ekonomisini canlı tutmaktaydı.¹⁵⁴ Ancak Portekizlilerin Afrika'nın güneyini dolanarak Hint Okyanusu'nda boy göstermeye başlamasıyla işler değişmiştir. Artık Kızıldeniz yoluyla yapılan ticaret tehlike altına girmiş ve böylece Mısır'ın da gelirlerinde ciddi azalmalar olmuştu. Portekizliler sadece Hindistan ve Güney Asya'dan elde ettiği ürünleri alıp Avrupa'ya satarak kar elde etme amacı gütmüyorlardı. Portekiz'in saldırgan tutumlarına karşı Batı Hindistan'daki yerli hükümdarlar kendilerini yeterli bulmamaktaydı. Bundan dolayı Portekizlilerin Hint sularında görülmelerinden beş yıl sonra Kaliküt Zamorin'i ile Güceret Hükümdarı I. Mahmud Şah, Memlûk Sultanı Kansu Gavri'den yardım istmeye karar vermişlerdir. Böylece bölgedeki ticari gücü yeniden ellerine alabilmeyi düşünüyorlardı.

İlk başta her şey Portekizlilerin lehineydi. Kansu Gavri Mısır'ın ticaretini tehlikeye sokan Portekizlileri Umman Denizi'nden çıkarmaya karar vermiştir. Ayrıca Mekke ve Medine'nin koruyucusu olmasından dolayı Kansu Gavri'nin Müslümanların yardım talebine iştirak etmesi gerekiyordu. Ancak yeteri kadar gemisi, gemide çalışacak elemanı ve gemi yapım malzemesine sahip değildi. Bu yüzden ilk olarak Portekizlileri diplomatik yollarla Hint Okyanusu'ndan çıkarmayı denemiş ve Papa II. Julius'a bir mektup göndererek Portekiz kralı I. Manuel'e geri çekilmesi için baskı yapmasını istemiştir. Eğer isteği kabul olmazsa Kudüs'te Hıristiyanlarca kutsal sayılan mabetleri yıkacağını ve ülkesinde bulunan bütün Hıristiyanları hapsedeceğini bildirmiştir. Bu durum üzerine Papa, I. Manuel ile görüşüp Hint sularından çekilmesini istediye de I. Manuel, Kansu Gavri'nin gücünün söylediklerini yapmaya yetmeyeceğini ve eğer böyle bir teşebbüste bulunursa Mekke ve Medine'yi işgal edip Hz. Muhammed'in mezarını tahrip edeceğini söyleyince Papa II. Julius'un endişeleri de son bulmuştur.

Bu girişiminden umduğu sonucu alamayınca Kansu Gavri, akabinde Venediklilerden yardım talep etmiş ancak onlardan da olumlu bir sonuç alamıştır.

¹⁵⁴ Salih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'na Açılması", *Türk Denizcilik Tarihi*, İstanbul, 2009, c. 1, s. 201.

Venedikliler yardım talebini geri çevirseler de Kansu Gavri'ye Osmanlı'dan yardım istmesini tavsiye etmişlerdir.

Kansu Gavri, Emîr Hüseyin Müşrif el-Kürdî'nin başında bulunduğu 13 gemilik bir filoyu Portekizlilere karşı önlem almaları amacıyla 4 Kasım 1505'te Cidde'ye göndermiştir. Emîr Hüseyin, Cidde'ye hakim olduktan sonra sur ve burçlar yaptırmıştır. Hindistan'daki Müslüman hükümdarla anlaştıktan sonra Kansu Gavri, 1507'de Hindistan'a gitmiştir. Şaul Limanı önünde Portekizliler ile yaptıkları çarpışmada başarı elde etmiş ancak bir yıl sonra Diu Limanı'nın önünde yenilgiye uğrayınca Kansu Gavri, tek başına Portekiz donanmasını yenemeyeceğini anlamıştır. Bunun üzerine Yûnus el-Âdilî adlı elçiyi Osmanlı sultanı II. Bayezid'den yardım istemesi için göndermiştir.¹⁵⁵ II. Bayezid, Memlûk elçisine eşlik etmesi için filoyu Kemal Reis'in komutasına vermiş ve 30 gemi inşa ve teçhiz edebilecek kereste, demir silah ve malzemeler göndermiştir. Bu teçhizata, Rodos kuvvetleri el koyunca donanma yapımı sekteye uğramış ve II. Bayezid, 1511 yılında ikinci kez Kansu Gavri'ye Selman Reis'in başkanlığında gemi malzemesi göndermiştir. Gönderilen malzemeler, 300 tüfek, kırk kantar barut, 2000 gemi küreği, bakır, demir, makara, halat, demir kanca, 150 gemi direği, kereste, yelken bezinden oluşmaktaydı. Bunun yanı sıra II. Bayezid, 8 tane kadırgayı da Memlûk sultanına hediye olarak göndermiştir. Osmanlılardan aldıkları yardım ile Memlûkler, Süveyş tersanesinin, Kızıldeniz'de Akdeniz teknolojisine uygun donanma inşa edebilmek için çalışmaya başlamıştır. Osmanlıların, İstanbul'dan ve Anadolu'dan göndermiş olduğu malzemeler ve ustalar İslam'ın kutsal topraklarında hanedanın varlığını meşrulaştırmaya yaramış ve Hint Okyanusu çevresindeki Müslümanların 1517'den evvel desteğini almasını sağlamıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Kansu Gavri", *DİA*, İstanbul 2001, c. 24, s.314-316.

¹⁵⁶ Michel Tuchscherer, "XVI. Yüzyıl Sonlarından XVIII. Yüzyıl Sonlarına Kadar Kızıldeniz'de Osmanlı Donanması", *Başlangıcından XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar: Türk Denizcilik Tarihi*, İstanbul 2009, c.1, s. 213-223.

2.3.2. Osmanlı ve Hindistan İlişkilerinin Başlangıcı

Osmanlıların Hindistan'daki Müslüman devletlerle ilk münasebetleri XV. yüzyılda gerçekleşmiştir. Osmanlılar ilk olarak Dekken'deki¹⁵⁷ Behmenî hanedanı ve ardından da yarımada'daki Hintli ve Müslüman devletlerle ilişki kurmuşlardır. Behmenî hanedanından olan Sultan III. Muhammed Şah, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed'e mektup yazmıştır.¹⁵⁸ Mektupta, İslam âleminde ünü yayılan II. Mehmed'e tebriklerini sunmuş ve kendisi ile iyi ilişkiler kurup geliştirmek istediğini belirtmiştir. Avrupa'da denizcilikte gelişmiş olan topluluklar yeni arayışlar içine girmişlerdi. Portekizliler, Hindistan'a ulaşabilmek adına Afrika'yı dolaşarak yeni bir yol bulmuşlardır. Portekizlilerin tehlike olacağını gören Mehmed Şah Behmenî, Osmanlı ile ilişkilerin gelişmesi için çalışmıştır. Behmenî Sultanlığı'nın 1527 yılında tarih sahnesinden silinmesine kadar karşılıklı elçiler ve mektuplar iki devlet arasında gidip gelmiştir. Bu ilişkilerin devam etmesinde özellikle Behmenî Sultanlığı'nın veziri olan Mahmûd-ı Gâvân'ın¹⁵⁹ önemli rolü olmuştur.¹⁶⁰ Böylece Hindistan ve Osmanlılar arasında ticari ilişkiler başlayıp gelişmiştir. Ayrıca Hintli tüccarlar Bursa'da koloni oluşturmuşlar ve böylece Mahmûd-ı Gâvân'ın gayretleri ile elde edilen bu başarı sayesinde Hindistan ticareti Balkanlara kadar ulaşmıştır.¹⁶¹ Ancak Mahmûd Gâvân'ın yapmış olduğu yeniliklerden rahatsız olan çevreler onun mührü kullanılarak Orissa Krallığı'nı devleti istilâya çağıran sahte bir mektup yazıp sultanın eline geçmesini sağlamışlardır. 1481'de Behmenî hükümdarı III. Muhammed Şah, veziri Mahmûd-ı Gâvân'ın idam edilmesini emretmiştir.

¹⁵⁷ Güney Hindistan'da bulunan bir bölgedir. Khaliq Ahmad Nizami, "Dekken", *DİA*, İstanbul, 1994, c. 9, s. 112-113.

¹⁵⁸ Azmi Özcan, "Hindistan (Osmanlı-Hindistan Münasebetleri)", *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 81-85.

¹⁵⁹ "Behmenî veziridir. 814 yılında Gâvân Şehri'nde dünyaya gelmiştir. İyi bir eğitim aldı. Bîder'e yerleşip ticaret ile ilgilendi. Alâeddin II. Ahmed'in hükümdar olduğu Behmenî Devleti'nde Âfâkîler'le Dekkenîler arasındaki şiddetli iktidar mücadelesinden dolayı ülkenin birçok yerinde kargaşa yaşanmaktaydı. Mahmûd-ı Gâvân bu kargaşayı bastırmakla görevli güçlerin kumandanlığına getirildi ve başarılar elde etti. Böylece sarayda itibarı arttı. Sultan Şemseddin III. Muhammed Şah zamanında Mahmûd-ı Gâvân devletin üst düzeyde tek veziri oldu. Mahmûd-ı Gâvân, idarî ve askerî alanda önemli yenilikler yapmıştır. Ancak Mahmûd-ı Gâvân'ın icraatları bazı çevreleri rahatsız etmiş ve onun mührü taşıyan Orissa Krallığı'nı devleti istilâya çağıran sahte bir mektup yazıp sultanın eline geçmesini sağlamışlardır. Bunun üzerine 1481 yılında Şemseddin III. Muhammed Şah, Mahmûd-ı Gâvân'ın idamını emretmiştir." Bkz. Rıza Kurtuluş, "Mahmûd-ı Gâvân", *DİA*, İstanbul, 2003, c.27, s. 361-362.

¹⁶⁰ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁶¹ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul, 2015, s. 124.

1482’de III. Muhammed Şah’ın ölümü ile Behmenî Sultanlığı müşkül bir duruma düşmüş ve parçalanmaya başlamıştır. Eyalet valileri arasında iç mücadeleler yaşanmış ardından da devlet Bicâpûr,¹⁶² Berâr, Ahmadnagar, Bidar ve Golconda olmak üzere beş müstakil beyliğe ayrılmıştır.¹⁶³ Bunların dışında bu bölgede Malabar¹⁶⁴ ve Gucerât¹⁶⁵ eyaletleri de vardır.

Behmenîlerin parçalanmaya başlaması ile birlikte bölgede karışıklıklar zuhur etmiştir. Eyaletleri toparlayıp yönetebilecek bir hükümdar ortaya çıkmamıştır. Bu nedenlerden dolayı Portekiz’in güçlü donanmasına karşı koymaları imkânsız bir hale gelmiştir. Portekizlilerin Hindistan’a ilk gelişlerinde, Batı Hindistan sahillerinde Diû limanına ve deniz gücüne sahip olan devlet sadece Müslüman Gucerât Sultanlığıdır¹⁶⁶ ve bu donanmanın başında ise Mahmud Begar bulunmaktadır. Güneyde Ahmadnagar ve Bîcâpûr devletleri vardı ve bunlar Müslüman devletlerdi. Goa’nın güneyini egemenliği altına alan Vicayagar devleti ise Hindu idi. Zamorin idaresinde olan Kalikût’de Malabar beylikleri bulunmaktaydı ve Müslüman ülkelerle ticaret yapılmasını teşvik ediyordu. Bu bölgede üretilen acı biber, ticaret için çok önemli bir meta idi.¹⁶⁷

Behmenîlerin ardından Gucerât’ta kurulan Muzafferi hanedanı da Osmanlılarla arasını iyi tutabilmek için gayret göstermiştir. Muzaffer Şah ile Yavuz Sultan Selim arasındaki mektuplaşmalar sayesinde ilişkiler iyi seyirde devam etmiştir. Diû valisi Melik Ayaz, Yavuz Sultan Selim’e doğrudan mektup yazmıştır.¹⁶⁸ Bu mektupta Portekizlilerin tehdidine karşı yardım istemiş ve I. Selim’e halife olarak hitap etmiştir. Portekizlilerin bu tehdidine karşılık Osmanlılar da ciddi bir hareket başlatmak

¹⁶² Güney Hindistan’da bulunan idarî bölge ve şehir. Arif Naim, “Bîcâpûr”, *DİA*, İstanbul, 1992, c.6, s. 127-128; Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁶³ Muhammad Yakub Mughul, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁶⁴ Hindistan’ın güneybatısındadır. Siyasi olarak bir bütünlükten yoksundur. Önemli şehirlerinden biri Kalikût’ tür. Eyaletin en önemli limanı da Koçin’dir. Azmi Özcan, “Malabar”, *DİA*, İstanbul, 2003, c.27, s. 465-466.

¹⁶⁵ Hindistan’ın kuzeybatısında bulunan eyalettir. Khalîq Ahmad Nizami, “Gucerât”, *DİA*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 171-173.

¹⁶⁶ Salih Özbaran, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Hint Okyanusu’na Açılması”, *Türk Denizcilik Tarihi*, İstanbul, 2009, c. 1, s. 202

¹⁶⁷ Salih Özbaran, *a.g.e.*

¹⁶⁸ Azmi Özcan, "Hindistan (Osmanlı-Hindistan Münasebetleri)", *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 81-85.

istiyorlardı. Portekizlilere karşı açık denizlerde mücadeleyi başlatmak Osmanlı deniz politikalarının ulaşmış olduğu yeri görmek için oldukça önemliydi.¹⁶⁹

Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'i 1514 yılında Çaldıran Savaşı'nda mağlup etmiştir. Sultan Selim, Portekizlilere karşı yapılan yardımdan dolayı Kansu Gavri'nin yanında olmasını bekliyordu. Lakin Kansu Gavri tarafsızlığını bozmayınca ilk olarak 1516 yılında Mercidabık'ta Osmanlı ordusu ve Memlûk ordusu karşı karşıya gelmiştir. Sultan Selim burada başarı elde edince Kahire'ye yürümüş ve Ocak 1517'de Memlûk Sultanlığı'na son vererek Mısır'ı Osmanlı topraklarına katmıştır.¹⁷⁰

2.3.3. Selman Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Faaliyetleri

Selman Reis ünlü bir korsan olmasından dolayı Memlûk sultanı Kansu Gavri kendisine Portekizlilere karşı mücadelede donanmayı kumanda etmesini istemiştir. Bu teklifi kabul eden Selman Reis, Ağustos 1515 yılında Kansu Gavri'nin emri ile Portekizlilere karşı yapılacak bir sefer için donanmanın amiralliğine getirilmiş ve Süveyş'ten Gücerat'a doğru yola çıkmıştır.¹⁷¹ Donanma 2000 asker, 8 kadirga, 3 kalite 2 küçük teknedan oluşmaktaydı. Selman Reis ilk olarak Cidde'ye uğramış ve burada bulunan Emîr Hüseyin'in emrindeki filo ile birleşmiştir. Bu sırada Aden hakimi olan Âmir bin Davud'a kendilerine yardım etmeleri için haber göndermiştir. Ancak Âmir bin Davud bunu reddedince Aden'in üzerine gidip ele geçirmeye karar vermişlerdir. Selman Reis ve Emîr Hüseyin Aden'i kuşatmışlar ama bu kuşatmada başarılı olamamışlardır.

Bu sırada Osmanlı tahtında Yavuz Sultan Selim bulunmaktaydı. Osmanlı ile Safeviler arasında gerçekleşen Çaldıran Muharebesi'nde Memlûk Sultanı Kansu Gavri'nin tarafsız kalması üzerine Yavuz Sultan Selim ile karşı karşıya gelmişlerdir. 11 Temmuz 1516'da Mercidâbık'ta savaş sırasında Kansu Gavri'nin hayatını kaybetmesi ve Suriye ve Filistin Osmanlıların eline geçtiğine dair haberler Selman Reis ve Emîr Hüseyin'e ulaşınca Hindistan'a sefere gitmekten vazgeçmişlerdir. Yavuz Sultan Selim 15 Şubat 1517'de Ridaniye'de Memlûk kuvvetlerini hezimete

¹⁶⁹ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul, 2015, s. 5.

¹⁷⁰ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul 2015, s. 142.

¹⁷¹ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul 2015, s. 25.

uğratmasıyla Mısır Osmanlıların idaresine girmiştir. Böylece Osmanlılar artık Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Hindistan'daki meselelerle doğrudan ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Bu durum Portekizliler ile Osmanlılılar'ın mücadelesinin başlangıcı olmuştur. Süveyş Tersanesi Hint Okyanusu ve Kızıldeniz için önemli bir donanma üssü haline gelmiştir.¹⁷²

Portekiz kumandanı Lopo Soares de Albergaria 37 gemilik bir donanma ile Kızıldeniz'e açılmıştır. Hedefinde Cidde olan Lopo Soares de Albergaria'nın gelmek üzere olduğunu haber alan Selman Reis, şehre çok sayıda asker ve toplarla takviye sağlamıştır. 13 Nisan 1517'de Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'a çağrılan Selman Reis Portekiz donanmasının gelmekte olduğu haberini alınca Cidde'de kalmıştır. Portekizlilerin Cidde'ye bu kadar yaklaşmaları İslam'ın kutsal topraklarını da tehlike altına sokmuştur. Selman Reis, Cidde'de büyük topların da yardımıyla Portekizlilerin karaya çıkmasına müsaade etmemiştir.¹⁷³ Sultan Selim'e, Portekiz donanmasının Cidde'yi kuşattığını ancak kendisinin limanı savunarak Portekizlilerinin karaya çıkmasına müsaade etmediğine dair bir rapor göndermiştir.

Portekizlilerin Cidde'den çekilmesinden sonra Selman Reis Yavuz Sultan Selim'in huzuruna çıkmak için Kahire'ye doğru yola çıkmıştır. Selman Reis 10 Eylül 1517'de Yavuz Sultan Selim'in huzuruna kabul edilerek emrine 5 kalyon ve 20 kadırğa verilmiştir.

1521 yılında Portekiz kralı I. Manuel'in ölmüyle tahta III. João geçmiştir. Yeni kral askeri masrafları azaltma niyetinde olduğu için Portekizlilerin Hindistan politikalarında köklü bir değişikliğe gitmiştir. Bundan sonra Kızıldeniz'e yolculuk yapılmaması ve Hindistan'da kale inşa edilmemesi emrini vermiştir. Portekiz Kralı III. João artık sadece Müslüman ticaret gemilerine yapılan baskınlardan elde ettikleri ganimetler ile yetinme niyetindeydi.

Kanuni Sultan Süleyman Mısır'da yaşanan karışıklıkları düzeltmesi için veziriazamlarından İbrahim Paşa'yı, 1524 yılında Mısır'a Osmanlı idaresini kuvvetlendirmek adına bazı tedbirler alması için göndermiştir. İbrahim Paşa'nın

¹⁷² İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992, s.20.

¹⁷³ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, Ankara 1996, s. 7.

Mısır'a geldiği haberini alan Selman Reis, Yemen'deki durumu ve Portekizlilerin faaliyetleri hakkında bilgi vermek için Kahire'ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Selman Reis Kızıldeniz ve Hint Okyanusuna ilişkin 2 Mayıs 1525 tarihli bir layiha daha hazırlamıştır.¹⁷⁴ Kahire'ye varınca İbrahim Paşa ile görüşüp ona layihasını sunmuştur.¹⁷⁵ Bu layiha Osmanlıların Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda izleyeceği yol için oldukça önemli bir belgedir. Ayrıca, bu rapor da Selman Reis, Osmanlı gemilerinin ve toplarının tür ve sayılarını çalışan usta ve işçilerin sayılarını, gerekli araç gereçlerin sayılarını belirttikten sonra Portekizlilerin saldırısına maruz kalabileceklerini söylemiştir.¹⁷⁶ Bunun yanı sıra Portekizlilerin Hint Okyanusu'ndaki konumu ve elde ettiği pozisyonları anlatmış ve ardından Diû'dan ve kale inşa etmiş oldukları başka bir yerden söz ederek, buraların çevrelerinden gelen değerli taşların Portekiz'e gönderildiğini de belirtmiştir. Goa'da Portekiz üssü bulunduğunu bildirip burada yaşayan yerlilerin kendilerini korumaya çalıştıklarından söz etmiştir. Kaliküt'te ise Portekizliler bir kale inşa edip kenti zapt etmişlerdir.¹⁷⁷ Selman Reis raporunda bunları daha ayrıntılı bir biçimde dile getirmiş ve Portekizlilerin Hint Okyanusundan atılması için Yemen'in Osmanlı idaresine girmesi gerektiğini belirtmiştir. Selman Reis, İbrahim Paşa'yı Hint sularına bir sefer yapıp Portekizlileri buralardan çıkarmak için ikna etmiştir.¹⁷⁸

Veziriazam İbrahim Paşa, 14 Haziran 1525'te Şam beylerbeyi olan Hadım Süleyman Paşa'yı Mısır Beylerbeyi olarak atamıştır. İbrahim Paşa, 19 parça gemi ve 4000 askerden oluşan bir donanma hazırlatmıştır. Bu donanmanın başkomutanlığına Hayruddin Hamza, amiralliğine ise Selman Reis'i getirmiştir. Hint Okyanusu'na gönderilmesi planlanan donanma, Portekizlilere karşı yapılan ilk ciddi sefer olacaktır.

¹⁷⁴ Cengiz Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14.

¹⁷⁵ İdris Bostan, "Selman Reis", *DİA*, İstanbul, 2009, c. 36, s. 444-446

¹⁷⁶ "Gemiler: 6 baştarde, 8 kadirga, 3 kalyate, 1 kayık, Silahlar: 7 badaluşka, kaleleri bombalamak için, 13 yan topu, 57 zarbozan, 29 şayka, 95 demir top, 97 ufak top, 400 kantar barut, 530 bakır badaluşka güllesi, 900 bakır ufak top güllesi, raporda ayrıca zift, yelken bezi ve kürek gibi denizcilik malzemeleri de belirtilmektedir. Gemi yapımında çalışan elli kalafatçı, yirmi marangoz, iki demirci ve iki bıçkıcı da sayılmıştır. Buradaki kalafatçı ve marangoz sayısı Gelibolu (1518) ya da Galata'daki (1530) ana tersaneler için verilen sayılardan daha yüksektir. Liste yirmi topçu ve Anadolu'dan toplanan 1000 denizciyi de içermektedir." Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, İstanbul 2004, s. 103.

¹⁷⁷ Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, İstanbul 2013, s. 49.

¹⁷⁸ Cengiz Orhonlu, *a.g.e.*, Ankara 1996, s. 13.

Selman Reis Hint Okyanusu'na doğru yola çıktı ve ilk olarak Cidde'ye varmıştır. Burada Yemen'in Mustafa adında biri tarafından ele geçirildiğini öğrenince ona haber göndererek Yemen'i Hayruddin Hamza'ya vermesini bildirmiştir. Ancak Mustafa bu emre uymamış ve Selman Reis ile karşı karşıya gelmişlerdir. Bu savaşı kaybeden Mustafa yenilmiş ve Aden'e kaçmıştır. Selman Reis ve Hayruddin Hamza böylece Yemen'de tekrardan hakimiyet kurmuştur. Ancak Selman Reis kısa bir süre sonra Yemen'de bıçaklanarak öldürülünce Hint Okyanusuna yapılacak sefer de yarım kalmıştır. (1528)¹⁷⁹

2.3.4. Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi

1526 yılında Hindistan'ın kuzeyinde bazı gelişmeler yaşanmıştır. Babası Timur'un torunlarından Fergana hâkimi Ömer Şeyh, annesi Cengiz'in torunlarından Yûnus Han'ın kızı Kutluğ Nigâr Hanım olan Bâbü, Kabil'den Hindistan'a doğru ilerlemeye başlamıştır. Böylece bölgede yeni bir siyasi güç ortaya çıkmıştır.

8 Ekim 1529'da Portekizliler, yeni genel vali olarak tayin edilen Nuno da Cunha ile birlikte o zamana kadar hazırlamış oldukları en büyük donanmayı Hindistan'a göndermişlerdir.¹⁸⁰ Nuno da Cunha, genel merkezi Koçin'den Goa'ya taşıyarak Türklerin bölgedeki faaliyetlerini engellemeye başlamıştır.

Gurecât sultanı Bahadır Şah, denizden Portekizlilerle karadan da Bâbürlü hükümdarı Hümayun Şah ile mücadele içindeydi. İçinde bulunmuş olduğu zor durumu Kanuni Sultan Süleyman'a bir elçi göndererek bildiren ve yardım isteyen Bahadır Şah, kendisine asker ve gemi gönderilmesini talep etmiştir. Buna karşılık olarak Mekke'ye emanet olarak gönderdiği altınlarının kullanılmasını teklif etmiştir.¹⁸¹

Kanuni Sultan Süleyman, Portekizlilerin Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerinin bu bölgede özellikle Basra Körfezi olmak üzere Osmanlı hâkimiyetine zarar verdiğinin farkındaydı. Sultan Süleyman Hindistan'ın iç işlerine karışma taraftarı değildi. Daha önce Bahadır Şah'a karşı yardım isteyen Prens Burhan'a günlük harçlık

¹⁷⁹ Ertuğrul Önalp, *Osmanlı Güney Seferleri 16.Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi*, Ankara, 2010, s. 99-100.

¹⁸⁰ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.57.

¹⁸¹ Ertuğrul Önalp, *a.g.e.*, s. 121.

bağlanmış ama askeri yardımda bulunmamıştı. 1536 yılında Portekizlilerin baskısının artması ile Gucerât hâkimi Bahadır Şah, İstanbul'a tekrar bir elçi yollayarak yardım istemiştir.¹⁸² Bahadır Şah'ın elçisi huzura kabul edildiği sıralarda Portekizliler Diu limanını da işgal etmişlerdir. İslam'ın hamisi olarak Kanuni Sultan Süleyman Portekizlilerin bu ilerleyişine engel olmak zorundaydı.¹⁸³

Sultan Süleyman, Bahadır Şah'ın istemiş olduğu yardımı Portekizlilerin Hindistan'daki deniz kuvvetini ortadan kaldırmak için kabul etmiştir. Hadım Süleyman Paşa¹⁸⁴ 13 Mart 1537'de daha evvel getirilmiş olduğu Mısır Beylerbeyi vazifesine tekrar tayin edilmiştir.¹⁸⁵ Hadım Süleyman Paşa'dan, daha önce yapımına başlamış olduğu donanmanın tamamlanması istenmiştir. Portekizlilerle savaşmak maksadıyla Süveyş Tersânesinde 30 kadırga olmak üzere 80 gemi inşa edilmiştir.¹⁸⁶ Gucerât hâkimi Bahadır Şah'ın yardım talebi ile Portekizliler üzerine yapılacak sefer için 15 Haziran 1537'de Süveyş'e varan Süleyman Paşa burada sekiz gün kalmış ve hazırlıklarını tamamlayınca 22 Haziran 1538 tarihinde Süveyş Tersanesi'nden yola çıkmıştır.¹⁸⁷ Hadım Süleyman Paşa, artan Portekiz tehdidine karşı Selman Reis'in politikasını benimsemiştir. Seferin amacı ise Hindistan'ı fethetmek değildi, bölgedeki Portekiz hakimiyetine son vermek isteniyordu.

Donanma Süveyşten ayrılmadan önce Şubat 1538'de Bahadır Şah'ın Portekizliler tarafından acımasızca öldürüldüğü haberi Kanuni Sultan Süleyman'a ulaşmıştır. Bunun üzerine Bahadır Şah'ın Mekke'de bulunan hazinesinin İstanbul'a getirilmesi emredilmiştir.

¹⁸² Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.74.

¹⁸³ Azmi Özcan, "Hindistan (Osmanlı-Hindistan Münasebetleri)" *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 81-85.

¹⁸⁴ "Hadım Süleyman Paşa, aslen Macar olup ak hadım ağalarından olduğu için bu lakapla anılmaktadır. Enderun'da yetişmiştir ve 1523'te Gelibolu Sancakbeyi olarak kapudan olmuştur. Hadım Süleyman Paşa, Sultan Selim zamanında onunla birlikte Mısır seferine katılmıştır. İki sene sonrada Şam beylerbeyi olarak tayin edilen Hadım Süleyman Paşa, İbrahim Paşa'nın Mısır'a gidip teşkilatlandırmasından sonra Mısır beylerbeyi olarak göreve getirilmiştir.(14 Haziran 1525) Mısır Beylerbeyliği görevi bitince (26 Şubat 1535) yerine Hüsrev Paşa getirilmiştir.(7 Aralık 1536) Hadım Süleyman Paşa, Sultan Süleyman le birlikte Bağdat seferine katılmış ardından Tebriz'e yürümüştür. 22 Haziran 1535'te Anadolu Beylerbeyi tayin edilmiştir." Bkz. Erhan Afyoncu, "Süleyman Paşa, Hadım", *DİA*, İstanbul 2010, c. 38, s. 96-98.

¹⁸⁵ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul 1996, s. 1548.

¹⁸⁶ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara 1992, s.20.

¹⁸⁷ Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, İstanbul 2013, s. 147.

Hadım Süleyman Paşa'nın emrinde bulunduğu Hint donanması; 17 kadirga, 27 hafif tekne, 2 kalyon, 4 gemi ve 76 tekneden ibaretti. 28 Haziran'ın gecesinde Tûr'da demir atan Osmanlı donanmasına burada 30 gemi daha katılmıştır. Donanmadaki toplam asker sayısı da 2000 yeniçeri olmak üzere 9000 kadardı. Donanmanın amirali olarak İskenderiye beyi Yusuf Hamid Bey tayin edilmişti. Bunun yanı sıra, Berham Bey, İsa Bey, Muhammed Bey, Mestafa Bey, Kenan Bey ve bu sefere sancakbeyi rütbesiyle katılan daha sonra Sudan ve Habeşistan'ın Osmanlı topraklarına katılmasını sağlayacak olan Özdemir Bey gibi önemli isimler de sefere katılmışlardır.¹⁸⁸

Tûr'dan ayrılıp Kızıldeniz'de iki hafta yolculuk yaptıktan sonra 11 Temmuz'da donanma Cidde'ye varmıştır. Burada yeteri kadar su kaynağı olmadığından yağmur suyu ile takviye aldıktan sonra 16 Temmuz'da Cidde'den ayrılan donanma 20 Temmuz'da Kamaran'da demirlemiştir. Kamaran'da on gün kalarak su ve diğer lüzumlu teçhizatları tamamlamıştır. Süleyman Paşa, Kamaran'da iken bir elçiyi emrine 3 kayık vererek Aden'e göndermiştir. Elçinin Aden'e gitmesindeki sebep Osmanlı donanmasının su ve diğer ihtiyaçlarının temin edilmesi içindir. Ancak Aden hükümdarı Âmir bin Davud, elçinin kaleye girmesine izin vermemiştir. Beşinci gün elçi Aden'e kabul edilmiş ve Süleyman Paşa'nın hükm-i şerifini hükümdara vermiştir. 3 Ağustos'ta Osmanlı donanması Aden önüne gelince Aden hükümdarı Şeyh Âmir bin İbn Davûd Süleyman Paşa ile şahsen karşı karşıya gelmekten kaçındığı için, Süleyman Paşa'nın gemisine gidip ziyaret etmeye yanaşmamıştır. Bu tutumuna rağmen paşaya birçok hediye ve mektup göndermiş, ayrıca bütün taleplerini yerine getireceğini de beyan etmiştir. Bunun üzerine Süleyman Paşa 5 Ağustos'ta eğer Aden hükümdarı kendisini karşılamaya gelmezse Aden'e çıkarma yapılmasına dair yeniçerilere emir vermiştir. Aden hükümdarı, Süleyman Paşa'yı karşılamaya gitmek için şehrin kapılarını açınca, Süleyman Paşa Aden'in bunu fırsat bilerek yeniçerilere şehre girmeleri için emir vermiştir. Aden'i alınca herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemesi için Aden hükümdarı Şeyh Âmir bin İbn Davûd, veziri ve üç adamı katledilmiştir. Süleyman Paşa, Aden'de hâkimiyeti ve nizamı

¹⁸⁸ Ertuğrul Önalp, a.g.e., s. 139.

sağladıktan sonra Emir Behram Bey'i 500 asker kadar bir kuvvetle bırakıp 19 Ağustos'ta Hindistan'a doğru hareket etmiştir.¹⁸⁹

Hindistan amacıyla yola çıkılan bu seferde Aden gibi önemli bir merkezin ele geçirilmesi Osmanlılar için mühim bir konuydu.¹⁹⁰ Aden emirini öldürttüktan sonra burası artık bir gözlem merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı donanması 2 Eylül gecesi Diu'ya yüz mil mesafede demir attıktan sonra bir tekne gelip Süleyman Paşa'ya Portekizlilerin mevcudu, silahları ve gemileri hakkında bilgi vermiştir.¹⁹¹Portekizliler, Osmanlı donanmasının Süveyş'ten hareket ettiğini biliyorlardı ancak nereye gideceğini öğrenemedikleri için hazırlıksız yakalanmışlardır. 4 Eylül'de Hadım Süleyman Paşa Diû'ya vardı. Genel Vali Nuno da Cunha, Osmanlıların geldiğini haber alınca hemen Diu'ya destek sağlamak için gitmeye karar vermiştir. Diu kale ve şehir olmak üzere ikiye ayrılmış durumdaydı. Kalenin yetkisi tamamen Portekizlilere aitti. Ancak şehrin büyük bir çoğunluğu Müslüman olduğundan Müslüman bir Vali tarafından yönetilmekteydi. Osmanlılardan yardım talep eden Bahadır Şah ölümü üzerine Portekizliler burayı da ele geçirmişlerdir.

Hadım Süleyman Paşa Diu'ya varır varmaz karaya 500 asker çıkarmış ancak bu askerler şehri yağmalayınca Diu halkı tarafından istenmeyen konumuna düşmüşlerdir. Bunun yanı sıra Süleyman Paşa, Diu'daki camilerde Kambay sultanı yerine Kanuni Sultan Süleyman'ın adına hutbe okunmasını isteyince araları iyice açılmıştır.

Hadım Süleyman Paşa, Portekizlilere karşı kendisine destek vermeleri için Keynanor, Şaul, Kaliküt ve Dekkan hükümdarlarına mektuplar yollamıştır. Fakat her hangi bir yardım da bulunan olmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı burada gerekli desteği alamadığı için yağmacı ve işgalci gibi bir duruma düşmüştür. Bunun üzerine erzak kıtlığı ve Hintli Müslümanların Osmanlılar ile işbirliği yapmamaları neticesinde Diû'ya yapılan kuşatma başarıya ulaşmamıştır. Her an bir Portekiz saldırısı ile karşı

¹⁸⁹ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr Fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 96.

¹⁹⁰ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*", Ankara 1996, s. 17-18.

¹⁹¹ Ertuğrul Önalp, *a.g.e.*, s. 160.

karşıya kalma kuşkusu Hadım Süleyman Paşa'yı kuşatmadan vazgeçiren bir başka etken olmuştur.¹⁹²

6 Kasım 1538 tarihinde Süleyman Paşa geri dönüş için denize açılmıştır.¹⁹³ Her ne kadar Diû Seferi Osmanlılar açısından başarılı olmamış olsa da Yemen Eyaleti'nin temelleri atılmıştı. Şüphesiz ki bu durum Portekizlilerin nezdinde korku ve kuşku yaratmıştı ama Kızıldeniz'den uzaklaşmaları için yeterli bir sebep olmamıştır.

2.3.5. Pîrî Reis'in Hint Seferi

1542 yılında Osmanlı'nın yeniden Hindistan'a sefer düzenleyeceğine dair haberler Portekiz'e ulaşınca kral III. João uzlaşma yolları aramaya başlamıştır. Sultan Süleyman ile yapılan görüşmeler neticesinde beş yıl süreyle ateşkes yapılmış, akabinde kral III. João Hindistan'da bulunan genel valisine ele geçirdikleri bütün yerlerde Türklere karşı savunmada kalmalarını emretmiştir. Ayrıca Aden'de bulunan Osmanlı donanması Portekizlilerin Hint sularında rahatça dolaşmasına engel olmuştur.

26 Aralık 1545 yılında Ayas Paşa, Basra'yı Osmanlı topraklarına kattıktan sonra burası bir beylerbeyilik haline getirilmiştir.¹⁹⁴ Önemli bir üs olan Basra, Osmanlıların Hint Okyanusu'na açılan ikinci kapısı olmuştur. Portekiz tehlikesine karşı Basra Körfezi'nin batı kıyısında bulunan Lahsa'da 1547 yılında Osmanlı hakimiyetine alınarak Basra beylerbeyine bağlanmıştır.¹⁹⁵ Bu fetihlerin ardından bölgede Portekizlilere karşı hasım bir güç haline gelmişlerdir. Bunun üzerine Portekizliler de Katif'i ve Cezâir'i ele geçirerek halkı Osmanlılara karşı kışkırtmaya başlamışlardır.¹⁹⁶ Bu iki devlet içinde Basra Körfezi boyunca bulunan ticaret yolu çok mühimdir.

Süveyş'te bulunan donanmanın görevi Kızıldeniz'in güvenliğini sağlayıp Hint Okyanusu'nda Portekizlilerle mücadele etmektir. Pîrî Reis¹⁹⁷ 1547'de Hind

¹⁹² Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, Ankara 1996, s. 18-19.

¹⁹³ Erhan Afyoncu, "Süleyman Paşa, Hadım", *DİA*, İstanbul 2010, c. 38, s. 96-98.

¹⁹⁴ Yusuf Halaçoğlu, "Basra", *DİA*, İstanbul 1992, c. 5, s. 112-114.

¹⁹⁵ Mustafa L. Bilge, "Lahsa", *DİA*, Ankara 2003, c. 27, s. 59-60.

¹⁹⁶ Ertuğrul Önalp, a.g.e., s. 242.

¹⁹⁷ Pîrî Reis Gelibolu'da dünyaya gelmiştir. Hint donanmasının komutanı olan Pîrî Reis ayrıca ünlü Osmanlı haritacısı ve denizcisidir. Kendisi hakkındaki bilgilere genellikle müellifi olduğu, denizcilik ve haritacılıkta çığır açan eseri *Kitab-ı Bahriye*'den ulaşılmaktadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk büyük denizcilerinden sayılan Kemal Reis, Pîrî Reis'in amcasıdır. Pîrî Reis, amcası Kemal Reis'le birlikte tüm Akdeniz'de savaşmış daha sonra devlet hizmetine girmiştir. 1510 yılında Kemal Reis'in

Kapudanlığına getirilmiştir. Aden, Arap şeyhi Âli Süleyman el-Tavlakî tarafından ele geçirilmiş ve Portekizlilere himayelerini kabul edeceğine dair haber göndermiştir. Pîrî Reis, ilk olarak Osmanlı'nın Hint sularında tek üssü olan Aden'i geri almak istiyordu.

Pîrî Reis, Aden'i geri almak için 29 Ekim 1547'de Süveyş'ten hareket etmiştir. Aden'deki yerli halk ayaklanmış ve Kampar şeyhi Âli bin İbrahim'e başvurarak şehri ele geçirmesine yardım etmişlerdir. Kampar şeyhi Aden'i alınca Portekiz kralının hakimiyetini tanımıştır. 15 Kasım 1548 yılında PîrAden'e ulaştı ve üç Portekiz gemisi ile 128 gemiciyi de ele geçirmiştir.¹⁹⁸ Aden'in Yemen kapısına asker ve top çıkartıp surlar dövülmeye başlanmıştır. Pîrî Reis, 12 Şubat 1549'da Aden'i geri almış ve camilerde Kanuni Sultan Süleyman adına hutbe okutmuştur.¹⁹⁹ Hadım Süleyman Paşa'nın bu bölgeye 1538 yılında yapmış olduğu Diû seferinden sonra en kapsamlı seferi Pîrî Reis 1552 yılında gerçekleştirmiştir.

Pîrî Reis, ikinci büyük seferini ise Portekizlilerin Basra Körfezi'ndeki en önemli üssü olan Hürmüz Adası'na gerçekleştirmiştir. Sultan Süleyman, Hürmüz Adası'nın fethedilmediği takdirde Basra Körfezi'ndeki hakimiyetin tam anlamıyla sağlanmamış olacağı kanaatindeydi. Nisan 1552'de Süveyş'ten ayrılan donanma 25 kadirga, 24 kalyon, 4 barça ve 850 askerden oluşmaktaydı.²⁰⁰ Ağustos ayının başlarında Maskat'a ulaşmıştır. Çok zengin bir şehir olan Maskat 1506 yılından beri Portekizlilerin hakimiyeti altındaydı. Pîrî Reis, Maskat'a asker çıkararak kenti bombalamaya başladı, ardından Portekizli kumandan ile kentin garnizonunu esir almıştır. Kuşatmaya 18 gün direnen Maskat askerler tarafından yağmalanmıştır.²⁰¹

Pîrî Reis, daha sonra 19 Eylül'de Hürmüz'e ulaşmış ve kaleyi yirmi gün kadar sürekli olarak top atışına tutmuştur.²⁰² Ancak konumu bakımından çok önemli olan

ölmesi ile Pîrî Reis'in hayatında başka bir dönem başlamış oldu. Akdeniz rehberi niteliğindeki Kitab-ı Bahriye adlı eserini ilk olarak 1521 yılında müsvedde haliyle Sadrazam İbrahim Paşa'ya takdim etti. İbrahim Paşa'nın isteği ile kitabını temize çekmek için Gelibolu'ya gitti ve Kitab-ı Bahriye'nin ikinci telifini 1526'da Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etti. Yine Padişaha 1528 yılında Yeni Dünya Haritasını sundu. Ayşe Afet İnan, *Pîrî Reis'in Hayatı ve Eserleri: Amerika'nın En Eski Haritaları*, Ankara, 2008.

¹⁹⁸ Yaşar Yücel, Ali Sevim, *Klâsik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni*, Ankara, 1991, s. 200.

¹⁹⁹ Kâtip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2008, s. 96.

²⁰⁰ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.255.

²⁰¹ Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, Ankara 2017, s. 534.

²⁰² Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, İstanbul 2013, s. 224.

Hürmüz Adası'nı uzun süre muhasara etse de ele geçiremeyince²⁰³ Basra'ya doğru yola çıkmıştır. Pîrî Reis, Basra Körfezini Portekizlilerin kapatması tehlikesinden endişe ederek donanmayı Basra'da bırakıp Süveyş'e geri dönmüştür.²⁰⁴ Pîrî Reis'in donanmayı Basra'da bırakması bazı nedenlere dayandırılmaktadır. Bunlardan ilki güçlü bir Portekiz donanmasının baskın yapacağı haberinin Pîrî Reis'e gelmesidir.²⁰⁵ İkincisi mühimmat ve erzak kıtlığının giderek sorun teşkil etmeye başlamasıdır ve sonuncusu ise Hürmüz yakınlarındaki Kışm Adası'ndaki tacirlerin çok zengin olması ve onların mallarını yağmalatmak istemesidir.²⁰⁶

Pîrî Reis kuşatmayı terk ettikten sonra Basra'ya doğru yola koyulmuştur. Oysa Kanuni Sultan Süleyman'ın göndermiş olduğu iki fermanda sadece Hürmüz'e egemen olmakla kalmaması, Bahreyn adasını da alması emredilmiştir.²⁰⁷ Bunun yanında birde kuşatmayı kaldırma nedeni olarak kendisine verilen altın ve mücevherler olduğu iddiaları Basra'da yayılınca Kubad Paşa durumu hemen İstanbul'a bildirmiştir.²⁰⁸ Lakin kısa süre sonra Hürmüz önlerine gelen Portekiz donanması bu yersiz haberlerin gerçek olmadığını göstermiştir. Pîrî Reis, Basra'dan Kahire'ye gittiğinde Mısır Beylerbeyi olan Semiz Ali Paşa tarafından da iyi karşılanmamıştır. Çünkü donanmasını savaş meydanında bırakıp kaçan biri olarak görülmüştür. Bu sıralarda Halep'te bulunan Kanuni Sultan Süleyman, Pîrî Reis'in kendi emrine uymaması ve donanmayı Basra'da bırakıp üç Portekiz gemisi ile Süveyş'e dönmesi nedeniyle 1553 senesi Kasım veya Aralık aylarında Divan-ı Mısır'da idam edilmiştir.²⁰⁹

²⁰³ Nikolay İvanov, *Osmanlı'nın Arap Ülkelerini Fethi 1516-1574*, Ankara, 2013, s. 72.

²⁰⁴ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 97.

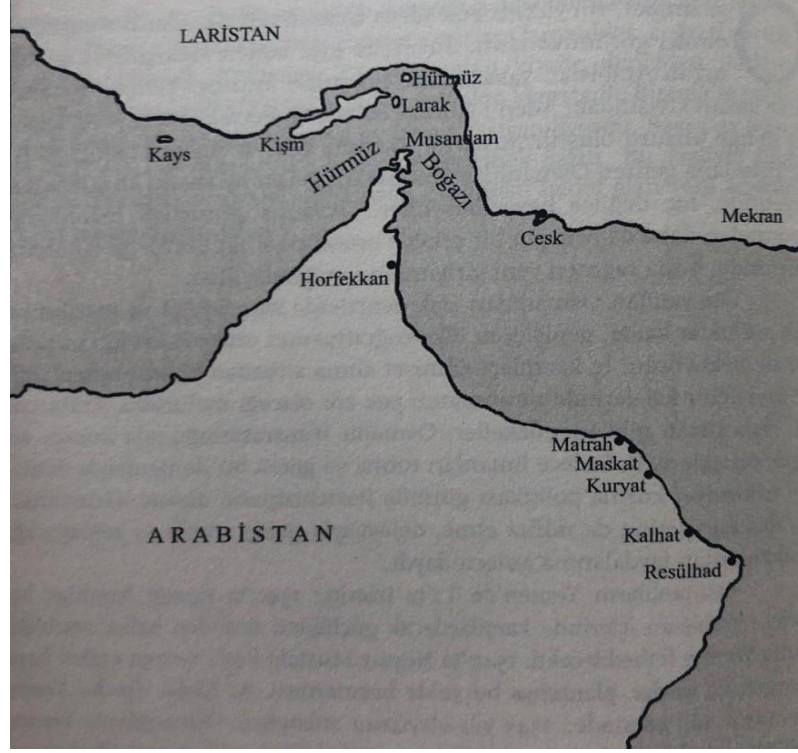
²⁰⁵ İdris Bostan, "Pîrî Reis", *DİA*, İstanbul 2007, c. 34, s. 283-285.

²⁰⁶ Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlılar*, İstanbul 2004, s.160.

²⁰⁷ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s. 179.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 2, Ankara 1983, s. 398. Salih Özbaran, Umman'da Kapanan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz, İstanbul 2013, s. 232.

²⁰⁹ Cengiz Orhonlu, "Seydî Ali Reis", *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1970, s. 633.

Harita 6 Hürmüz Boğazi²¹⁰

2.3.6. Murad Reis'in Hint Seferi

Pîrî Reis, 21 kadırgayı Basra'da bırakmıştı ve bu kadırgaların Portekiz saldırısına uğramasından çekiniliyordu. Kanuni Sultan Süleyman 7 tanesinin Acemlerle yapılan savaşlarda kullanılması için Şattülarap'ta kalmasını geri kalanın da Süveyş'e getirilmesini istemiştir. Bu görev için 1550 yılında Osmanlı topraklarına katılan Katif Sancağı beyi olan Murad Reis²¹¹ tayin edilmiştir.

Murad Reis, kara yoluyla Basra'ya geldikten sonra kadırgaların on beşini toplarla takviye etmiştir. Ağustos 1553 tarihinde 17 gemiyle Kızıldeniz'e doğru yola çıkmıştır. Hürmüz Boğazi'nı geçmek istemiş ancak Portekizliler ile girmiş olduğu çatışma sonucunda başarısız olmuştur. Bu başarısızlığının ardından Murad Reis, Basra'ya geri dönmek zorunda kalmıştır.²¹² Murad Reis, Basra'ya varınca durumu hemen payitahta bildirmiştir. Böylece selefi olan Pîrî Reis'in akibetine uğramaktan kurtulmuş, sadece görevinden azledilmiştir.²¹³ Alınan bu olumsuz sonucun ardından

²¹⁰ Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, İstanbul 2004, s. 154.

²¹¹ Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 97.

²¹² Salih Özbaran, *Umman'da Kapışan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz*, İstanbul 2013, s. 154.

²¹³ Ertuğrul Önalp, *a.g.e.*, s. 277.

bu kez Basra'daki donanmayı kurtarması için Barbaros Hayreddin'in yetirtirdiği ünlü denizci ve coğrafya bilgini Seydi Ali Reis göreve getirilmiştir.

2.3.7. Babürlülerin Tarih Sahnesine Çıkışı

Bu olayların cereyan ettiği sıralarda yani XVI. yüzyılın başlarında, Babür Şah²¹⁴ 1526'da Pânîpet Meydan Savaşı'nı kazanarak Lûdî Sultanlığı'nı ortadan kaldırıp Delhi ve Agra'yı ele geçirmiştir. Kısa sürede bütün Hindistan alt kıtasının tamamını hâkimiyeti altına alan Babür Şah, zamanının en güçlü devletlerinden birini kurmuştur. Babür İmparatorluğu doğu literatüründe Timur'un soyundan gelmesinden dolayı Gürkanî adıyla da anıldığı gibi Çağatay Devleti adıyla da belgelerde görülmektedir. Batılılar, Babürlerin Moğol kökenli olduğunu ancak Moğollardan ayırt edebilmek için onlardan “Mughal” terimi ile kaynaklarında bahsetmişlerdir.²¹⁵ Bunun yanında Babür Şah'ın saltanatı zamanında özellikle Osmanlı Türklerinden bazı sanatkâr ve uzman askerleri Hindistan'da görevlendirdiği bilinmektedir. Lakin diplomatik anlamda bir ilişki gelişmemiştir. İki devlet arasında yaşanan Türk-İslam âleminin lideri olma rekabetinin etkili olduğu düşüncesi ön planda yer almaktadır.²¹⁶ Babür Şah'ın 1530 yılında ölümünden sonra devletin başına oğlu Hümayun Şah geçmiştir.

1535 yılında Hümayun Şah ve kardeşleri Hindal, Askerî ve Kâmrân taht mücadelesi başlatmışlardır. 1539-1540 yıllarında Babür İmparatorluğu'nun durumu çok karışık bir hal almış ve Afgan Beylerinden olan Afganlı Sûrî hânedanının kurucusu Şîr Şah Sûr 'a Hümayun Şah iki kere yenilmişti. Hümayun Şah 17 Mayıs 1540 yılında Kaneviç Savaşı'nda aldığı yenilginin ardından İran şahına sığınmaya mecbur olmuştur.²¹⁷ Hümayun Şah artık taht ve taç ile uğraşmayı bırakmak ve İran yolu ile Hacca gitmeyi arzulamıştır. Şah Tahmasb Hümayun'u çok iyi karşılamış ve ona çok

²¹⁴ Babür, 14 Şubat 1483 tarihinde Fergana'da doğdu. Babası Timur'un torunlarından Fergana hâkimi Ömer Şeyh, annesi Cengiz'in torunlarından Yûnus Han'ın kızı Kutluğ Nigâr Hanım'dır. Babasının ani ölümüyle 9 Haziran 1494'de Fergana hükümdarı oldu. Babürlü Hanedanının kurucusudur. Daha fazla bilgi için bkz. Enver Konukçu, “Babür”, *DİA*, İstanbul 1991, c. 4, s.395-396; Ömer Faruk Akün, “Babür”, *DİA*, İstanbul 1991, c. 4, s. 396-400; Jean-Paul Roux, *Büyük Moğolların Tarihi Babur*, İstanbul 2008.

²¹⁵ H.Hilal Şahin, “Osmanlı Hint İlişkilerine Genel Bir Bakış (XV-XVIII. Yüzyıl)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2015,c. 2, sayı 6, s. 67.

²¹⁶ Azmi Özcan, *a.g.m.*

²¹⁷ Hikmet Bayur, *Gülbeden Hümayunname*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s.90

büyük ikramlarda bulunmuştur. Ayrıca şehir şehir gezdirmiş ve ziyafetler vermiştir. Ancak ilerleyen vakitlerde Şah Tahmasb ve Hümayun'un arası açılmıştır. Tahmasb'ın kulağına Hümayun'un sadece hac düşüncesinde olmadığı Osmanlı'dan kuvvet alıp Hindistan'ı geri alacağı, hatta İran'ı da ele geçireceği hakkında söylentiler gelmiştir. Tahmasb duydukları karşısında kuşkulunmuş ve korkmuştur. Özellikle en çok kuşkulunmasına sebep olan neden ise Hümayun'un, Osmanlı topraklarına geçme düşüncesinde olma olasılığıdır. Hümayun Şah daha üzerindeki şüpheleri bertaraf edip Tahmasb'ın güvenini kazanmayı başarmış ve ondan aldığı askerler karşılığında on iki imam adına hutbe okutmayı taahhüt etmiştir. Böylece Hümayun Şah, 1554 tarihinde Hindistan'a dönmüştür.²¹⁸

Hümayun Şah, 23 Temmuz 1555 yılında Afgan hâkimiyetine son vererek Delhi'ye girmiştir. Böylece on beş yıldan sonra Bâbürlü İmparatorluğu'na ikinci kez hükümdar olmuştur.

Hümayun Şah zamanında Osmanlı Devleti ile karşılıklı dostluk ilişkileri kurulduğu görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Babürlerin arasındaki ilk münasebet 1555 yılında Basra'da mahsur kalan Osmanlı donanmasının kurtarılması için gönderilen Seydi Ali Reis'in dönüş yolunda Hümayun Şah ile görüşmesidir.²¹⁹ Böylece iki devlet arasındaki görüşmelerin ilk nüvesi atılmıştır.

²¹⁸ Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s. 96

²¹⁹ H. Hilal Şahin, *a.g.m.*, s. 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEYDİ ALİ REİS'İN ESERLERİNDE HİNT OKYANUSU

3.1. SEYDİ ALİ REİS'İN HİNT KAPTANLIĞINA ATANMASI

Kanuni Sultan Süleyman'ın Nahcivan Seferi'ne katılan Seydi Ali Reis, kışı geçirmek için Halep'te ordu ile birlikte konaklamıştır. Sultan Süleyman, bu sırada Pîrî Reis'in Mısır'dan Basra'ya götürüp orada bıraktığı donanmayı tekrar Mısır'a getirmesi için Seydi Ali Reis'i Hind Kapudanı olarak tayin etmiştir.

Seydi Ali Reis, hemen yola koyulup Basra'ya gitmiştir. Ancak Portekizliler ile yaşamış olduğu çarpışmalar neticesinde kadırgalarda oluşan hasarları tamir edebilmek için Hint Okyanusu'nda sığınabilecekleri bir liman ararken Fil tufanı olarak bilinen bir tufana yakalanmıştır. Seydi Ali Reis ve yanındaki adamlarının yaşadıkları bu olaylar akabinde Basra'dan aldığı Osmanlı donanması kayıplar ve ağır hasarlar almıştır. Seydi Ali Reis'in bu durumundan haberdar olan Portekizliler, onun deniz yolunu kullanarak ilerlemesine müsaade etmemiştir.

Donanmayı Mısır'a getiremeyen Seydi Ali Reis, dönüş güzergahı olarakta deniz yolunu kullanamayacağını anlayınca kendisi ile kalan adamlarıyla mecburen kara yolunu kullanarak Diyar-ı Rum'a doğru yola çıkmıştır. Seydi Ali Reis ve adamları çıkmış oldukları bu yolculukta başta bütün Gücerat Vilayetini, Hind, Sind, Bahter-Zemin yani Zabilistan, Bedahşan, Hultalan, Turan, İran yani Maveraünnehr, Horasan, Harezmi, Deşt-i Kıpçak bölgelerini dolaştıktan sonra buradan ilerlemenin zor olduğunu anlayınca bu sefer Irakeyn Yolu ile yani Kazvin ve Hemedan istikametinden ilerleyerek, Basra'dan çıkışlarından 3 yıl 7 ay sonra, Bağdat'a ulaşabilmişlerdir.

Kendisi ile gelen adamlarını candan ve vefalı dostlar olarak tanımlayan Seydi Ali Reis, bu yolculukları esnasında yaşadıkları maceraların "*Eğerçi kim ser-*

*güzeştümüz Ferec Ba'de'ş-Şidde Hikâyeleri'nden*²²⁰ *uzun ve seyr-i kûh-ı deştümüz Mekke ve Cidde Seferleri'nden füzûndur.*" diyerek tanımlamıştır.²²¹

3.2. BASRA

Kanuni Sultan Süleyman'ın Nahcivan Seferi için 20-31 Ağustos 1553 tarihleri arasında İstanbul'dan yola çıkan ordusuna katılan Seydi Ali Reis, sefer-i hümayun ile birlikte kışı geçirmek için Halep'e doğru yola koyulmuştur. 10-13 Eylül'de Ramazan Bayramı'nı geçirmek için Yenişehir'de duraklayıp sonra Konya ve Kayseri'de bulunan önemli şahısların kabirlerini ziyaret etmişlerdir.²²² Ardından 17-20 Kasım tarihleri arasında Halep'e varan ordu burada hem kışlamak hem de kurban bayramını geçirmek adına bir müddet konaklamıştır.²²³

Kanuni Sultan Süleyman tarafından Halep'te 28 Kasım-6 Aralık tarihleri arasında Mısır Kaptanlığına getirilen Seydi Ali Reis, 7 Aralık günü Basra'ya doğru yola çıkmıştır. Halep'ten çıktıktan sonra ilk önce Musul, Bağdat, Meşhed, Necef, Kufe ve Hille'ye giderek buralardaki önemli şahsiyetlerin, özellikle din büyüklerinin, kabirlerini ziyaret edip tekrar Bağdat'a dönen Seydi Ali Reis, yanındaki askerlerle birlikte gemilere binip Basra'ya doğru hareket etmiştir.²²⁴

Seydi Ali Reis, 3 Şubat 1554'te Basra'ya varmıştır.²²⁵ Ertesi gün Kanuni Sultan Süleyman'ın fermanını Basra Beylerbeyi olan Mustafa Paşa'ya gösteren Seydi Ali Reis, yolculuk ettikleri on beş kadirganın onarıma muhtaç yerlerinin tamir ettirilmesini istemiştir. Mevsim koşullarından dolayı beş ay Basra'da kalan Seydi Ali Reis, bu süre içerisinde Hürmüz kuşatmasında elde edilen ganimetlerden bir miktar top mermisini ve su ihtiyacı içinde mandaları gemilere yerleştirmiştir.

Bu hazırlıklar içerisindeyken bir gece rüyasında Şeyh Muhyiddin-i Arabi Hazretlerini ve kendi kılıcını kırılmış olarak gören Seydi Ali Reis, bu rüyasından çok

²²⁰ Ferec Ba'de'ş-Şidde, yazarları meçhul olan hikâye kitapları olup yedisi Türkçe, sekizi Arapça ve birisi de Farsçadır. Zorluktan sonra gelen kolaylık, kederden, darlıktan sonra gelen sevinç mânasındadır. Seydi Ali Reis, Mir'âtü'l-Memâlik: İnceleme-Metin-İndeks, haz. Mehmet Kiremit, s. 246.

²²¹ Seydi Ali Reis, Mir'âtü'l-Memâlik: İnceleme-Metin-İndeks, haz. Mehmet Kiremit, s.71.

²²² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 72.

²²³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 73.

²²⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 75.

²²⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 76.

etkilenmiştir. Rüyasında Şeyh Muhyiddin-i Arabi Hazretleri, Seydi Ali Reis'e "*Hazreti Risâlet-penâh'un kılıcı kedilüp ashâba şikest vâki' oldı*" demiştir. Bunun üzerine rüyasında kuvvetli bir korku hissedenden Seydi Ali Reis, Hz. Muhammed'e ve İslam askerlerine galip gelmesi için dua etmeye başlayacakken uykusundan uyanmıştır. Seydi Ali Reis, görmüş olduğu bu rüyayı kimseye anlatamamış ve uzun bir süre etkisinde kalmıştır.

Bu sırada savaş hazırlığında olan Mustafa Paşa, Hüveyze Kalesi'ni fethetmek için çıktığı seferde Seydi Ali Reis'e de beş kadirge verip onun da sefere katılmasını sağlamıştır. Ancak bu seferde başarı elde edememişlerdir. Bunun yanında Seydi Ali Reis, tüfek kullanan yüzden fazla askerini de kaybetmiştir. Askerini kaybetmekten dolayı huzursuz olan Seydi Ali Reis, gördüğü rüyayı bu yenilgiye bağlamıştır. Seydi Ali Reis yaşadığı bu hadisenin yaşayacaklarının yanında parlak bir gün olduğunu "*Takdir tedbîr ile tağyîr olmaduğı gündən rûşendür.*" diyerek nitelemiştir.²²⁶

Mustafa Paşa, Hürmüz taraflarında Portekizliler hakkında bilgi toplayıp araştırma yapması için bir pergende ve derya ilminde yetkin bir kişiyi kılavuz olarak göndermiştir. Kılavuz, bir ay kadar Hürmüz civarında dolaştıktan sonra dört tane barçadan başka gemi olmadığını haberini getirmiştir. Bu haberin üzerine Seydi Ali Reis, Basra Körfezi'nde bulunan Osmanlı gemilerini aldıktan sonra Süveys'e götürmek için hazırlanmaya başlamıştır.

Seydi Ali Reis, 2 Temmuz'da Basra'dan yola çıkan donanmaya kılavuzluk etmesi için görevlendirilen Şerifi Paşa ve fırkatası ile Hürmüz'e varmıştır. Ardından Şattülarap'tan Mührezi yolu ile Abbadan'a, sonra Hürmüz Denizi'ne açılıp Duspul ve Şuster kenarlarından Harek'e gelip, Şiraz limanlarından Reyşehr'e varmışlar ve bu güzergâhtaki önemli şahsiyetlerin kabirlerini ziyaret etmişlerdir. Bunun yanı sıra Portekiz'in Hint Okyanusu'ndaki durumunu öğrenmek için araştırmaya da devam etmişlerdir. Alınan istihbarata göre ise Portekizlilerin Seydi Ali Reis'ten haberleri yoktu. Seydi Ali Reis, Lahsa yakınlarındaki Katif şehrine vardıktan sonra da Portekiz'in hareketleri hakkında bilgi edinmeye çalışmışsa da bir haber alamamıştır.²²⁷

²²⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 77.

²²⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 78.

Bahreyn hâkimi olan Murad Reis ile Portekiz donanması hakkında görüşmüş ancak Murad Reis'te Portekiz kuvvetlerinin denizde olmadığını haberini vermiştir.

Bahreyn'e vardıklarında Seydi Ali Reis'in dikkatini çeken bir husus olmuştur. Seydi Ali Reis, *“Bahreyn'de garîb hikmetdür ki, tahmînen sekiz kulaç ve dahı ziyâde deryâ dibinden, bahrîler ellerine birer tulum alup ve deryâya talup dibinde datlu su ile zikr olan tulumı doldurup dâyimâ Re'îs Murad'a getirüp ol su eyyâm-ı sayfda cümle suların latîf ve hem sovk olmağın Re'îs Murad her zaman andan içüp bu hakîre dahı ri'âyeten andan su gönderüp fi'l-hakîka gâyet eyü su olup “Hazreti Hakk'un kudretine nihâyet ve azametine gâyet yokdur.” (burada ayet var).... Bunun hakkında cârîdür ve zikr olan şehre Bahreyn dimege vech-i tesmiye oldur.”*²²⁸ ifadeleri ile Bahreyn'deki gözlemlerini ve isminin nereden geldiğini dile getirmiştir. Bahreyn'den sonra Hürmüz Denizi'nde bulunan birçok adaya uğramışlar ancak burada da Portekiz hakkında bir haber alamamışlardır. Bunun üzerine Seydi Ali Reis, kılavuz Şerifi Paşa'ya Hürmüz'ün geçildiğine dair bilgi veren bir mektup vererek Basra'ya Mustafa Paşa'nın yanına dönmesine izin vermiştir.

3.3. SEYDİ ALİ REİS'İN PORTEKİZ DONANMASIYLA KARŞILAŞMASI

Alınan istihbaratlar ile gelişen olaylar aynı doğrultuda ilerlememiştir. 9 Ağustos'ta Horfekan Şehri'ne varan Seydi Ali Reis, kuşluk vaktinde ansızın Portekiz donanması ile karşı karşıya gelmiştir.²²⁹ Portekiz donanması, dört küvve belki ferraka dengi büyük baskın barçaları, üç büyük kalyon, altı Portekiz karavulası ve on iki gurab kalitadan oluşan tam yirmi beş tane gemi ile yaklaşmaktadır. Seydi Ali Reis, hemen tenteleri fora çekmiş ve harp aletlerini hazırlayıp eksiksiz bir çalışma ile direklere flandraları dikmiştir. Seydi Ali Reis, sancaklar açıldıktan sonra da Allah'ın yardımı için tevekkül etmiştir. Ardından büyük bir top ve tüfek savaşı başlamıştır. Bu sırada bir Portekiz kalyonu vurulup batmıştır.

Geceye kadar süren bu çarpışma Portekiz donanmasının kaptanı, gemilerine uyarı topu atıp dönmelerini emretmesiyle son bulmuştur. Seydi Ali Reis bu karşılaşmanın neticesinde elde ettiği başarısını *“Sa'âdetlü padişâhun devletinde bi-*

²²⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 79.

²²⁹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 79.

'inâyet i'llâhi te'âlâ ve hüsn-i tevfika, kâfire galebe olunup a'dâ-yı dîn münhezim oldılar." diye anlatmıştır.²³⁰ Akabinde çıkan kuvvetli rüzgârdan ve kıyıya yakın olmamalarından dolayı Seydi Ali Reis geceyi denizde geçirmiştir. Sabah olunca körfeze varmasına rağmen sağanak yağış başladığı için buldukları yerden ayrılmamıştır. Ertesi gün denize açılmış ve Horfekan Şehri'nde asker su ihtiyacını gidermiş ardından da Sühar Şehri'ne varmışlardır. Sühar şehrinde yola çıkıp on yedi gün devam ettikten sonra 25 Ağustos'ta (yani Kadir Gecesi'nde) Mesket Kalesi ve Kalhat yakınlarında iken Seydi Ali Reis, Mesket Limanından yelken açan Portekiz donanması ile karşı karşıya gelmiştir.

Portekizli kaptan Governador'un oğlu Kovve kaptanı, on iki büyük barça, yirmi iki gurab donanmayla Seydi Ali Reis'in üzerine yelken açmıştır. Seydi Ali Reis, savaş için kıyıda hazır halde beklemeye başlamıştır. Portekiz barçaları Osmanlı kadirgalarına doğru top atışına başlayınca hemen akabinde tüfek, ok ve kılıç savaşı da vuku bulmuştur. Seydi Ali Reis, çarpışmanın büyüklüğünü *"bir mertebe harb ü kitâl olmuşdur ki vasfa kâbil degüldür."* diyerek tanımlamıştır. Bacaluşkalar barçalardan keskin mızrak gibi geçip şaykalar büyük pençeler açmaktaymış. Portekizlilerin açmış olduğu kumbara atışından dolayı Osmanlı kadirgalarından biri yanmıştır.²³¹ Ardından da Portekizlilere ait barçalardan biri yanmaya başlamış ve sonra yangının büyümesiyle beş kadirga ve beş barça da yanmaya başlayıp batmıştır. Bunun yanı sıra Portekiz donanmasından bir barça da yelken kuvveti ile karaya oturup kullanılmaz hale gelmiştir. Velhasıl iki tarafında askeri güçsüz düşüp kürekçilerin de takatlerinin tükenmesiyle demir bırakmışlardır. Daha sonra demirleri gemilerin kıçlarına alıp demir üzerindeyken savaşa devam etmişlerdir. Batan kadirgaların reislerinden Alemşah Reis, Kara Mustafa, Kalafat Memi, gönüllü serdar Dürzi Mustafa Bey ve diğer Mısır kullarından ve halatçılarından iki yüz kadar adam sandallar ile alınıp gemilere getirilmiştir. Arap olan kürekçi taifesi de kıyıya dökülünce pek çok Necid Arabı gelip yardım etmişler ve kara yönüne doğru kürekçilere yol göstermişlerdir. Portekiz gurabları barçalardaki Müslüman olmayan Arapları almıştır. Lakin onların da akıbeti kıyıya dökülmek olmuş ve Arap vilayetine çekilmişlerdir.

²³⁰ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 80.

²³¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 81.

Seydi Ali Reis çarpışmanın büyüklüğünü anlatırken, “*Hak ‘Alîmdür ki merhum Hayrî’ d-dîn Paşa ile Andriyorya ve Cendral Cenklere’nde bile olup bu mertebeye gemi savaşı görilmemiştir.*”²³² demiştir.

Seydi Ali Reis, gece olunca donanmayla Hürmüz Körfezi’ne dökülmüş ama kuvvetli bir rüzgârın çıkmasıyla barçalar lenkuvarta (büyük demir) bırakıp ve kalın halat bağlamıştır. Gurablar ile kenara çıkıp kadırgaların demirlerini sürdürmüştür. Ancak kıyıya çıktıklarında halk güçsüz olduğundan dolayı o gece ayrılmak zorunda kalan Seydi Ali Reis Umman Denizi’ne doğru ilerlemiştir.²³³ Ardından Kirman, Caş ve Mekran vilayetinden Küçük Mekran’a varmış fakat havanın kararmasından dolayı kıyıya yaklaşamayınca demir atıp beklemiştir. Sabah olunca gemideki halk hastalıktan zayıf düşünmüş, birçok sıkıntı ve bela ile 30 Ağustos günü erkenden Şehbar Limanı’na varmıştır.

Şehbar Limanı’nda, bir bölük deniz askeri yani levend pergencesi ve bir akdarma bulunmaktaymış. Limanda bulunan gözcüler, Seydi Ali Reis’in ve adamlarının geldiğini görünce Reislerine haber vermişlerdir. Bunun üzerine Seydi Ali Reis, müslüman olduklarını söyleyince Şehbar Reisi gemiye gelmiştir. Gemide su olmadığını gören Şehbar Reisi askerlere su temini sağlamıştır. Susuzluktan perişan olan askerler arasında suyun temin edilmesi bayram sevinci yaratmıştır. Ardından Guvadard Limanına varmışlardır. Buranın halkı Beluc taifesindenmiş. Guvadard hakimi Melik Dinar oğlu Melik Celalüddin gemiye gelerek Kanuni Sultan Süleyman’a olan samimiyetini sunmuştur. Akabinde Seydi Ali Reis’te Melik Celalüddin’e mektup göndererek bir derya ve kenar kılavuzu talep etmiştir. Bunun üzerine Melik Celalüddin, bir kılavuz göndererek Kanuni Sultan Süleyman’a boyun eğip teslim olduklarını bildirmiştir.²³⁴

3.4. HİNT OKYANUSU

Seydi Ali Reis, Guvadard Limanından sonra Hint Okyanusu’na doğru yola çıkmıştır. Rüzgârın hafiflemesiyle Yemen tarafına doğru ilerlemiştir. Birkaç gün denizde seyrettikten sonra Seydi Ali Reis’in tahminine göre Resülhadd geçilip Zafar

²³² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 82.

²³³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 82.

²³⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 83.

ve Şıhr şehirlerinin yakınlarındayken Fil tufanına yakalanmışlardır. Seydi Ali Reis, tufana yakalınca yelkenleri açamamış, hatta tirenkete açmaya bile imkanları olmadığını belirtmiştir.²³⁵ Seydi Ali Reis, fırtınayı “*Deryâ-yı Mağrib’de vâki ‘olan furtunalar anun yanında bir zerrece ve kilel-i cibâl gibi emvâcı bunun katında bir katrece gelmeyüp hergiz giceden gündüz fark olmayup gemiler gâyet zebûn olmağın esbâb ve eskâlden bulunanı deryâya döküp... Ve’l-hâsıl çâr rûzgâr-ı zûr-kâra tâbi ‘ olup ve Kazâ-yı Hudâ’ya rızâdan gayrı durman bulmayıp Hazreti Hakk’un ‘inâyetine tevekkül ve Enbiyâ-yı ‘İzâm ve Evliyâ-yı kirâm’un himmetlerine tevessül olunup kâh hâtır-ı gam-gine tesellî virüp*” diyerek anlatmıştır.²³⁶ Hint Okyanusu’nda bu minvalde on gün kuvvetli tufan ve yağmur devam etmiştir. Seydi Ali Reis, gemide olan adamlarına teselli vermiş ve herşeye hazırlıklı olmaları gerektiğini nasihat etmiştir. Bir yandanda sonunun hayır olacağını dile getirerek umutlarını kaybetmemelerini de sağlamıştır.

Seydi Ali Reis’in Fil tufanı esnasındaki izlenimleri oldukça dikkat çekicidir. İlk olarak okyanusta tufan sırasında iki kadirge uzunluğunda balıklar gördüğünü söylemiştir. Ardından yaşadıkları medd-cezirden sonra buldukları Cekid Körfezi’nde sular yükselince kıyıya yaklaşmışlar ve cüsseli denizaygırı, büyük yılanlar ve harman miktarı kaplumbağalar gördüğünü belirtmiştir. Seydi Ali Reis, ufuk çizgisini gördüğü esnada denizin renginin değişip beyaza meyl ettiğine de tanık olmuştur. Denizin renginin beyaza meyl ettiğini kılavuz görünce bir anda feryat etmiş, “*Deryâ-yı Hind’de gird-âb kırı efsanedür belki gird-âb didükleri bir Vilâyet-i Habeş’de, kenâr-ı sevâhilde Gerdekon’dan ve dahı Sind kurbında Cekid Körfüzi’nden ‘ibâretdür. Bunlara düşen gemiler halâsa imkân yokdur.*” demiştir.²³⁷ Kılavuz, bu söylediklerinin derya kitaplarında yazılı ve kayıtlı olduğunu da belirtmiştir. Seydi Ali Reis, bu uyarının üzerine hemen denizin dibini kontrol ettirmiş ve böylece beş kulaç mesafede olduklarını öğrenmiştir. Hemen orta yelkenleri bağlayıp sereni direk üzerinden tepeye kadar çekmişler ve halatları çözüp yelken açmışlardır. Gemiye

²³⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 84.

²³⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 84-85.

²³⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 85-86.

rüzgarın geldiği yöne doğru döndürmüşler sonra sakin kalmaya çalışıp, o gün ve gece forsaları da kullanarak denizin sularının azalması zamanına erişmişlerdir.

Ertesi gün erkenden yelken indirip demir atmışlar ve yelkeni soyup, direk gözetlemecilerinden bir kaptan cundaya bağlamıştır. Sereni, direğin en üst noktasına çıkardıktan sonra serenin dibindeki kazığa basmışlardır. Böylece sereni yerinde tutan halat bir direk miktarı daha yükselince etrafa bakmışlardır. Yakınlarında Camir Vilayeti'nin sınırında bir Puthane görünce dikkat çekmemek için tekrar demir atıp yelkenleri bağlamışlardır. Bu şekilde Furmeyan, Manglor ve Sümenat önünden geçmişlerdir. Neticede Diyu'ya varmışlar ancak Diyu Portekizlilerin hakimiyeti altında olduğu için korkularından yelken açamamışlardır. Yalnız dümen kullanarak ilerlemişler, ancak rüzgar artınca dümeni de zapt edememişlerdir. Dümene büyük yekeler takıp ikişer yular ile dörder kişi güçlükle zapt etmeye çalışmıştır. Ama fil tufanından sonra dümenin üst kısmında durmanın imkanı olmamış ve artık çarmıhların çıkardığı sesler ile kömilerin (forsaların başı) düdüğünün sesi birbirinden ayırt edilemez hale gelmiştir.²³⁸ Bu yüzden geminin baş tarafındaki halatçılarla haberleşebilmek için birçok engel aşmaları gerekmiştir. Vaziyet böyleyken reisler ve yelkenciler odalarında kısa süre bile duramıyorlarmış. Seydi Ali Reis ise bu yaşadıklarını kıyametin bir günü diye nitelendirmiştir.

Seydi Ali Reis, sonunda Hindistan'daki Gücerat Vilayeti'ne varmıştır. Ancak kılavuzun da bölge hakkında bir bilgisi olmadığından bir anda karşılaştığı kayalıkları görünce "*Önümüzde çatlak ya'ni döküncü var, gafil olman.*" diye feryat ederek gemidekileri uyarmıştır. Bu haberin üzerine Seydi Ali Reis, hemen demir atılmasını emretmiş ama denizdeki dalgalar kuvvetli olduğundan gemiyi batacak hale getirmiştir. Kürekçiler forsaların ayaklarındaki zincirleri çözüp onları serbest bırakmışlardır. Herkes birbiri ile helalleşmiştir. Yaşanan bu olayların etkisi ile Seydi Ali Reis de sahip olduğu kullarını azat etmiş ve Mekke fakirlerine Allah rızası için yüz flori adak adamıştır. Kılavuz, "*Zikr olan şu'ub ya'ni döküncü neşt kaydesidür. Bu mahall Diyu ile Daman mabeynidür. Bundaki gemi helâk ola bir cân çımağa imkân yokdur. Hemân yelken idüp kenâra karîb varmağa ikdâm gerek.*"deyince Seydi Ali Reis hemen

²³⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 86.

buldukları yerin, haritadan bakarak kenara yakın olup olmadığını araştırmaya başlamıştır. Kur'an-ı Kerim'den tefe'ül olunup hayra yoran Seydi Ali Reis, en iyisinin sakin kalmak olduğunu düşünmüştür. Ardından gemilerdeki sulaklar kontrol edilmiş ve her ambarda su geminin kaburgasını ya da tabanını örtmüştür.²³⁹ Bundan mütevellit gemilerdeki su ihtiyacını karşılamışlar, akabinde de bazı yerlerde geminin gömlekleri sökülünce delikler bulunduğundan gemiler bir miktar su almıştır.

Seydi Ali Reis, ikinci vakitlerinde hava biraz açılınca Gücerat Vilayeti'nde Daman limanının karşısına varmıştır. Kıyıya ulaşmasına iki mil kalmışken bazı kadirgalar kıyıya yakın olmadıklarından ve yaşanan çarpışmalardan sonra güçsüz düştüklerinden dolayı kürekleri, sandalları ve varilleri denize atmışlardır. Seydi Ali Reis, yaşadıkları med olayından sonra kenarda beş gün beş gece demir üzerinde beklemiştir. Seydi Ali Reis, bu süreyi ne güneş ne de yıldızları göremediği için vakitten habersiz geçirmiştir. Bu sırada kuvvetli tufan ve hiç durmadan yağın yağmur devam etmiştir. Hint coğrafyasında bar-ı şad (barani) zamanı olduğu için Seydi Ali Reis, “*Elimüzden ne gelür. Gökden ne yağa ki yir anı kabûl kılmaya*” sözünü kendine düstur ederek durumu kabullenmeyi tercih etmiştir. Kısacası gemideki herkes yaşadıkları bu duruma hayret etmiş ve kendilerine teselli vermeye çalışmışlardır. Sonunda sağ salim olarak kıyıya çıkmayı başarıp tufandan kurtulmuşlardır.²⁴⁰

3.5. GÜCERAT

Beş günden sonra rüzgar biraz sakinleşince tufanda zarar gören gemiler, toplar ve diğer eşyalar Gücerat Padişahı Sultan Ahmed emirlerinden Daman Hakimi Melik Esed'e emanet edilmiştir. Burada Kaliküt'ten gelen birkaç tane mevsim gemisi bulunmuştur. Seydi Ali Reis yola çıkmak üzere iken Kaliküt'ten gelen gemilerin de kaptanları yanına gelerek Kaliküt hakimi Zamorin'in, Kanuni Sultan Süleyman'a boyun eğdiğini ve itaatlerini arz etmiştir. Kaptanlar gece ve gündüz Portekizliler ile savaş halinde olduklarını bildirirken kadirgada olan kılavuz Ali ile Kaliküt hakimi Zamorin'e “*İnşâ'allâh 'an-karîb Mısr'dan Donanma-yı Hümâyûn gelüp ol diyârları*

²³⁹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 87.

²⁴⁰ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 88.

kâfir elinden halâs itmek mukarrerdür. Siz dahı er gibi olun.” yazıp mektup göndermiştir.

Ardından Daman hakimi Melik Esed, Seydi Ali Reis’e “ *Kâfirün donanması gelmek üzeredür, gâfil olman. Kal’a-i Sürret’e irişmek ardınca olun.*” diyerek haber göndermiştir. Bu haberi gemilerdeki halk duyunca çoğunluğu Melik Esed’in hizmetine girmiş, geri kalanı da sandallardan kenara çıkıp karadan Süret’e doğru yola çıkarak Seydi Ali Reis’e tabi olmuştur. Seydi Ali Reis, her gemiye bir klavuz almış ve Süret limanına varınca denize açılmıştır.²⁴¹ Bu sırada Sultan Ahmed’in veziriazamı İmadülmülk, Süret Kütvalı Ağa Hamza ile bir gurab ve bir mektup göndermiştir. Mektupta, “*Kâfirün cem’iyyeti vardır. Daman açuk yirdür, gâfil olman. Kal’a-i Sürret’e gelün. Ol yir muhâtaradur.*” diye yazmıştır. Seydi Ali Reis de bu görüşte olduğundan Basra kalesinden ayrıldıktan üç ay sonra Sürret Kalesi’ne varmıştır.

Seydi Ali Reis’in geldiğini gören halk çok sevinmiş ve kendisinin aktarımıyla “*Hızr yetişdinüz. Vilâyet-i Gücerat’un ihtilâli zamanında gelüp mu’in oldunuz. Egerçi Nûh zamânından berü deryâda bu makûle tûfân olmamışdur. Ammâ devr-i Ademden bu zamâna gelince Diyâr-ı Rûm’dan Vilâyet-i Hind’ün bu câniblerine aslâ bir korsan ya’ni deryâ’ilminde mâhir bir kapudân gelmemişdür. Mercûdur ki inşâ’a’llah ‘an-karibi’z-zamân Vilâyet-i Gücerat Memâlik-i ‘Osmâniyye’ye ilhâk olunup Benâdir-i Hind, küffâr-ı hâksârın elinden halâs olmağa bâ’is olına.*”²⁴² demiştir.

Bu sırada Gücerat hakimi Sultan Mahmud’u, çevresindeki yakın adamlarından biri uykusunda öldürmüştür. Bununla da yetinmeyip o gece vezirlerinden ve emirlerinde oluşan yedi ulu hanları “Padişah sizi görmek ister” diyerek davet etmiş ve hepsini öldürmüştür. Ertesi günde başkaldırmış ve devletin ileri gelen isimlerinden İmadülmülk, İtimad Han, Seyyid Mübarek ve diğer hanları huzura kabul kılmayıp hepsinin başını kestirmiştir. Merhum Sultan Bahadır Şah’ın akrabalarından on iki yaşında Sultan Ahmed’i padişah olarak tahta çıkarmış ve askere cülus dağıtmıştır.²⁴³

Olaylar karışık bir hal almaya başlayınca Gücerat vilayetinin ulu hanlarından olan Nasırlmülk huzura çıkmak istemiş ancak kabul görmeyince etrafına adam

²⁴¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 89.

²⁴² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 90.

²⁴³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 90.

toplayıp isyan başlatmıştır. Nasırülmülk, Küvve'ye hakim olup ardından Bervec kalesini zapt edip içine asker koyduktan sonra Guvernadora mektup ve adam göndererek yardım talep etmiştir. Ayrıca yardımın karşılığında Daman, Sürret, Bervec, Kenabeye, Sümenat, Moğlar ve Fumiyan'ı Portekizlilere vereceğini yazmıştır. Bu durum üzerine Sultan Ahmed, askerlerini Bervec üzerine göndermiştir. Savaş sırasında Sultan Ahmed, Seydi Ali Reis'in geldiğini duyunca, onu karşılaması için adamlarını göndermiştir. Sultan Ahmed, Seydi Ali Reis'in adamlarından eli silah tutan iki yüz kadarını Bervec'e savaşmaları için göndermiştir.

Portekizliler, Seydi Ali Reis'in geldiğini haber alınca beş kaptan ile birlikte yedi büyük kalyon ve seksen pare gurabı Sultan Ahmed'e karşı savaşması için Nasırülmülk'e yollamıştır. Sultan Ahmed, iki ay kadar savaş için gece gündüz demeden tedariklerini sağlamıştır. Nasırülmülk, bu sırada Seydi Ali Reis'i öldürmek için bazı adamlara para vermiş ve gece çadırının basılmasını istemiştir. Ancak nöbetçiler durumdan haberdar olunca Nasırülmülk'ün adamları kaçmak zorunda kalmıştır. Bu başarısız suikast girişimin ardından Seydi Ali Reis'in öldürülmesi hususundan vazgeçmeyen Nasırülmülk bu sefer de yemeğine zehir katarak öldürmeye çalışmıştır. Lakin Sürret Kalesi'nin valisi olan Hüseyin Ağa bu haberi duyunca zehirlenmesine de engel olmuştur.

Sultan Ahmed ise bu sırada Bervec kalesini fethederek, Hudavend Han'ı ve Cihangir Han'ı bir miktar fil ve adamları birlikte Sürret'e göndermiş ve kendisi de Ahmedabad'a yönelmiştir.²⁴⁴ Sultan Ahmed, Ahmedabad'da büyük bir savaş gerçekleştikten sonra tahta geçmiştir. Nasırülmülk, bu haberi duyunca kederinden ölmüştür. Yaşanan bu olaylardan sonra Gücerat halkı rahata kavuşmuştur.

Portekizliler, Sultan Ahmed'in Ahmedabad'da tahta geçtiğini ve ittifak halinde oldukları Nasırülmülk'ün öldüğü haberini alınca Hüdavend Han'a elçi gönderip "*Bizüm sizünle cengimüz yokdur. Murâdımız Mısr Kapudâni'dur*" diyerek Seydi Ali Reis'in kendilerine teslim edilmesini beyan etmişlerdir. Ancak Hüdavend Han, "*Biz bunu virmege kâdir degülüz.*" diyerek gönderilen elçiyi öldürmek istediye de Seydi Ali Reis'in itirazı üzerine bundan vazgeçmiştir. Bu esnada Seydi Ali Reis'in

²⁴⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 91.

gemisinden bir hıristiyan halatçı kaçarak elçinin gurabına gitmiş ve “*Bunların ahvâli benim ma'lûmumdur. İydden sonra gitmeleri mukarrerdir. Bunları alıvirmek benim uhdemde olsun*” demiştir. Asker bu durumdan haberdar olunca Portekiz gemisine kaçan halatçıyı kale önünde idam etmiştir. Elçi de bu olayı görünce korkmuştur.

Bu süreçte Seydi Ali Reis'in adamları bazen şehirde halkın arasına da karışmışlardır. Gücerat'ta, Tari ağacı olarak bilinen bir hurma ağacı çeşidi varmış.²⁴⁵ Bu ağacın her budağının ucunu kesip sonra kesilen budaklara bir su testisi asarak budakların ucunu da testinin içine koyuyorlarmış. Güneşin sıcaklığı ile bu budaklardan rakı renginde bir su akıp bir çeşit içki (şarap) oluyormuş. Tari ağacının altında meyhaneler kurulup, bu vilayetin halkı da burada yiyip içmekteymiş. Seydi Ali Reis'in mahiyetinde bulunan askerler bir gün bu yerlerden birinde içki içmeye gitmişler ve içlerinde bir grup ehl-i fesad serdarlarını öldürme kararı almışlardır. Yatsı vakti çerkesler serdarı olan Hüseyin Ağa'yı öldürmek için üzerine saldırmışlardır. Bu sırada Hüseyin Ağa'yı korumaya çalışan iki asker yaralanıp, Hacı Memi adlı bir askeri de öldürmüşlerdir.

Ardından Hüseyin Ağa, Seydi Ali Reis'in üzerine gelen askerleri yakalamış ve bunların cezasının verilmesini istemiştir. Seydi Ali Reis, bu talebin üzerine “*Bu vilâyet âher pâdişâhındur. Bunda bizim hükmümüz geçmez. İnşâ'a'llâh sabbâh ehl-i hükme i'lâm olsun.*” deyince, Hüseyin Ağa itiraz ederek, “*Pâdişâhumuzun hükmi her yirde cârîdür. Serdarumuzsın. Emr-i şer' her ne ise sen hükm eyle biz hakkından gelürüz.*” demiştir. Bunun üzerine Seydi Ali Reis, Kur'an-ı Kerim'de Maide Suresi 45. ayetin “*Onda (Tevrat'ta) üzerlerine bunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler zalimlerin ta kendileridir.*” mealince Hacı Memi'yi öldüren askerin katledilmesi hükmünü vermiştir. Bu infazın ardından ehl-i fesaddan olan diğer askerler sakinleşmişlerdir. Seydi Ali Reis, bu infazı Bakara Suresi 179. ayetin “*Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki (bu hükme uyarak)*

²⁴⁵ Seydi Ali Reis, a.g.e., s. 92.

korunursunuz." mealince gerçekleştiğini dile getirmiştir. Yaşanan hadiseleri işiten Portekizli elçi hemen araba tutup Sultan Ahmed'in yanına gitmiştir.

Bu sırada, Hüdavend Han ellişer ve altmışar akçe ulufe ardından da Adil Han da Bervec'te halka ulufe dağıtmıştır.²⁴⁶ Seydi Ali Reis'in askerlerine iki yıla yakın ulufe dağıtılmadığı için gemilerde yiyecek ve halat gibi lazım olan eşyalar da kalmamış ve hatta gemiler dahi eskimişti. Mısır'a gitme imkanın da olmadığını gören askerler huzursuz olmaya başlamıştır. Sonunda da çoğu Gücerat'ta kalmaya karar verdiklerinden gemiler boş kalmıştır. Bunun üzerine Seydi Ali Reis, Sürret Kalesi'ne elinde olan vasıta ve aletleri teslim edip karşılığı olan ücreti de Kanuni Sultan Süleyman'a ulaştırması karşılığında Adil Han ve Hüdavend Han'dan borç senedi almıştır. Bu olaylardan sonra Seydi Ali Reis, Mısır yeniçerileri kethüdası Mustafa Ağa, tüfekçiler serdarı olan Ali Ağa ve bölükbaşlarından ve kendisine tabi olan diğer gemi halkından elli kadar yol arkadaşı ile 26 Kasım'da Ahmedabad'a doğru yola çıkmıştır.²⁴⁷

3.6. AHMEDABAD

Seydi Ali Reis, Ahmedabad'a doğru giderken geçmiş olduğu Bervec, Buludire, Çampanir yolu üzerinde kendisine garip gelen şeyleri anlatmıştır. Mesela, garip bir ağaç gördüğünü ve ağacın başının semanın en yüksek katına eriştiğini söylemiştir. Bu ağacın üzerinde acayip yarasarlar varmış ki, bu yarasarların bir kanadından diğer kanadına kadar olan mesafe on dört karış kadarmış. Her ağaçta bu türden yarasarlar sayılamayacak kadar çokmuş. Ayrıca bu ağacın kökleri yukarıdan inip yere ulaştınca büyüyüp gelişip birer ağaç oluyormuş. Doğal olarak her kök bir ağaç olduğu için bu ağaçtan çok fazla varmış ve hepsi de genelde büyük ağaçlarmış. Bu ağacın ismi ise cennette bulunan tuba ağacı imiş. Ağacın gölgesinde çokça adam gölgelenirmiş. Seydi Ali Reis, geçmiş olduğu bu diyarların yollarında zakkumdan başka bir şey olmadığından ve tuti kuşunun (papağan cinsi bir kuş) burada çok fazla olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca bulunduğu coğrafya maymunların yaşaması için elverişli olduğundan her konakladıkları yerde etraflarına Seydi Ali Reis'in deyimini ile 'nice bin' maymun gelirmiş. Hatta çoğunun ellerinde yavruları bile olduğunu da aktaran Seydi

²⁴⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 93.

²⁴⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 94.

Ali Reis, bu maymunların her birinin tuhaf hareketler yaparak dikkatini çektiğine değinmiş ve Cihanşah Hikayeti'ne benzetmiştir. Bu maymunlar akşam oldukları zaman da kendi mekânlarına geri dönerlermiş.

Seydi Ali Reis, çekilen sıkıntılar sonucunda Mahmudabad'a oradan da on beş gün sonra Gücerat'ın payitahtı olan Ahmedabad'a varmıştır. Sultan Ahmed, veziriazam İmadülmülk ve diğer hanlar ile görüşen Seydi Ali Reis, padişaha hediyelerini takdim etmiş ve samimiyetlerini sunmuştur. Sultan Ahmed'in çeşitli yardımlarına mazhar olan Seydi Ali Reis'e, bir at, bir katar deve ve harçlık bağışlamıştır. Seydi Ali Reis, Ahmedabad'da bulunan Şeyh Ahmed Magribi'yi de ziyaret etmiştir.²⁴⁸

Seydi Ali Reis, Ahmedabad'dayken bir gün Portekiz elçisi, Sultan Ahmed'in veziriazamı olan İmadülmülk'e gelmiş ve Seydi Ali Reis'in kendilerine verilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine İmadülmülk elçiye *“Biz Padişâh-ı Rûm'a muhtâcuz. Gemilerimiz anların benderlerine varmasa bizüm hâlimüz dige-gûn olur. Husûsâ İslâm pâdişâhidur. Anun kapudânın bizden istemek münâsıb midür?”* diye cevap vermiştir. Bunu duyan Seydi Ali Reis ise *“Bre mal'ûn, beni bozgun donanma ile buldunuz. İnşâ'allâhü'r-rahmân 'an-karîbi'z-zamân pâdişâh-ı 'âlem-penâh devletinde Hürmüz degül, Diyu belki Küvve dahı size kalmaya, Deniz yüzinde yürürüz./Düşmeni ara buluruz./Öcümüz komaz aluruz./Bize Hayrû'd-dînli dirler.”* demiştir. Bunun üzerine elçi tehditkâr bir şekilde *“Benâdir-i Hind'den şimden sonra kuş uçmaz.”* diyerek Seydi Ali Reis'e deniz yolunu kapatacaklarını bildirmiştir. Bu konuşma neticesinde Seydi Ali Reis denizden gidemeyeceğini anlayıp *“Deryâdan gitmek lâzım degül. İnşâ'allâh Hak te'âlâ nasîb iderse karadan varmak bana dahı âsândur.”* demiş ve elçiyi İmadülmülk'ün meclisinden kovmuşlardır.

Birkaç gün sonra Sultan Ahmed, Seydi Ali Reis'e Bervec vilayetini vermeyi teklif etmiş hatta dirlik bile tayin etmiştir. Ancak Diyar-ı Rum'a dönmek isteyen Seydi Ali Reis, *“Külliyen Vilâyet-i Gücerât-ı virsenüz, durmak muhâlâtdandur.”* deyip Sultan Ahmed'in tekliflerini kabul etmemiştir. Seydi Ali Reis bu olaydan sonra bir gece rüyasında Murtaza Ali Hazretlerini görmüş, önünde yazılı bir kağıt parçası varmış ve

²⁴⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 95.

Murtaza Ali Hazretleri “*Bu Hazreti Hakk’un mühridür. Senünle biledür. Havf çekme. Eğer Hazeti Hakk’un mühri bizüm ile olmasa yâd vilâyetlerün suları dahı bizden girîzân olurdi.*” demiş.²⁴⁹ Ertesi sabah Seydi Ali Reis bu rüyasını yoldaşlarına anlatmıştır. Ardından da Sultan Ahmed'den yola çıkmak için izin almıştır.

Ahmedabad'da Baniyen kabilesinin büyük alimlerinden Bat ismi ile bilinen bir taife varmış. Yollarda Raşput kafiri yani Hindu asıllı atlı birlikler gelip kervanı yağmalamaya çalışırlarsa, bu Batlar hançerlerini sinelerine dayayıp “*Biz mütekeffil olmuş iken kârbâna zarar idersenüz kendümüz helâk iderüz*” derlermiş. Raşput kafiri onlara hürmet ettiklerinden sataşmak istemezmiş ve o yerden rahatça geçilirmiş. Eğer bir zarar verirlerse Batlar kendilerini öldürür ve kendi batıl ayinlerinde Raşput öldürülmekle cezalandırılmış. Sonra da Raşput beyleri bütün Raşputları kız erkek ayırt etmeden öldürürlermiş. Bu yüzden Ahmedabad'daki Müslümanlar Seydi Ali Reis'e yanlarında kendilerini Raşputlardan korumaları için iki tane Bat ve bir miktar eşya göndermişlerdir.

Seydi Ali Reis, 4-15 Ocak 1555 tarihleri arasında Diyar-ı Rum'a doğru arabalar ile karadan yola çıkmıştır. Beş günde vardıkları Peten şehrinde ilk olarak Şeyh Nizam Pîrî Peten'i ziyaret etmiştir. Peten'e vardıklarında Şir Han ve kardeşi Musa Han Radenpur hakimi olan Beluc Han'a karşı savaş hazırlığında olduklarından asker toplamaktalarmış.²⁵⁰ Seydi Ali Reis ve yol arkadaşları şehre gelince buldukları savaş halinden dolayı Beluc Han'a yardıma gittikleri düşünülüp şehirden çıkmalarına müsaade edilmemiş ve durum düzelince selamatle gidersiniz diyerek kalmaları istenmiştir. Ancak yola devam etmek isteyen Seydi Ali Reis, “*V'allâhü'l-'azîm, biz kimseye mu'âvenet için gelmedük. Kendü yolumuza giderüz. Elimüzde pâdişâhınızın fermân-ı şerîfi vardur.*” diyerek yalvarmış ve sonunda yollarına devam etmelerine izin vermişlerdir.

Beş gün sonra Seydi Ali Reis, Radenpur'a varınca burada da Mahmud Han ile sıkıntılar yaşamıştır. Mahmud Han, Seydi Ali Reis'in üç yoldaşını alıkoymuş ve diğerlerinin gitmesine izin vermiştir. Ancak yolda Raşputların olduğunu öğrenince

²⁴⁹Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 96.

²⁵⁰Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 97.

Mahmud Han'ın beyleri yardım etmek için gelmiş ve Han'dan mektup getirmiştir.²⁵¹ Bu mektupla Sind'e varınca develer kiralanmış ve Ahmedabad'dan yol gösterici olması için alınan Batlara bir miktar harçlıkla izin verilip tekrar yola koyulmuşlardır.

3.7. SİND

24 Ocak'ta yola çıkan Seydi Ali Reis ve arkadaşları, 2 Şubat'ta Raşput şehirlerinden Paker şehrine vardıklarında silahlı bir grup tarafından saldırıya uğramıştır. Seydi Ali Reis, bunun üzerine Mahmud Han'dan aldığı mektubu gösterip bir miktarda hediye takdim etmiştir. Böylece Seydi Ali Reis ve arkadaşlarının yollarına devam etmelerine izin veren silahlı grup, ayrıca yolda Raşput olduğunu ve dikkatli olmalarını da tembih etmiştir.

Seydi Ali Reis, bir sabah ansızın Raşputlar ile karşılaşmıştır. Hemen develeri çökerterek etraflarını çevreletip tüfeklerle ateş etmeye başlamışlardır. Bunu gören Raşputlar bir adam gönderip savaşmak için gelmediklerini sadece haraç istediklerini bildirmişlerdir. Seydi Ali Reis, kendilerinin tüccar olmadığını yanlarında sadece yiyecek bulunduğunu bildirdikten sonra Raşputlar gitmelerine müsaade etmişlerdir. Ardından Seydi Ali Reis ve adamları yollarına devam edip on beş gün çölde ilerlemişler ve Sind sınırındaki Vanke şehrine gelince tekrar develer tutmuşlardır. Beş gün sonrada Cun şehri ve Bağ-ı Feth şehrine varmışlar ama buradaki ahvalden dolayı şehirden ayrılamamışlardır.

Sind Vilayeti'nin padişahı olan Hasan Mirza kırk yıldır tahtta durmaktadır. Lakin beş yıldan fazla bir süredir hasta olan Hasan Mirza'nın ata binecek gücü dahi kalmamıştır. Bu sebeptendir ki sürekli gemiler ile Seyhun Denizi'nde seyir halinde olup nerede isterse oraya durmaktadır.²⁵² Sind Viyayeti'nin payitahtı olan Tette'de sultan olan İsa Turhan, durumdan istifade ederek Hasan Mirza'nın adamlarından bazılarını öldürmüş ve Nusratabad Kalesinde bulunan hazinesini de askerlere dağıtıp, Hümayun Padişah adına hutbe okutup, nekkare çaldırıştır. Bunu duyan Şah Hasan Mirza da Beker'den Sultan Mahmud'a haber göndermiş ve onu karada askerlerin başına kumandan yapıp kendisi de dört yüz tane gemi ile denizden Mir İsa'nın üzerine doğru

²⁵¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 98.

²⁵² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 99.

yola çıkmıştır. Bu sırada Şah Hasan Mirza, Seydi Ali Reis'in geldiğini haber alınca adam gönderip 23 Şubat–4 Mart tarihleri arasında görüşmüşlerdir. Seydi Ali Reis, Şah Hasan Mirza'ya hediyeler takdim etmiştir. Bunun üzerine Hasan Mirza'da Seydi Ali Reis'e saygı göstererek pek çok hilatler ve nimetler verip, yaşadıkları hadiseden dolayı da Seydi Ali Reis'e "*Leşker-i Gayb*" adını vermiştir. Ayrıca Hasan Mirza Seydi Ali Reis'e Lahor Limanı'nı yani Diyul-ı Sind'i vermeyi teklif etmiş ancak Seydi Ali Reis bu teklifi kabul etmeyip yolculuğuna devam edebilmek için izin talep etmiştir. Bunun akabinde de Hasan Mirza fetihten sonra gidebileceklerini beyan etmiş ve Kanuni Sultan Süleyman'a da bir mektup yazmıştır. Hasan Mirza, Mir İsa ile olan savaşına Seydi Ali Reis ve arkadaşlarını da dahil etmiştir.

Sind şeyhlerinden Şeyh Abdulvahhab, Şeyh Mirek ve Şeyh Cemali'yi ziyaret edip dualarını alan Seydi Ali Reis, bir ay kadar Mir İsa ile savaşa devam etmiştir. Her iki taraftan da epeyce kayıp verilmiştir. Tette bir ada olduğundan ve fethi mümkün görülmediğinden Hasan Mirza, Mir İsa ile görüşmek için padişah sarayına gitmiştir. Bu görüşmenin ardından Mir İsa, Hümayun Padişah adına okuttuğu hutbeden vazgeçip nekkare çalınmasına son vermiştir.²⁵³ Mir İsa, Şah Hasan Mirza'ya tabi olduktan sonra oğlu Mir Salih'i hediye ile huzuruna göndermiştir. Bunun üzerine de Hasan Mirza, Mir İsa'ya askere dağıttığı hazinesinden geriye kalan ne varsa ayakkirası olarak (ücret) vermiş ve bulunduğu vilayeti de Mir İsa'nın hakimiyetine tayin etmiştir. Ardından veziri Monla Yari ile ferman, ahdname, tuğ beyisi ve tekrar nekkare göndermiştir. Sonra da Mir İsa'nın Argun ve Tarhan'dan hapis tuttuğu on tane mirzaya hilat verip azade etmiştir.

Mir İsa'nın tuttuğu kişiler arasında Hasan Mirza'nın eşi Hacı Begüm'de bulunmaktaymış. 24 Mart–2 Nisan tarihleri arasında Sultan Mahmud karadan, Seydi Ali Reis de Hasan mirza ile gemilerle denizden Beker'e yönelmiştir. Burada Hacı Begüm, Hasan Mirza'ya verilmiştir. Bu kavuşmadan on gün sonra Hasan Mirza vefat edince halk onu eşinin zehirlediğini düşünmeye başlamıştır. Bu söylentiler üzerine Sultan Mahmud, merhum Mirzanın mirasını hemen üçe bölüp, eşine, bir hocasına ve Mir İsa'ya dağıtarak göndermiştir. Sonra da elli tane gemi ile Hasan mirzanın ölüsünü

²⁵³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 100.

Tette'ye gönderirken Seydi Ali Reis ve arkadaşlarını kendi gemisine koyduktan sonra at, deve gibi lazım olan şeyleri yanına alarak karadan Beker'e doğru yola çıkmıştır. Tam denize açılacakları sırada askerler gemileri yağmalaya başlamış ve bu durumun üzerine kaptanlar kaçmıştır. Seydi Ali Reis'in arkadaşları hemen kaptanların yerine geçip görevi üstlenmişlerdir. Ancak yağma haberini alan Çağataylar da üzerlerine hucüm etmeye başlayınca tüfek ile ateş açıp bir çok sıkıntı ile buldukları mahalden ayrılabilmişlerdir. Kendilerini akıntıya bırakıp on gün böyle seyr ü sefer eyledikten sonra Mir İsa'nın yaklaşık on bin adamı ile Sultan Mahmud'un ardından gittiği haberini almışlardır. Mir İsa'dan, Mir Salih'in seksen parça gemi ile peşlerinden geldikleri haberini alıp hayra yormuşlar ve buldukları belayı başlarından def edebilmek için geri dönmenin daha iyi olacağına karar verip, tekrar Tette'ye doğru hareket etmişlerdir.²⁵⁴

Tette'ye doğru ilerlerken üçüncü gün Mir Salih ile buluşup bir miktar hediye sunmak için gemisine gitmişlerdir. Mir Salih, Seydi Ali Reis'e nereye gittiğini sormuş ve Seydi Ali Reis de “*Atan Mîr İsâ'ya giderüz.*” demiştir. Mir Salih, Mir İsa'nın ileride olduğunu ve geri dönmelerini söyleyince, Seydi Ali Reis kaptanlarının olmadığını söyleyerek acizliğini göstermiştir. Bunun üzerine on beş kaptan veren Mir Salih'in dediğine uyularak tekrar geri dönülüp Send Kasabası'nda Mir İsa ile görüşülmüştür. Merhum Mirzanın yanında olan beyler Mir İsa'nın yanına gelerek barışa vesile olmuşlar ve savaşa karşı olduklarını söylemişlerdir. Mir İsa da onlara saygılarını sunup ikramlarda bulunmuştur.

Mir İsa, Seydi Ali Reis ve adamlarının birkaç gün yanında kalmasını istemiştir. Çünkü Mir Salih'i Hümayun Padişah'ın huzuruna yolladığı için Sultan Mahmud'un onları Beker'den dışarı çıkarmayacağını düşünmüştür. Seydi Ali Reis ise bu düşüncesine razı olmayıp Mir İsa'dan izin istemiş ve Padişah adına hutbe okutup sarayda barışın tahsis edilmesi için kendisi ile konuşmuştur. Mir İsa'da, Seydi Ali Reis'e yedi tane gemisinin hepsini ve güvenilir adamlarından birini kaptan olarak vermiş ve “*Yollarda kimesne mâni' olmaya.*” diye bir ferman ve Kanuni Sultan Süleyman'a da bir mektup yazarak onların gitmesine müsaade etmiştir.

²⁵⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 101-102.

Yola çıktıklarında büyük timsahlar ve bebrlerden (Afrika ve Hindistan'da bulunduğu söylenen kediye benzeyen büyük, yırtıcı bir canavar) dolayı yalnız kalmadıklarına değinen Seydi Ali Reis bu sıkıntının yanı sıra Simeçe ve Maçi taifesi ile de her gün savaş halinde olmuştur.²⁵⁵ Bu yaşadıkları güç olaylarla birlikte Beker kalesine varınca Sultan Mahmud ve merhum mirzanın veziri olan Monla Yari ile görüşmüştür. Bu görüşme sırasında Seydi Ali Reis, Sultan Mahmud'a hediye takdim etmiş ve sohbet ettikten sonra Sultan Mahmud da Hümayun Padişah adına hutbe okutmuştur. Mir İsa ile padişah saraylarını bir düzene koymayı kabul eden Sultan Mahmud'dan Seydi Ali Reis, izin istemek için iki gazel yazmıştır.²⁵⁶ Sultan Mahmud bu isteklerini kabul etmiş ve Kanuni Sultan Süleyman'a da bir mektup yazıp Seydi Ali Reis'e vermiştir. Ancak Sultan Mahmud daha sonra Kandeher yolunda Özbek sultanlarından Haydar Sultan oğlu Bahar Sultan'ın kendine bağlı birçok adamı ile geçit vermediğini, samyeli zamanı olduğu için o yöne doğru gidilmeyeceğini ve biraz daha kalmalarını söylemiştir. Hatta Lahor tarafından gidilmesi düşünülse de Sultan Mahmud buna da karşı çıkmış ve burada da Cidd taifesinin bulunduğunu belirtmiştir.

Bir ay kadar daha Beker'de kalan Seydi Ali Reis bir gece rüyasında Hz. Fatıma'yı görmüş ve Hz. Fatıma ona yola çıkabileceğini müjdelemiştir. Bunun üzerine Seydi Ali Reis, bu rüyasını ilk olarak yol arkadaşlarına ardından Sultan Mahmud'un huzuruna çıkıp ona da anlatmıştır. Sultan Mahmud, gitmelerine izin verip, bir güzel at, bir katar deve, bir büyük çadır ve yol harçlığı ihsan etmiştir.²⁵⁷ Böylece Seydi Ali Reis ve adamları yanlarında Sultan Mahmud'un iki yüz elli Sindli hızlı koşan deveye binmiş savaşçı adamı ile Hümayun Padişah'a yazdığı itaatini bildiren mektubu alarak 30 Haziran-11 Temmuz tarihleri arasında yola çıkmışlardır. Temmuz ayının ortalarında Sultanpur yoluyla Mav Kalesine varan Seydi Ali Reis, Cengilistan güzergahı üzerinde bulunan Cedd taifesinden dolayı çöl yolundan ilerlemiştir. Ancak Çanlar'a varınca susuzluktan bir çok adam fenalaştığı için keskin bir panzehir ile derman bulmaya çalışmışlardır. Yaşadıkları bu sıkıntıdan dolayı Seydi Ali Reis, bu yoldan vazgeçmiştir. Bu sırada çöl yolunda serçe büyüklüğünde karıncalar gören Sindliler,

²⁵⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 102.

²⁵⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 103.

²⁵⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 104.

Cengilistan yolundan gitmek istememiş, ancak Seydi Ali Reis'in adamlarının ikna etmesi ile 20 Temmuz'da yola çıkabilmişlerdir.

Çengilistan'a vardıklarında burada Şeyh İbrahim ve Şeyh Cemali Hazretleri ile görüşükten sonra Seydi Ali Reis, yoluna devam etmiştir.²⁵⁸

3.8. HİNDİSTAN

3 Ağustos'ta Multan şehrine varan Seydi Ali Reis, burada da önemli kişilerle görüşmüş ve Mir-i Miran ve Mirza Hasan'dan izin alarak Lahor'a doğru yola çıkmıştır. 19-28 Ağustos tarihleri arasında Lahor'a vardıklarında bölgenin siyasi düzeni karışık bir durumdaymış. Önceden Hindistan Padişahı olan Şir Han'ın oğlu Selim Han ölünce yerine İskender Han padişah olmuştur. Bu durumu haber alan Hümayun Padişah'ta, Kabil'den İskender Han'ın üzerine doğru yola çıkmış, ilk olarak Lahor'u almış ardından Sehrend şehri önünde karşılaşmışlardır. Bu karşılaşma sonunda Hümayun Padişah, İskender Han'ın dört yüz filini, darbzenlerini ve dört yüz arabasını almıştır. Bunun üzerine İskender Han da Mangüt kalesine kaçmıştır.

Hümayun Padişah, Keşmir Mirzalarından Şah Ebü'l-Me'ali'yi kumandan tayin ederek İskender Han'ın ardından göndermiş ve kendisi de Delhi tahtına geçmiştir.²⁵⁹ Seydi Ali Reis ve yoldaşları, Lahor Şehri'ne tam bu sırada yani savaş halindeyken varmışlardır. Şehre hâkim olan Mirza Şah, Padişah'tan izin almadan şehre sokamayacağını beyan edip durumu Hümayun Padişah'a sunmuştur. Bunun üzerine Hümayun Padişah, Seydi Ali Reis'in orduyu hümayuna gönderilmelerini emretmiş ve padişahın sarayında bir ay kadar bekledikten sonra padişahın huzuruna çıkmak için Delhi'ye doğru yola çıkmıştır.

Yirmi gün yürüdüktan sonra 16 Ekim 1555'te Delhi şehrine varan Seydi Ali Reis ve yoldaşlarının haberini alan Hümayun Padişah, Seydi Ali Reis'e bir at, iki hilat ve harçlık gönderip o gün ziyafet vermiştir. Hindistan'da divanlar gece yapıldığından akşam vaktinde Seydi Ali Reis, Padişaha bir miktar hediye ile birlikte saygısına da sunmuştur. Bu görüşme esnasında yazmış olduğu iki gazeli de Hümayun Padişaha

²⁵⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 105.

²⁵⁹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 106.

takdim etmiştir.²⁶⁰ Görüşme sırasında gitmek için izin isteyen Seydi Ali Reis'e, Hümayun Padişah izin vermemiştir. Kendisine kalması için yüz bin akçe, yanındaki adamlarına da yüz bin akçe dirlik tayin etmiştir. Seydi Ali Reis bu teklifleri kabul etmemiş ve tekrar gitmek için izin istediğinde Hümayun Padişah bir yıl kalmasını teklif etmiştir. Seydi Ali Reis ise Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile yola çıktığını ve Portekizliler ile yaşananların ve düşmanın durumunu bildirmesi gerektiğini söylemiştir. Hümayun Padişah, Kanuni Sultan Süleyman'a elçi göndermeyi ve Seydi Ali Reis'in özrünü onun iletmesini teklif etmiştir. Seydi Ali Reis'ten bu teklifin üzerine de olumlu cevap alamayan Hümayun Padişah, üç ay boyunca yağmur yağacağını ve gelecek mevsimin kış olmasından dolayı yola çıkmasının mümkün olamayacağını söyleyip hava koşullarının yolculuk için uygun olduğu vakte kadar beklemesini istemiştir.

Hümayun Padişah, bu süre zarfı içinde güneş ve ay tutulmasını, yıldızların yerlerini ve dolaştıkları yörüngeyi gösteren cetvel ile usturlabın kullanımını anlatan bir eser kaleme almasını söyleyerek, Seydi Ali Reis'in üç aydan önce bitirmesi halinde daha erken yola çıkmaya izin vereceğine dair söz vermiştir. Gitmekten ümidini kesen Seydi Ali Reis, ne gecesinin gece nede gündüzünün gündüz olduğunu bir an bile rahat yüzü görmediğini dile getirerek Hümayun Padişah'ın istediği kitabı yazmaya başlamıştır.²⁶¹

Seydi Ali Reis, kitabı bitirince Hümayun Padişah'a başından sonuna kadar kitaptaki 'amel-i küsûf (yıldızların yerlerini ve dolaştığı yörüngeyi gösteren cetvel) ve husûfi usturlâbı (ay tutulması usturlabı) öğretmiştir. Bu sırada Agra fethedilmiş ve Seydi Ali Reis de hemen bu fethetme tarih düşmüştür. Hümayun Padişah, Seydi Ali Reis'in yazmış olduğu bu mısrayı çok beğenmiştir.

Daha sonra Hümayun Padişah, Seydi Ali Reis'e bir mektup vererek kendisi ile anlaşma yapmak isteyen Sultan Mahmud Bekri'ye elçi olarak göndermiştir. Sultan Mahmud Bekri ve veziri Monla Yari de Seydi Ali Reis'e yardım edip yazdıkları mektupları ona Hümayun Padişah'a götürmesi için teslim etmişlerdir.²⁶²

²⁶⁰ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 107.

²⁶¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 109.

²⁶² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 110- 113.

Bunların yanı sıra Seydi Ali Reis'in yazdığı gazelleri çok beğenen Hümayun Padişah ona Mîr 'Alî Şîr-i Sâni diye hitap etmiştir. Seydi Ali Reis, "*Mîr 'Alî Şîr'e sâni olmaz. Pey-revi olup hûşe-çîni olmağa iktidâr olsa râzî olurduk.*" deyince Hümayun Şah, "*Hak 'alîmdür ki bir yıl bu revîşe veriş olına Çağatay tâyifesine Mîr 'Alî Şîr'i unutturursın.*" diyerek lütufta bulunmuştur. Hümayun Padişah'ın mirzalarından Hûş-Hâl Big, Seydi Ali Reis'e iki gazel yazmasını teklif etmiş ve meclis-i hümayunda okutmuştur. Seydi Ali Reis'in gazelleri Hint vilayetinde ün kazanıp dilden dile dolaşmaya başlamıştır.²⁶³

Hümayun Padişah bir gün Seydi Ali Reis'e, "*Vilâyet-i Rûm mı köpdür, yoksa Hindustân mı köpdür?*" diye sormuştur. Seydi Ali Reis, "*Padişâhum, Rûm'dan murâd Nıfı-ı Rûm ise, ol Vilâyet-i Sivas'dur. Hindûstân çokdur. Ammâ Pâdişâh-ı Rûm'a tâbi olan memâlik ise Hind anun 'öşr-i 'âşirince yokdur.*" diye cevap verince Hümayun Padişah "*Murâd cümlesidür.*" demiştir. Bu sefer Seydi Ali Reis, "*Pâdişâhum bu hakîre lâyh olan oldur ki İskender dünyâya hükm idüp yidi iklîme mâlik olması gâlibâ Pâdişâh-ı Rûm olduğu gibidür. Zirâ tevârîhde İskender'ün 'ömri ve müddet-i saltanatı ma'lûmdur. Ol takdîrce İskender külliyyen ekâlîm-i seb'ayı seyr idüp hükm itmek 'akla muhâldür. Zirâ rub'ı meskûnun tûli yüz seksen derece ve hatt-ı üstüvâdan arzı altmış altı derecedür. Anun mesâhatı kütüb-i hey'etde dört bin kere bin ve altı yüz altmış sekiz bin altı yüz yitmiş fersahdur. Eyle olsa anun cümlesin seyr idüp hükm itmek müyesser degüldür. Gâlibâ "Her iklîmden Pâdişâh-ı Rûm gibi hisse-dâr olup anun için yidi iklîmde hissesi var mıdur?" diye anlatınca Hümayun Padişah, "Pâdişâh-ı Rûm'un yidi iklîmde hissesi var mıdur?" diye sormuştur. Seydi Ali Reis, "*Evvelâ Yemen, iklîm-i evvelden ve Mekke-i Şerîfe, iklîm-i sâni'den ve Mısr, iklîm-i sâlisden ve Haleb, iklîm-i râbi'den ve Dârü's-saltana-i Mahrûse-i Kostantniyye, iklîm-i hâmisden ve Küfe, iklîm-i sâdisden ve Bedûn ve Peç, iklîm-i sâbi'dendür. Bunların her birinde Pâdişâh-ı Rûm'un beglerbegileri ve kâzîleri olup hükm ve hükûmet iderler ve bundan gayrı Hak 'alîmdür ki Vilâyet-i Gücerât'da Sürret nâm benderde Hâce Bahşî ve Kara Hasan nâm sevdâ-gerlerden mesmû'umdur ki Vilâyet-i Çin'de bayram olup sevdâ-gerler bayram namâzın kılmak murâd idüniüp her tâyife kendü pâdişâhları adına hutbe okıtmak murâd idinüp Rûm sevdâ-gerleri Hakân-ı Çine varup "Bizüm pâdişâhumuz Mekke ve**

²⁶³ Seydi Ali Reis, a.g.e., s. 113-114.

Medine ve kible pâdişâhidur.” diyü ‘arz itdükde kâfir iken insâf idüp “Mekke ve Medine Pâdişâhı adına hutbe okun.” diye hükm idüp Rûmî sevdâ-gerler hatîbe hil’at geydürüp ve file bindürüp şehri gezdürüp ba‘dehû bayram namâzın kılup Vilâyet-i Çin’de Pâdişâh-ı Rûm adına hutbe okınup” diyerek anlatmıştır. Hümayun Padişah bunun üzerime “Bu makûle ahvâl kimün hakkında olmuşdur?” deyip hanlarına dönerek “Hak budur ki, rû-yi zemînde pâdişâhlık nâmı devletlü hûndigârün hakkıdur. Özgening degüldür.” diyerek Kanuni Sultan Süleyman’a iltifatlarını sunmuştur.²⁶⁴

Seydi Ali Reis ve Hümayun Padişah bir gün Delhi şeylerinden, Şeyh Kutbu’ddin Pîr-i Dehlî, Şeyh Nizâm Velî, Şeyh Ferîd-i Şükr-genc, Mîr Husrev-i Dehlevî ve Mîr Hasan-ı Dehlevî’yi ziyaret etmişlerdir. Mir Hüsrev’i ziyaret ettiklerinde merhumun yazmış olduğu şiirlerine dair sohbet etmişler ve Hasan-ı Dehlevî’nin eseri Deryâ-yı Ebrar’ın matlalarını okumuşlardır. Bu yerde Seydi Ali Reis’in aniden aklında bir matla gelmiştir. Seydi Ali Reis, Hümayun Padişah’a “*Egerçi küstâhlıkdur ammâ, Mîr Husrev’ün rûhâniyyeti kuvvetidür ki bir matla‘ tulû‘ eyledi.*” demiştir. Bunun üzerine Hümayun Padişah okuması için Seydi Ali Reis’i zorlamıştır. Seydi Ali Reis, okumuş olduğu matla ile Hümayun Padişahın iltifatını kazanmıştır.

Seydi Ali Reis, gitme talebini tekrar Hümayun Padişah’a söylemek niyetinde olduğundan Şahin Big’den Padişah’tan gitmelerine izin vermesi için konuşmasını istemiştir. Hümayun Padişahın mirzalarından mühürdarı Şahin Big hem en yakın adamlarından ve hem de sırdaşlarındanmış. Bunun için Seydi Ali Reis, Hümayun Padişah’a iki gazel yazıp Şahin Big’e vermiştir.²⁶⁵ Hümayun Padişah, Seydi Ali Reis’e bit at, hilat ve yol harçlığı verip ardından Kanuni Sultan Süleyman’a yazdığı mektubu ve yol fermanını da Seydi Ali Reis’e teslim etmiştir. Sonra da Seydi Ali Reis’in arkadaşları ile yola çıkmasına izin vermiştir.

Ancak Cuma günü akşam namazı vaktinde Hümayun Padişah halkı selamlamaya çıktığı vakit, kasırdan inerken ezan okuyunmaya başlamış ve bunun üzerine ezana saygı göstermek için diz çökerken merdivenden düşüp başını yaralayıp kollarını kırmıştır. Halk bunu görünce birbirne girmiştir. Bir iki gün beklenildikten sonra etrafa Padişahın durumunun iyi olduğuna dair haberler gönderilmiş, fakirelere

²⁶⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 115-117.

²⁶⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 117-118.

sadaka dağıtılmış ve askerlere de bahşiler verilmiştir. Ama Hümayun Padişah Perşembe günü yani merdivenden düştükten üç gün sonra vefat etmiştir.

Hümayun Padişah'ın oğlu Celalüddin Ekber Mirza, Şah Ebu'l-me'ali'ye yardım etmek için gönderilmişti. Hemen bir ağayı Padişahın öldüğü haberini vermesi için onlara göndermişlerdir. Padişahın yakınında bulunan hanlar ve sultanlar tahtın boş kalması ile sıkıntıya düşmüşler ve Seydi Ali Reis'e danışmışlardır.²⁶⁶ Bunun üzerine Seydi Ali Reis, "*Merhûm ve mağfûr Sultân Selim Hân ('aleyhi r-rahmeti ve'l-gufrân) Hazretleri âhurete irtihâl itdükde sa'âdetlü pâdişâh tahta geçince merhûm Pîrî Paşa envâ'-ı tedbîrler idüp halk âgâh olmadı. Siz dahı bir tedârük idün ki oğlına haber varınca kimesne vâkıf olmaya.*" demiştir. Bunun üzerine Hümayun Padişah'ın hanları ve sultanları tedbirler almaya başlamışlardır.

Hemen Divan şölenu düzenlenip ve hassa bölüğü emirlere çıkıp adetleri olduğu üzere rütbelere verilmiştir. Bir gün Padişah'ın Çarbağa (bahçe içindeki köşk) gideceğini haber salıp at hazırlatmışlar ancak hava güzel değil diye vazgeçmişlerdir. Ertesi gün halka görünüş var demişler sonra da münecimler saatin iyi olmadığını söyledi deyip yapmamışlardır. Bunun üzerine askerler huzursuz olmuş ve kargaşa çıkarmaya başlamıştır. Hümayun Padişah'ın hesap işleri ile ilgilenen Monlâ Bî-kesî, boyunun kısa olması dışında padişaha benzemekteymiş. Salı günü Monlâ Bî-kesî, denize bakan bir büyük sofa üzerinde tahta geçirilmiş padişahın elbiseleri giydirip yüzünü sarmışlardır. Hoş-hâl Big ve Mîr Münşî karşısında durup bütün sultanlar, mirzalar ve reaya padişahı görüp dua etmişlerdir. Ardından padişaha sıhhatine kavuşturduğu için bir doktora hilat giydirilmiştir.

Bu olayların ertesi günü Seydi Ali Reis, emirlere veda edip 23 Ocak-3 Şubat 1556 tarihleri arasında bir Perşembe günü Lahor'a doğru yola çıkmıştır. Sırasıyla, Sunipet, Panipet, Kırnala, Taniser ve Semani şehrine varmıştır. Seydi Ali Reis, geçtikleri yerlerde Hümayun Padişahı halkı selamlarken gördüğünü ve sağ olduğunu haberini iletmiştir. Yoluna devam edip Sehrend yolu ile Maçvara ardından da Paçvara'ya varmış ve burada İndus Nehri'nin bir kolu olan Derya-yı Sultan-pûr'un

²⁶⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 119-120.

gemilerle karşı kıyısına geçmiştir. Ancak burada altı birlikler tarafından kuvvetli baskına uğrayınca 13 Şubat'ta tekrar Lahor'a dönmüşlerdir.

Bu sırada Celalüddin-i Ekber Mirza tahta çıkıp askere cülus dağıtmış ve başta Lahor olmak üzere hakimiyeti altında bulunan yerlerde adına hutbe okutmuştur.²⁶⁷ Seydi Ali Reis yeniden yola koyulunca Padişah'tan Kabil ve Kandehar'a hiç kimsenin gitmesine müsaade edilmemesine dair emir geldiğini söyleyerek Lahor hakimi Mirza Şah gitmesine izin vermemiştir.

Seydi Ali Reis, Celalelüddin-i Ekber Padişah ile görüşmek için tekrar yola çıkmış ve Manküt kalesi önünde hem padişah ile hemde hanları ile mülakat etmiştir. Seydi Ali Reis'e, Bayram Han'ın hocası Monlâ Pîr Muhammed gönderilerek, "*Fetret zamanıdır. Birkaç gün bunda bizüm ile olmak câyiz olursa Vilâyet-i Hind ü Sind'in her ne mahalli murâdı olursa ana ta 'yîn olsun.*" diyerek teklifte bulunmuşlardır. Seydi Ali Reis, hemen Hümayun Padişah'ın fermanı ile ölümüne tarih düştüğü dokunaklı bir gazel yazıp Celalüddin-i Ekber Padişah'a sunmuştur.²⁶⁸ Bu davranışından memnun olan Celalüddin-i Ekber Padişah, babasının fermanını görünce Seydi Ali Reis'in gitmesine izin vermiştir. Seydi Ali Reis'in yanına Kabil'e kadar eşlik etmesi için de bir miktar adam ve dört bey göndermiştir. Seydi Ali Reis, tekrar Lahor'a vardığında Şah Ebu'l-Me'âlî'yi Lahor Kalesi'ne haspetmişlerdir.

Seydi Ali Reis, Hind diyarında görmüş olduğu garip olaylardan birini de şöyle anlatmaktadır; "*Keferesine, Ehl-i Gücerât-ı Bâniyân ve Ehl-i Hindûstân-ı Hindû dirler. Anlar kitâbî degüllerdür. Kıdem-i 'âleme kâyillerdür. Biri ölse ölüsü dirisine yüklenüp deryâ kenârına gelüp ölülerin âteşe yakarlar. Er ölüp 'avret kalsa; eger 'amelden kalmış olsa, anı yakmazlar ve eger ere varmağa kâbil olsa anı hah-nâ-hah yakarlar. 'Avret kendü hüsn-i ihtiyârı ile yansa kavmi sâzlar ile şâdîlıklar iderler. Eger Ehl-i İslâm'dan bir mikdâr kimesne cem' olup yanmak isterken ellerinden darbî alsalar, anların mülki olur. Ayruk taleb itmezler. Anun için pâdişâh cânibinden âdemler alup yanarken hâzır olurlar ki halk mâni' olmaya.*" Demiştir.²⁶⁹

²⁶⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 121.

²⁶⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 122.

²⁶⁹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 123.

Ardından yine kendisine tuhaf gelen başka bir olayı da “*Mu‘allem âhûlar olur. Şâhlarında birer kemend olup şikâr üzerinde vahşî âhûlara anları salarlar. Varıcak ol âhûlar kendü cinslerini görüp gelürler, baş başa virürler. Hemân-dem zikr olan kemendi anların boynuzına geçirüp kendüler düşerler. Ahû hareket itdükce kemend muhkem olur. Kaçmağa kâdir olmaz. Varup dutarlar. Cemî‘i Diyâr-ı Hind’de âhûyı bu üslûb üzerine şikâr iderler ve beyâbânda bî-hadd kâvmişler olur. Anı dahtı fil ile şikâr iderler.*” diye anlatmıştır. Filin üzerine kaleye benzeyen bir yapı koyup içine adamlar girip sahrada avlanmak için gezerlermiş. Bu filler eğer kaçan bir öküzü yakalarlarsa iki dişleri ile boğazlarına bastırıp onu tutarlar sonra da avcılar gelip onu boğazlarmış.²⁷⁰

Bunun yanı sıra, Seydi Ali Reis bir de yaban öküzü hakkında bilgi vermiştir. Ancak yaban öküzünün gücünün diğer hayvanlara benzemediğinin hatta sadece dili ile atlı bir adamı devirebileceğinden bahsetmiştir. Seydi Ali Reis, Hümayun Padişah’tan yaban öküzü ile ilgili duymuş olduğu bir anektodu “*Merhûm Hümayun Padişah’dan mesmû‘umdur ki: Bir zaman bir gâv-ı kutâs bir âdemi kovup âhir nâçâr olup yüzi üzerine düşüp dili ile ökçesinden başına varınca yalamak ile yalanaç kıldı. diyü yemîn eyledi*” diyerek aktarmıştır. Seydi Ali Reis, ayrıca öküzün en iyisinin Bahr-ı Îc vilayetinde olduğunu ve Bahr-ı Îc’te bulunmasından dolayı öküzün isminin *bahrî kutâs* olduğunu da belirtir. Hindistan’da görmüş olduğu tuhaf olayların anlatmakla bitmeyeceğini söyleyen Seydi Ali Reis, “*Eger Diyâr-ı Hind’ün garâyibin zikr idersek sadetden çıkılır.*” diyerek gözlemlerinin sadece bu kadarını nakletmiştir.

Seydi Ali Reis, 27 Şubat’ta Lahor’dan Kabil’e doğru yola çıkmıştır. İndus Nehrinin bir kolu olan Derya-yı Lahor’u gemiler ile geçmiş ancak ardından önüne çıkan büyük bir nehri geçmek için gemi bulamamıştır. Bunun üzerine büyük su kapları ve su testileri ile kelekleri bağlayıp nehrin karşısına geçmişler ve Behre’ye varmışlardır.²⁷¹

Seydi Ali Reis, Derya-yı Hoş-ab (İndus Nehrinin kolu) ve Nilab Nehri’ni gemiler ile geçip Pakistan’daki Bahter-Zemin bölgesine varmıştır. 13 Mart’ta Niyab’dan Kabil’e yönelen Seydi Ali Reis, Afgan asıllı Adem Han’ın akşam ani bir

²⁷⁰ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 123-124.

²⁷¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 124.

baskın düzenlemesinden korktukları için sabah olana kadar Afganların haberi olmadan geçite doğru yol almışlardır. Ancak geçite geldikleri vakit Afganlar tarafından saldırıya uğrayan Seydi Ali Reis ve arkadaşları kendilerini müdafaa etmek için tüfek ile ateş açmışlardır. Bu çatışmadan kurtulup Pür-şûr şehrine oradan da Hayber Geçidi'ni geçip Cûşayî şehrine ulaşmışlardır. Seydi Ali Reis, dağlarda iki tane gergedan görmüştür. Bu gergeganların her biri küçük fil büyüklüğünde olup alınlarının ortalarında da birer tane boynuzları bulunmaktaymış.²⁷²

Seydi Ali Reis, Lemegan ve Zabilistan'ı geçtikten sonra payitaht olan Kabil Şehrine erişmiştir. Burada Hümayun Padişah'ın oğulları olan Muhammed Hakim Mirza ve Ferahfal Mirza görüşüp Mün'im Han'a merhum Hümayun Padişah'ın fermanını göstermiştir.

Seydi Ali Reis, Kabil şehrini çok beğenmiş ve onu *“Kabil bir latîf şehîr olup etrâfî karlı tağlar ve öni akar sulî çâr-bâğlar ve her tarafında 'ıyş u 'iştretler ve bezm ü sohbetler ve kûşe-be-kûşe ra'nâ ve zîbâ lûlîler, envâ'-ı zevk u safâlar idüp sâz ü sözler ile halkı dâyima neşât ve 'iştret ve şâdî ve cem 'iyyet üzere olup: Olur mı hergiz âdem hûra mâyil?/ Var iken lûl-yân-ı şehîr-i Kâbil.”* cümleleri ile tasvir etmiştir. Lakin Seydi Ali Reis'in gönlünde vatan özlemi olduğu için Osmalı topraklarına geri dönme arzusundadır. Bundan mütevellit 12-21 Nisan tarihleri arasında tekrardan yola koyulmuştur.²⁷³

11 Mayıs günü Enderab şehrine varan Seydi Ali Reis, buradan Talikan'a gitmiştir. Talikan'da Bedahşan padişahı Süleyman Şah ve oğlu İbrahim Mirza ile görüşmüştür. Seydi Ali Reis, padişaha ve mirzaya gazeller yazıp armağan etmiş bunun üzerine onlar da Seydi Ali Reis'e lutuflarda bulunmuşlardır.²⁷⁴ Padişahın hanlarından Belh hanı Pîr Muhammed Han ile kardeşi Barak Han kazak boyundan olup birbirleri ile taht mücadelesinde olduklarından Kunduz, Kavadiyan ve Termid tarafları fetret devrindeymiş. Padişah Süleyman Şah, Seydi Ali Reis'e Kunduz, Kavadiyan ve Termid yönünden değil de Bedahşan ve Huttalan yolunun güvenli olduğunu ve bu güzergahtan gitmesinin daha iyi olacağını tavsiye etmiştir. Huttalan'ı yöneten Cihangir Ali Han'ın

²⁷² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 125.

²⁷³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 126.

²⁷⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 127-128.

kız kardeşi ve Padişahın hatunu olan Begüm Sinlisi, Seydi Ali Reis'e ağabeyine götürmesi için bir de mektup vermiştir.

Talikan'dan ayrılan Seydi Ali Reis, Bedaşan'ın payitahtı olan Kişim Şehrine gelince Padişahın çar-bağında (bahçe içinde köşk) ve Hümayun Padişah'ın Dü-abe isimli bahçesinde biraz vakit geçirdikten sonra tekrar yola çıkmıştır. Seydi Ali Reis, Zıfar yolu ile Rüstek şehrine oradan Ceyhun Irmağı'nın kıyısındaki Semti limanına gelip tulumlar ile ırmağın karşı tarafına geçmiştir. Kaşgar tarafına doğru ilerleyip Huttalan Vilayeti'ndeki Delilli'ye varan Seydi Ali Reis, Mir Seyyid Ali Hemedani Hazretlerini de ziyaret etmiştir.

Ardından Külabe şehrine varıp Cihangir Ali Han ile görüşen Seydi Ali Reis, Begüm Sinlisi'nin kendisine vermiş olduğu mektubu da teslim etmiştir. Daha sonra da Maverünnehir'e ulaşmıştır.²⁷⁵

3.9. DÖNÜŞ YOLU

Seydi Ali Reis, Maverünnehir'de bir gün dinledikten sonra ertesi gün tekrar yola çıkmıştır. 10-19 Haziran'da cennete benzettiği Semerkand'a varmıştır. Seydi Ali Reis, Semerkand'da Barak Han ile görüşmüştür. Barak Han, Seydi Ali Reis'e bir at ve pek çok hilat hediye etmiştir. Bu süre zarfında Semerkand Padişahı olan Abdüllatif Han vefat etmiş ve Belh'deki Pir Muhammed Han ile Buhara'da bulunan Burhan Seyyid Han kendi adlarına hutbe okutmuşlardır.²⁷⁶ Bunun üzerine Barak Han ile adı zikredilen hanlar arasında çarpışmalar yaşanmaya başladığı için Seydi Ali Reis yolculuğuna devam edememiştir. Bir gün Barak Han sohbet sırasında Seydi Ali Reis'e "*Seyr olınan şehrlerden kaysı şehri metbû'ınız boldı?*" diye sormuştur. Seydi Ali Reis bu soruya, "*Dil, ser-i kûyûn koyup itmez behiştî ârzû./Her kişiye kendü şehri yeg gelir Bağdâd'dan.*" Diyerek cevap verince Barak Han'ın takrini ve tasdikini kazanmıştır.²⁷⁷

13 Temmuz'da tekrar yola çıkan Seydi Ali Reis, Gucduvan civarında özbekler tarafından yolu kesilmiştir. Seydi Ali Reis, hemen Buhara hanı Seyyid Burhan ile görüşme talep edip Rıbat'a götürmüşlerdir. Bu sırada Seyyid Burhan ile savaş halinde

²⁷⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 128.

²⁷⁶ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 129.

²⁷⁷ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 130-131.

olan Özbekler, Seydi Ali Reis'e saldırmışlardır. Seyyid Burhan'ın askerleri Seydi Ali Reis'i kurtarıp Hanın yanına getirmişlerdir. Seyyid Burhan, Seydi Ali Reis'ten yaşananlardan dolayı özür dileyip bir çok yardımda bulunmuş ve on beş gün Buhara'da misafir etmiştir. Ardından Seydi Ali Reis, Harezmi'ye doğru yola çıkmıştır. 8-17 Ağustos'ta Horasan'a ayak basan Seydi Ali Reis, on gün sonra da Hezarus şehrine varmıştır.²⁷⁸

28 Ağustos-5 Eylül tarihleri arasında Hiyve'den yola çıkıp beş günde Harezmi'ye ulaşan Seydi Ali Reis, Düst Muhammed Han ve kardeşi İş Sultan ile görüşmüştür. 6 Eylül'de tekrar yola çıkan Seydi Ali Reis ve yoldaşları, bir aydan fazla Deşt-i Kıpçak bölgesinde yürümüş, ancak ne bir damla su ne de yiyecek bir bitki bulamamışlardır. Bu zorluklar altında yollarına devam ederken hacılar ve Semerkand'dan izin alıp yola çıkan Rumî üç nefer ile karşılaşmışlardır. Seydi Ali Reis, bu askerlerden Heştderhân'ı Rusların ele geçirdiğini ve Ahmed Çavuş'un Ruslar ile savaş halinde olduğundan yolların tekin olmadığını ve geri dönmelerinin daha iyi olacağını öğrenmiştir. Ancak Seydi Ali Reis'in yoldaşları geri dönmeye sıcak bakmasalar da Barak Han'ın elçisi gelip dönmelerinin zaruri olduğunu söyleyince Harezmi'ye geri dönmüşlerdir.²⁷⁹

Seydi Ali Reis, Deşt-i Kıpçak tarafından Osmanlı topraklarına varamayacağı anlayınca güzergahını Horasan'dan Irak-ı Acem yolu ile ilerleyerek Bağdat'a varmayı hedefleyerek değiştirmiştir. Bunun için de 6 Ekim'de Harezmi'den Horasan'a doğru yola koyulmuştur.²⁸⁰

Seydi Ali Reis, 4 Kasım günü Horasan'a varmıştır. Horasan şahı İmam Ali Musa Rıza, Seydi Ali Reis için bir ziyafet düzenlemiştir. Ziyafet sırasında şahın beylerinden Gazi Bey, Seydi Ali Reis'in Şah'a gönderilmesinin doğru olmadığını, Barak Han tarafından gönderilen Rumi casuslar olabileceğini ve Seydi Ali Reis de bulunan mektupların okunup incelenmeden gitmesine müsaade edilmemesi gerektiğini söylemiştir. Ertesi gün Seydi Ali Reis'i hapsedip elindeki mektupları alıkoymuşlardır. 13 Kasım'da Seydi Ali Reis ve yoldaşlarını serbest bırakıp atlarını, eşyalarını ve

²⁷⁸ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 132-136.

²⁷⁹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 136-137.

²⁸⁰ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s.138-141.

mektupları geri teslim etmişlerdir. 18 Kasım'da Seydi Ali Reis'i Şah'a göndermişlerdir.²⁸¹

Seydi Ali Reis, 1 Ocak 1557 tarihinde Irak'ın payitahtı olan Kazvin şehrine gelmiştir. Ancak Şah, geldiklerini haber alınca Seydi Ali Reis ve yoldaşlarını şehre sokmamış ve Sebze-giran diye bilinen bir kente göndermiştir. Seydi Ali Reis, Şah'ın kendisini gözlemesi için yanında gönderdiği adamlarından birine geçtikleri memlektlerden padişahların kendisine verdiği mektupları delil ve kendisine yolculuğu esnasında eşlik eden mirza ve mirzaların hanımlarını da şahit olarak göstermiştir. Bunun üzerine Şah, Seydi Ali Reis'i davet etmiştir. Şah, bir müddet Seydi Ali Reis'i konuk ettikten sonra Kanuni Sultan Süleyman'a yazmış olduğu mektubu da ona teslim ederek gitmelerine izin vermiştir. 1-10 Şubat tarihleri arasında Bağdat'a gitmek için Seydi Ali Reis ve arkadaşları tekrar yola koyulmuşlardır.²⁸²

Seydi Ali Reis ve yoldaşları yaşamış oldukları bu uzun yolculuğun sonunda Osmanlı topraklarına yani Bağdat'a varmışlardır. 2-11 Mart tarihleri arasında Dicle'yi gemiler ile geçmişlerdir. Seydi Ali Reis Amid'e geldiğinde İskender Paşa ile görüşüp yaşadıklarını anlatmıştır. İskender Paşa, Seydi Ali Reis'in anlattıkları duyunca cihanda kendisine eş bir asker bulunmadığını söyleyerek şaşkınlığını ve hayranlığını dile getirmiştir.²⁸³

İskender Paşa, Osmanlı'ya Seydi Ali Reis'in ölüm haberinin geldiğini ve Mısır kaptanlığına Rodos Sancağı Beyi Kurdzade'nin getirildiğini de söylemiştir. Bu duyunca Seydi Ali Reis bir gazel yazarak üzüntüsünü dile getirmiştir.²⁸⁴

Seydi Ali Reis, 30 Nisan–9 Mayıs tarihleri arasında İstanbul'a varmıştır. Ancak Kanuni Sultan Süleyman, Edirne'de olduğu için İstanbul'a varışının ikinci gün Edirne'ye doğru yola çıkmıştır. Seydi Ali Reis, Edirne'de Kanuni Sultan Süleyman'ın huzuruna kabul edilmiştir.²⁸⁵

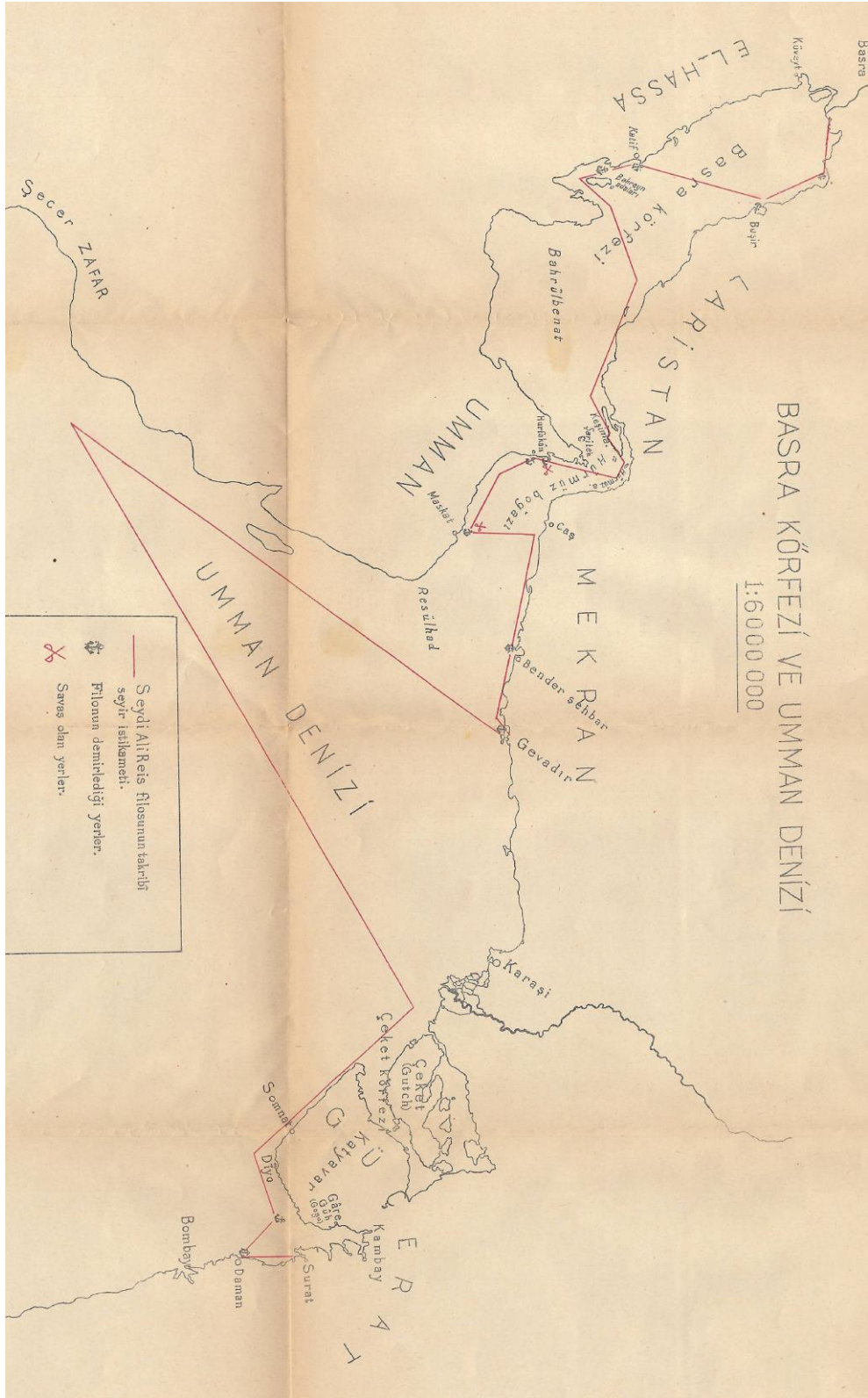
²⁸¹ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 141-151.

²⁸² Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 153-160.

²⁸³ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 162-163.

²⁸⁴ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 163-164.

²⁸⁵ Seydi Ali Reis, *a.g.e.*, s. 166.

Harita 7: Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Güzergahı²⁸⁶

²⁸⁶ Nejat Kosal, *Hint Yolu ve Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1936.

3.9.1. Mir'âtü'l-Memâlik'teki Güzergah

- İstanbul (10-21 Ramazan 960/20-31 Ağustos 1553)
- Yenişehir (1-3 Şevval 960/10-13 Eylül 1553)
- Seydigazi
- Konya
 - * Monla-yı Rum ziyaret edildi.²⁸⁷
 - * Sultanü'l-ulema (ziyaret)
 - * Şems-i Tebrizi (ziyaret)
 - * Şeys Sadr'd-din-i Konevi (ziyaret)
- Kayseri
 - * Şeyh Evhadu'd-din-i Kirmani (ziyaret)
 - * Şeyh Burhanu'd-din Muhakkık (ziyaret)
 - * Şeyh Baha'u'd-din-zade (ziyaret)
 - * Şeyh İbrahim-i Aksarayı (ziyaret)
 - * Davud-ı Kayseri (ziyaret)
- Halep
 - * Davud Nebi (ziyaret)
 - * Zekeriya Nebi (ziyaret)
 - * Bel-kıya (ziyaret)
 - * Sa'd Ensari ve Sa'id Ensari (ziyaret)
 - * Kuburü's-salihin (ziyaret)

(21-30 Zilhicce 960/28 Kasım-6 Aralık 1553 tarihinde Seydi Ali Reis, Mısır Kapudanlığına tayin edildi.)

²⁸⁷ Seydi Ali Reis'in ziyaret etmiş olduğu yerleri bundan sonra ki maddelerde "(ziyaret)" şeklinde gösterilecektir.

- Basra 'ya doğru yola çıkıldı. (1 Muharrem 961/7 Aralık 1553)
- Birecik önünden Fırat Nehri geçildi.
- Ruha (Urfa)
 - * Makam-ı İbrahim (ziyaret)
- Nusaybin
- Musul
 - * Yunus Nebi (ziyaret)
 - * Cercis Nebi (ziyaret)
 - * Şeyh Muhammed Gurabili (ziyaret)
 - * Feth-i Mavsili
 - * Kadibü'l-ban-ı Mavsili (ziyaret)
- Bağdad'a doğru yola çıkılmıştır.
- Tirkite Kalesi
- Samara
 - * İmam Aliyyü'l-Hadi (ziyaret)
 - * İmam Hasan-ı Askeri (ziyaret)
- Şehr-i Aşık-u Maşuk
- Kasaba-i Harbi
- Kasr-ı Semeke Yolu
- Mahrusa-i Bağdad
- Dicle Nehri geçildi
 - * Yuşa Nebi (ziyaret)
 - * İmam-ı Azam (ziyaret)
 - * İmam-ı Ahmed Hanbel (ziyaret)
 - * İmam-ı Yusuf (ziyaret)

- * İmam-1 Muhammed Gazali (ziyaret)
- * Ays bin İshak (ziyaret)
- * İmam-1 Musa Kazım (ziyaret)
- * İmam-1 Muhammed Taki (ziyaret)
- * Kanber Ali (ziyaret)
- * Şeyh Abdu'l-kadir Gilani (ziyaret)
- * Cüneyd-i Bağdadi (ziyaret)
- * Ma'ruf-1 Kerhi (ziyaret)
- * Şeyh Şibli (ziyaret)
- * Sırrı Sakati (ziyaret)
- * Hallac-1 Mansur (ziyaret)
- * Beşir-i Hafi (ziyaret)
- * Cömerd Kassab (ziyaret)
- * Behlül Divane (ziyaret)
- * Fazıl bin Ayaz (ziyaret)
- * Şeyh Şihabü'd-din-i Sühreverdi (ziyaret)
- * Şeyh Davud-1 Tayi (ziyaret)
- Kal'atü't-tayr
- Kal'a-i Bi'r
- Kasaba-i Müseyyeb
- Fırat Nehri geçildi
- Azeviye'ye yani Kerbela
 - * Hz. İmam Hüseyin (as) (ziyaret)
 - * Meşhed-i Şüheda (ziyaret)
 - * Harr-1 Şehid (ziyaret)

- Şefate canibinden çöl yolu
- Meşhed'e doğru yola çıkıldı
- Necef
 - * Hz. Adem (ziyaret)
 - * Nuh Nebi (ziyaret)
 - * Şemun (ziyaret)
 - * Hz. Mürteza Ali (ziyaret)
- Kufe
 - * Mescidi Kufe (ziyaret)
 - * Meharib-i Enbiya (ziyaret)
 - * Sa'adethane-i Hazreti Mürteza Ali (ziyaret)
 - * Makam-ı Kanber (ziyaret)
 - * Düldül (ziyaret)
- Kal'a-i Hüseyniyye
 - * Zi'l-küfl Nebi bin Harun (ziyaret)
- Hille
 - * İmam-ı Muhammed Mehdi (ziyaret)
 - * İmam-ı Ukayl Birazer-i Hz. Ali (ziyaret)
 - * Mescid-i Şems (ziyaret)
- Fırat Nehri geçildi
- Bağdat'tan gemi ile Basra'ya doğru yola çıkıldı
 - * Medayin seyredildi.
 - * Tak-ı Kısra ve Kasr-ı Şah-zenan temaşa edildi
 - * Selman-ı Faris (ziyaret)
- Ammare Boğazı geçildi

- Vasıt yolu ile Zekiyye'ye varıldı
 - * Üzeyir Nebi ziyaret
- Icl Kal'ası
- Kal'a-i Mezra
- Kal'a-i Sadrü's-sevi
- Şatt-ı Basra (29 Safer 961/ 3 Şubat 1554'te Basra şehrine girilmiştir.)
 - * Mustafa Paşa ile Seydi Ali Reis durumu mülakat etti. (Ertesi gün)
 - * Mescid-i Mürteza Ali (ziyaret)
 - * Hasan Basri (ziyaret)
 - * Talha ve Zübeyr ve Enes bin Malik ve Abdurrahman bin Avf ve Şühedai Ashab (ziyaret)
- Bender-i Basra'dan yola çıkıldı (1 Şaban 961/2 Temmuz 1554)
- Hürmüz
- Şattü'l-'arabdan Muhrezi Yolu
 - * Abbadan ve Makam-ı Hızır (ziyaret)
- Derya-yı Hürmüz
- Duspul
- Şuster
- Harek
 - * İmam Muhammed Hanifi bin Hz Ali (ziyaret)
 - * Şüheda-i Ashab (ziyaret)
- Şiraz benderlerinden Reyşehr
- Berr-i Fars yani Şiraz kenarlarından geçildi
- Şehr-i Katif (Hecer yani Lahsa yankınlarında)

➤ Bahreyn

* Bahreyn Hakimi Re'is Murad ile Seydi Ali Reis mülakat etti.

➤ Cezire-i Kays'e yani Eski Hürmüz

➤ Cezire-i Berhat

➤ Derya-yı Ahdar'un yani Bahr-i Hürmüz'ün Cezirelerine uğranıldı

➤ Hürmüz geçildi

➤ Celgar ve Cadi Kenarları

➤ Kimzar ve Lime kasabaları

(Horfekan yakınlarında kırkıncı gün, 10 Ramazan 961/9 Ağustos 1554 günü Portekiz ile ilk çarpışma gerçekleşti.)

➤ Şehr-i Horfekan

➤ Vilayet-i Umman

• Kasaba-i Amman yani Şehr-i Sühar

(Seydi Ali Reis, 17 gün denizde gittikten sonra 26 Ramazan 961/25 Ağustos 1554 günü yani Kadir Gecesi Kal'a-i Mesket ve Kalhat yakınlarına vardı.)

➤ Kal'a-i Mesket ve Kalhat

➤ Mesket Limanı (Portekiz ile tekrar çarpışma yaşandı)

➤ Vilayet-i Arab (Çarpışma sonrası Seydi Ali Reis Vilayet-i Arab'a çekildi)

➤ Berr-i Arab (o gece tekrar yola çıkıldı)

➤ Derya-yı Umman yani Bahri Bi-payan

➤ Vilayet-i Kirman'da ki Berri Caş

➤ Vilayeti Mekran'da ki Kiçi Mekran'a (akşam zamanı varıldı)

➤ Bender-i Şehbar (1-3 Şevval 961/30 Ağustos-1 Eylül 1554)

➤ Bender-i Guvadard

* Padişahları Melik Dinar oğlu Melik Celalü'd-din olup Guvadard Hakimi gemiye Seydi Ali Reis'in yanına geldi.

- Bender-i Guvadard'dan yola çıkıldı
- Derya-yı Hind yani Bahr-ı Muhit
- Yemen canibine doğru yola çıkıldı (Birkaç gün denizde gidildi.)
- Re'sü'l-hadd
- Zafar ve Şıhr (Zafar ve Şıhr'ın yakınlarına gelindiğinde Seydi Ali Reis, Fil tufanına yakalandı ve on gün Hint Okyanusunda tufanın dinmesini bekledi.)
- Cekid Körfezi
- Ser-hadd-i vilayet-i Ca-mihr
- Furmeyan ve Manglor önünden geçildi
- Sümenat önünden geçildi
- Diyu
- Bender-i Daman (Diyar-ı Hindistan'daki Vilayet-i Gucerat'da bulunur)

(Seydi Ali Reis, Daman Hakimi Melik Esed'e helak olan gemileri ve topları emanet verip Kalküt'den gelmiş birkaç mevsim gemisini aldı.)

- Karadan Süret'e doğru yola çıktı
- (beş gün sonra)
- Kal'a-i Süret
- Ahmedabad'a doğru yola çıkıldı (1 Muharrem 962/26 Kasım 1554)
- Bervec
- Buludire
- Çampanir yolu
- Mahmudabad (15 gün sonra varıldı)

- Taht-ı Gücerat'a yani Ahmedabad
 - * Seydi Ali Reis, Padişah, İmadü'l Mülk ve diğer hanlar ile görüştü
- Ahmedabad yakınlarında Çerkes
 - * Şeyh Ahmed Mağribi (ziyaret)
- Şehr-i Peten
 - * Şeyh Nizam Pir-i Peten (ziyaret)
- Radenpur
 - * Mahmud Han ile mülakat edildi
- Sind (Sind'den 1 Rebi'ülevvel 962/24 Ocak 1555'te yola çıkıldı.)
- Parker (Raşput şehirlerinden) (10 Rebi'ülevvel 962/ 10 Şubat 1555)
- Vanke Ser-hadd-i Sind'de bulunan şehir)
- Şehr-i Cun
- Şehr-i Bağ-ı Feth
 - * Meşayih-ı Sind (mülakat edildi)
 - * Şeyh Abdul-Vahhab (mülakat edildi)
 - * Şeyh Mirek (ziyaret)
 - * Şeyh Cemali (ziyaret)
 - * Şah Hasan Mirza (mülakat edildi) (1-10 Rebi'ülahir 962/ 23 Şubat-4 Mart 1555)
- Beker (Şah Mirza ile denizden gidildi) (1-10 Cemaziyelevvel 962/ 24 Mart- 2 Nisan 1555)
- Nasır-ı pur
- Kasaba-i Send

- ✧ Mir İsa ile mülakat
- Siyavan
- Pateri ve Derbele yolu ile
- Kal‘a-i Beker
 - ✧ Sultan Mahmud ve merhum mirzanın veziri Monla Yari (mülakat)
- Sultanpur yolu ile
- Mav kalesi
- Çöl yolu
- Çahlar
- Mav kalesi
- Çengilistan Yolu
- Oçeyy
 - ✧ Şeyh İbrahim (mülakat)
 - ✧ Şeyh Cemali (ziyaret)
 - ✧ Şeyh Celali (ziyaret)
- Ab-ı Kare (1 Ramazan 962/20 Temmuz 1555)
- Ab-ı Maçure
- Şehr-i Multan’a doğru yola çıkıldı (15 Ramazan 962/3 Ağustos 1555)
- Şehr-i Multan
 - ✧ Şeyh Baha’ü’-d-din Zekeriyya (ziyaret)
 - ✧ Şeyh Rüknu’-d-din (ziyaret)
 - ✧ Şeyh Sadrü’-d-din (ziyaret)
 - ✧ Şeyh Muhammed Racü (mülakat)
 - ✧ Mir-i Miran ve Mirza Hasan Sultan (mülakat)

- Lahor'a doğru yola çıkıldı
- Sadkere
 - * Şeyh Hamid mülakat
- Lahor (1-10 Şevval 962/ 19-28 Ağustos 1555)
- Derya-yı Sultan-pur gemiler ile geçildi
- Hisar-ı Firuz-şah yolu
- Pay-i taht-ı Hind'e yani Şehr-i Dehli'ye varıldı (30 Zilkade 962/16 Ekim 1555)
 - * Şeyh Kutbu'd-din Pir-i Dehli (ziyaret)
 - * Şeyh Nizam Veli (ziyaret)
 - * Şeyh Ferid-i Şükr-genc (ziyaret)
 - * Mir Husrev-i Dehlevi (ziyaret)
 - * Mir Hasan-ı Dehlevi (ziyaret)
- Lahor'a doğru yola çıkıldı (10-21 Rebiülevvel 963/23 Ocak-3 Şubat 1556)
- Şehr-i Sunipet
- Panipet
- Kırnala
- Taniser
- Şehr-i Semani
- Sehrend yolu
- Maçvara
- Paçvara
- Derya-yı Sultan-pur gemiler ile geçildi
- Tekrar Lahor'a gelindi (1 Rebiülahir 963/ 13 Şubat 1556)

- Kelenur
- Kal'a-i Manküt
 - * Celalüddin Ekber Padişah ve han-ı hanan (mülakat)
- Tekrar Lahor'a varıldı
- Lahor'dan Kabil'e doğru yola çıkıldı (15 Rebiülahir 963/27 Şubat 1556)
- Derya-yı Lahor gemiler ile geçildi
- Nehr-i Azim geçildi
- Behre
- Derya-yı Behre gemiler ile geçildi
- Derya-yı Hoş-ab gemiler ile geçildi
- Nilab
- Bahter Zemin yani Zabilistan
- Şehr-i Kabil (1 Cemaziyelevvel 963/13 Mart 1556)
- Şehr-i Pür-şur
- Kütel-i Hayber
- Şehr-i Cuşayi
- Lemegan
- Bahter-Zemin yani Vilayet-i Zabilistan
- Şehr-i Kabil
 - * Hümayun Padişah'ın oğulları Muhammed Hakim Mirza ve Ferahfal Mirza ile görüşüldü
 - * Mümin Han (mülakat)
- Karabağ (1-10 Cemaziyelahir 963/12-21 N isan 1556)
- Şehr-i Çarikkiran

- Pervan yani Şehr-i Mervan
- Mir Nezi'nin ülkesine varıldı
- Kutel-i Hindüküş
- Şehr-i Ender-ab'a (1 Recep 963/11 Mayıs 1556)
- Vilayet-i Bedahşan'daki Talikan'a varıldı
 - * Bedahşan Padişahı Süleyman Şah ile ve oğlu İbrahim Mirza ile mülakat edildi
- Pay-i Taht-ı Bedahşan'a yani Şehr-i Kişim
- Kal'a-i Zıfer yolu
- Şehr-i Rüstak
- Bender-i Semti
- Ab-ı Amu yani Ceyhan Irmağı tulumlar ile geçildi
- Canib-i Kaşgar
- Vilayet-i Huttalan'daki Delilli'ye
 - * Mir Seyyid Ali Hemedani Hazretleri (ziyaret)
- Şehr-i Külabe
 - * Cihan-gir Ali Han (mülakat)
- Şehr-i Çarsu
- Polsenkin
- Turan-zemin'e yani Maver'a'ü'n-nehr
- Bazar-ı Nev
- Kasaba-i Çihar-Şenbih
 - * Hacı Yakub-ı Çerhi (ziyaret)
- Çağaniyan'a yani Hisar-ı Şadman

- ✱ Selatin-i Özbek'ten kağıt olan Timur Sultan ve atası Sarı Baş Big'e buluşup icazet alındı
- Şehr-i Dehnu
 - ✱ Abbas Sultan (mülakat)
- Kuh-ı Sengerdek
 - ✱ Hacı-i Pak (ziyaret)
 - ✱ Hacı-i Gar (ziyaret)
- Şehr-i Sebz yani Keş
 - ✱ Haşim Sultan ile buluşuldu
 - ✱ Semerkand ile Şehr-i Sebz mabeyninde olan kutel yani geçit geçildi
- Kasaba-i Mısır
- Semerkand-ı Behişt-manend (1-10 Şaban 963/10-19 Haziran 1556)
 - ✱ Nevruz Ahmed Han yani Barak Han ile mülakat edildi
- Mahrusa-i Semerkand
 - ✱ Danyal Peygamber (ziyaret)
 - ✱ Makam-ı Hızır (ziyaret)
 - ✱ Hırka-i Resullu'lah (ziyaret)
 - ✱ Na'leyn-ı Resul (ziyaret)
 - ✱ Hazreti Ali (ziyaret)
 - ✱ Kelam-ı Kadim (ziyaret)
 - ✱ Sahib Hedaye (ziyaret)
 - ✱ Şeyh Ebu Mansur-ı Maturidi (ziyaret)
 - ✱ Şah-zinde (ziyaret)
 - ✱ Hacı Abdullah Şeyhü'l-ahrar (ziyaret)

- * Hace Abdi-i Birun (ziyaret)
- * Hace Abdi-i Derun (ziyaret)
- * Hace Çoban (ziyaret)
- * Kazizade-i Rumi (ziyaret)
- * Mezarat-ı Ulema-yı Maverâ'ün-nehr (ziyaret)
- * Sahib-i Fetva yani Çar Sad ü Çihl (ziyaret)
- * Çar Hezar mezar (ziyaret)
- Buhara Canibi
- Kal'a demekle bilinen Şehre varıldı (5 Ramazan 963/13 Temmuz 1556)
- Şehr-i Keremene
- Nehr-i Semerkand
- Gucduvan
 - * Hace Abdulhalık-ı Gucduvani (ziyaret)
- Polribat
- Gucduvan tarafına doğru yola çıkıldı
- Minarelü Kend
- Buhara
 - * Hazreti Hâce Baha'ü'd-din Nakşibend (ziyaret)
 - * Kazi Han (ziyaret)
 - * Çar Bekr (ziyaret)
 - * Hâce Ebu Hafs-ı Kebir (ziyaret)
 - * Sadrü'ş-şeri'a (ziyaret)
 - * Tacü'ş-şeri'a (ziyaret)
 - * Şeyhü'l-alem (ziyaret)
 - * Seyyid Mir Kelal (ziyaret)

- * Hacı Baha'ü'd-din Nakşibend (ziyaret)
- * Sultan İsmail Samani (ziyaret)
- * Hazreti Eyyub Nebi (ziyaret)
- * Ka'bü'l-ahbar (ziyaret)
- * Şemsü'l-eyyime Serahsi (ziyaret)
- Harezm'e doğru yola çıkıldı
- Şehr-i Karaköl
- Farab önünden Ab-ı Amu yani Ceyhun gemiler ile geçildi
- Vilayet-i İran-zemin yani Horosan (1-10 Şevval 963/8-17 Ağustos 1556)
- Çar-cuy
 - * Hacı-i Meshed Birader-i İmam Ali Musa Rıza (ziyaret)
- Çölden yani Beriyye-i Horasan'dan Ab-ı Amu kenarından Harezm'e doğru yola çıkıldı
- Şehr-i Hezarus
- Şehr-i Hiyve
 - * Pehlevan Mahmud Pir Yar Veli (ziyaret)
- Şehr-i Hiyve (21-29 Şevval 963/28 Ağustos-5 Eylül 1556)
- Harezm
 - * Dust Muhammed Han ve birader-i iş Sultan ile mülakat edildi
 - * Şeyh Necm'ü'd-din-i Kübra (ziyaret)
 - * Şeyh Ali Rameteni (ziyaret)
 - * Şeyh-i Halvetiyan (ziyaret)
 - * İmam Muhammed Bari'i (ziyaret)
 - * Sahib-i Kuduri (ziyaret)

- * Caru'llah-ı Allame yani Sahib-i Keşşaf (ziyaret)
- * Monla Hüseyin Harezmi (ziyaret)
- * Sahib-i Tefsir (ziyaret)
- * Seyyid Aba (ziyaret)
- * Hakim Ata ziyaret olunup (ziyaret)

➤ Şehr-i Vezir

- * Mahdumi-i Azam (ziyaret)
- * Şeyh Abdu'l-latif (ziyaret)

➤ Harezm

(Seydi Ali Reis 1 Zilkade 963/6 Eylül 1556'da yola çıkıp bir aydan fazla Deşt-i Kıpçak'da yürüdü.)

➤ Şam

➤ Kasaba-i Saraycuğ

➤ Harezm

➤ Diyar-ı Horosan (1 Zilhicce 963/6 Ekim 1556)

➤ Ab-ı Amu geçildi

➤ Şehr-i Durun'a

➤ Şehr-i Bağ-va

➤ Nisa

➤ Şehr-i Baverd yolu

➤ Şehr-i Tuşa

- * İmam Muhammed Hanifi Hazretleri (ziyaret)

- * Firdevs-i Tusi (ziyaret)

➤ Meşhed-i Horasan (1 Muharrem 964/4 Kasım 1556)

- * Şah-ı Horasan yani İmam Ali Musa Rıza Hazretleri (ziyaret)

- Nişabur
 - * İmam-zade Muhammed Mahruk (ziyaret)
 - * Şeyh Attar (ziyaret)
 - * Horasan Vekili Ağa Kemal (mülakat)
- Sebz-var
- Vilayet-i Irak
- Bistam (Kuh-ı Demavend eteğinden yani Mazenderan canibinden şehre varıldı)
 - * İmam Muhammed Eftah (ziyaret)
 - * Şeyh Bayezid-i Bistami (ziyaret)
 - * Şeyh Ebu'l-hasan-ı Harkani (ziyaret)
- Damgan
 - * İmam-zade Cafer (ziyaret)
- Semnan
 - * Şeyh Alaü'd-devle-i Semnani Hazretleri (ziyaret)
- Rey-i Şehr-yar
 - * İmam Abdü'l-azim (ziyaret)
 - * Bibi Şehriban (ziyaret)
 - * Zevce-i İmam Hüseyin (ziyaret)
 - * Şahın oğlu Muhammed Hudabende Mirza ve korucubaşı Sevindük Ağa ile mülakat edildi
- Pay-i taht-ı Irak'a yani şehri-i Kazvin (29 Safer 964/1 Ocak 1557)
 - * İmam Şeh-zade Hüseyin (ziyaret)
- Mahrusa-i Bağdad'a doğru yola çıkıldı (1-10 Rebiülahir 964/1-10 Şubat 1557)

- Sultaniyye
- Ebher
 - * Pir Hasan bin Ahi Evran (ziyaret)
 - * Şeyh Muhammed Dem-tiz İbn-i Hace Ahmed Yesevi (ziyaret)
- Şehr-i Dergüzin
- Şehr-i Hemedan
 - * Aynü'l-kuzat-ı Hemedani Hazretleri (ziyaret)
 - * Pir Ebul'ulayı Muhacir-i Mekki Alemdar-ı Rasul-allah (s.a.s) (ziyaret)
- Kasaba-i Sa'd-abad
 - * Serhad beylerinden Peyki Oğlu Hasan Bey ile buluşuldu
- Kuh-ı Bi-Sütun (Kuh-ı Elvend ve Kuh-ı Nihavend canibinden yani Curistan eteğinden gelindi)
 - * İmam Kasım (ziyaret)
- Veyse'l-karan
 - * Hazreti Veyse'l-karan(radiyallahü'anh) (ziyaret)
- Kasr-ı Şirin yolu
- Kal'a-i Zencir
- Tokuz ölüm dedikleri nehr-i azimden geçildi
- Şehr-i Ban
- Mahrusa-i Bağdad
 - * Hızır Paşa Hazretleri (mülakat)
- Diyar-ı Rum'a doğru yola çıkıldı
- Dicle yani Şatt-ı Bağdad gemiler ile geçildi (1-10 Cemaziyelevvel 964/2-11 Mart 1557)

(Seydi Ali Reis, Halep giderken ziyaret ettiği yerleri dönüş yolundayken de ziyaret ettiğini belirtir.)

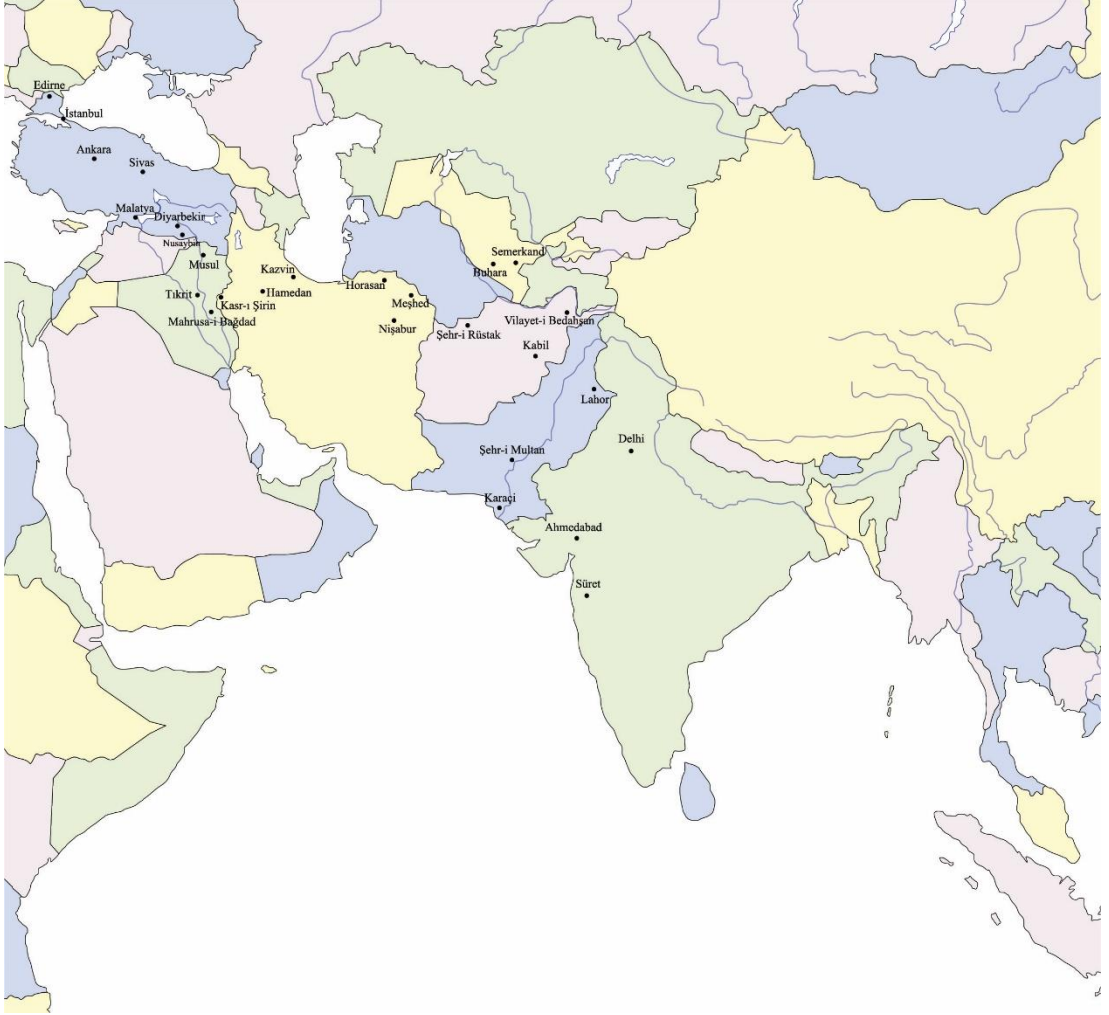
- Kasr-1 Sümke ve Harbi yolu
- Tikrid
- Musul
- Eski Musul ve Cezire yolu
- Nusaybin
- Diyar-1 Bekir
- Mardin yolu
- Amid
 - * İskender Paşa Hazretleri ile mülakat edildi
- Ergani
 - * Zi'l-külf Nebi (ziyaret)
- Harput yolu
- Malatya
 - * Müte'allikat-1 Seyyid Gazi Sultan (ziyaret)
- Vilayet-i Rum'a yani Şehr-i Sivas
 - * Ali Paşa Hazretleri (mülakat)
 - * Abdu'l-vahhab Gazi (ziyaret)
 - * Ali Baba (mülakat)
- İstanbul'a doğru yola çıkıldı
- Kere Ovası
- Karahisarbehremşah
- Bozok
 - * Sultan Hacı Bektaş Hazretleri (ziyaret)

- ✧ Balım Sultan (ziyaret)
- Kırşehir
 - ✧ Ahı Evran Sultan (ziyaret)
 - ✧ Aşık Paşa Hazretleri (ziyaret)
- Ayaş yolu
- Varsak
- Kızılırmak Çaşnigir köprüsünden geçildi
- Şehr-i Engüri
 - ✧ Hacı Bayram Sultan Hazretleri ve evladı (ziyaret)
 - ✧ Makam-ı Hızr (ziyaret)
 - ✧ Cenabi Paşa Hazretleri (mülakat)
- Bikbazarı yolu
- Bolu
- Mudurnu
- Göynük
 - ✧ Şeyh Akşemse'd-din Hazretleri (ziyaret)
- Taraklı Yenicesi
- Geyve
- Sakarya suyu köprü ile geçildi
- Sabancı yolu
- İznikmid
 - ✧ Beni Hacı Hazretleri (ziyaret)
- Genivize yolu
- Üsküdar Boğazı geçildi

- Darü's-saltanat'a yani Mahrûsa-i İstanbul (1-10 Recep 964/30 Nisan-9 Mayıs 1557)

(Kanuni Sultan Süleyman'ın Edirne'de olmasından dolayı Seydi Ali Reis, İstanbul'da bulunduğu ikinci günü Edirne'ye doğru yola çıktı.)

Mahmiyye-i Edirne

Harita 8: Seydi Ali Reis'in Dönüş Gürezgahı²⁸⁸

3.10. SEYDİ ALİ REİS'E GÖRE HİNT OKYANUSU SAHİLLERİ VE HİNT OKYANUSU'NDA SEYR Ü SEFER

²⁸⁸ Çizim: Gülizar MANAV, Merve ARAÇ.

Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu serüvenine dair kaleme aldığı iki eserden biri olan Mir'atü'l-memâlik, onun bu süreçte yaşadıklarını içermektedir. Seydi Ali Reis hayatının üç yılını geçirdiği bu coğrafyaya dair daha teknik ve spesifik bilgiler içeren Muhît eserinde ise Hint Okyanusu'nda deniz yolculuğu yapacaklara rehber bilgiler sunmaktadır. Eserinin telif sebebini; "deryâ-yı Hind'de ne tarik ile amel olunacağına" dair olduğunu, "kapudanlar ve reisler ve keştî-bânlar ol amelden haber-dâr olmadığından" onlara Türkçe lâtif bir kitapla bu bilgileri bırakmak olarak ifade etmektedir. Böylece denizciler, başkaca bir kimseye ihtiyaç duymadan doğrudan bu kitabı rehber edinerek Hint Okyanusu sahillerinde rotalarını rahatlıkla belirleyebileceklerdir. Bu bağlamda Seydi Ali Reis'in Muhît eseri Kızıldeniz'den Uman Denizine, Basra Körfezi'nden Hindistan boyunca Hint Okyanusu sahillerine kadar olan bölgelerde seyr ü sefer için başucu kaynağı olması hasebiyle dönemin en önemli kaynaklarından biri olmuştur.

Muhît, bâb olarak tanımlana on bölümünden oluşmaktadır. Seydi Ali Reis eserin bu on bölümü şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bâb: Eflâk ü kevâkibin vaz'ı ve isimleri ve anâsırın tertibi ve anların müteallikâtı (Göklerin ve yıldızların isimleri ve aralıklarının ölçülmesi ile yıldızların irtifainin hesabı)

2. Bâb: İnde'l-cumhûr isti'mâl olunan üss-i sinîn. Sene-i Kameriyye ve Şemsiyye ve Rûmiyye ve Kıbtıyye ve Fârisiyye (Zaman Hesabı, Takvim, Güneş ve Ay yılları)

3. Bâb: Evzâm ü tîrfât ve hakikat-i deyere ve pusula

4. Bâb: Fevka'r-rîhîn ve tahte'r-rîhîn ve cezîrelerin deyereleri ve yeni memleket ahvâli (Hint Okyanusu sahillerinde rüzgar altı ve rüzgar üstü kıyılar, adalar ve yeni dünyaya dair bilgiler)

5. Bâb: Kıyâsât ve ıstılâh-ı ehl-i bahr (Denizcilikte önemli yıldızlara dair bilgiler)

6. Bâb: Burûr-ı meşhûrenin kıyâsı (Meşhur kıyıların, limanların irtifai)

7. Bâb: Mesâfât (Astronomiye dair bilgiler ve limanlar arasındaki mesafeler)

8. Bâb: Eryâh ve Mevâsim (Mevsim rüzgarları)

9. Bâb: Muallimân-ı bahre bilinmesi lazım olan bazı cezâyir ve esfâr ve alâmat-ı kurb-ı burur (Adalar, yollar ve ulaşım).

10. Bâb: Akla ve tecrübeye muvafık olanların sıhhati ve mahzûrât ve tûfânât (Büyük fırtınalar ve alınacak tedbirler)

Bu içerikten de anlaşılacağı üzere Muhît'te astronomi ve Hint Okyanusu sahillerine dair teknik bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde Hint Okyanusu'nda deniz yolculuğu yapacaklara sahiller ve adalar noktasında rehberlik edecek bilgileri ihtiva eden 4. Bâb ele alınacaktır.

4. Bâb'da Hint Okyanusu'ndaki rüzgâr altı ve rüzgâr üstü kıyıları ve bu kıyıları arasında deniz yolculuğu detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

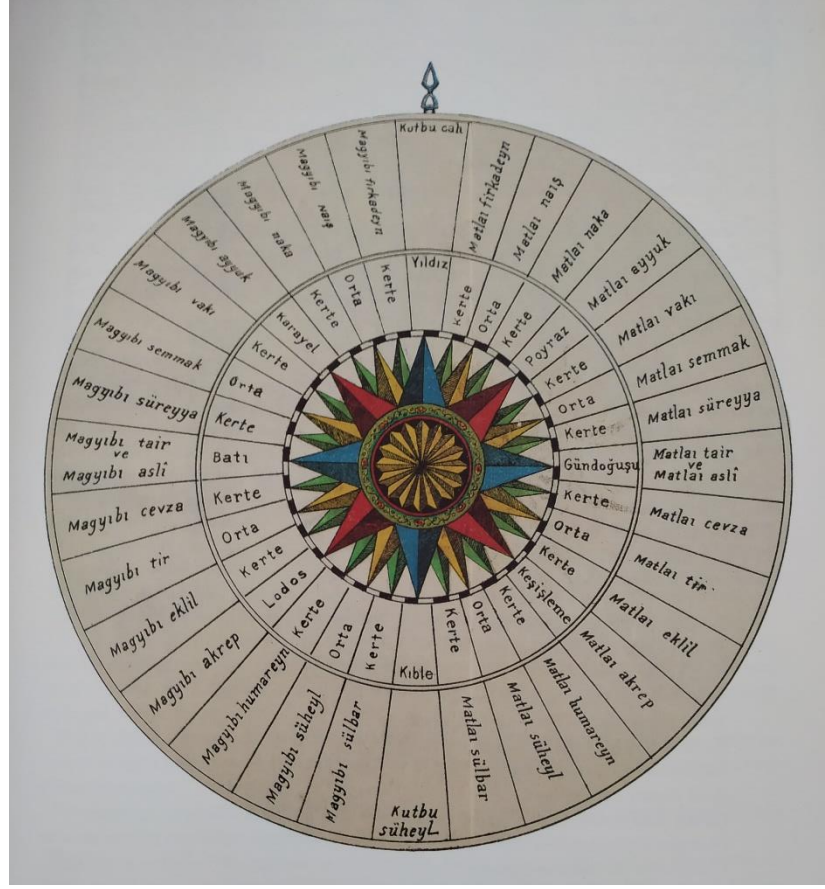
Muhît'te bir kıyıdan diğerine takip edilecek yol Pusula'daki yönler üzerinden tarif edilmiştir. Eserin birinci bâbın ikinci faslında dâire-i felekin (gökyüzü) taksimini ele alırken pusulada belirtilen 32 yön ve bu yönlerin Akdeniz'de Hint Okyanusu'nda farklı isimlendirmelerine yer verilmiştir:

“Ulemâ-yı bahr ittifâkı üzerine dâ'ire-i felek ya'nî ufuk otuz iki kısımdır, anun her cüz'üne bir “han” dirler. Zîrâ sefîne otuz iki cüz' üzerin cereyân eyler. Ya'nî azm ider ki anun her cüz'üne bir han dirler. Ana binâen dâ'ire-i ufkun her cüz'üne [9b] ıstılâhan bir han dirler ve ol eczâ birer muayyen kevkebin ismi ile tesmiye olunmuşdur, anlara izâfet ile meselâ Diyâr-ı Rûm'da olan ehl-i deryâ ki şimâle “yıldız” dirler. Muallimân-ı Bahr-i Hind “Kutb-ı Câh” dirler ve füyâs cânibinde olan kerteye matla'-ı ferkadeyn ve karayel tarafında olan kerteye “magîb-i ferkadeyn” dirler ve füyâs ile şimâlin ikisi ortasına matla'-ı na'ş ve karayel ile ikisi ortasına “magîb-i na'ş” dirler ve füyâsın yıldız cânibinde olan kerteye “matla'-ı nâka” ve karayelin yıldız tarafında olan kerteye “magîb-i nâka” dirler ve füyâsa “matla'-ı ayyûk” ve karayele “magîb-i ayyûk” dirler ve füyâsın gün-doğusu cânibinde olan kerteye “matla'-ı vâkı” ve karayelin gün-batısı taafından olan kerteye “magîb-i vâkı” dirler ve füyâsın gün-

doğusu ile ikisi ortasına matla‘-1 simâk ve karayelin gün-batısı ile ikisi ortasına “magîb-i simâk” dirler ve gün-doğusunun füyûs cânibinde olan kerteye [10a] “matla‘-1 süreyyâ” ve gün-batısının karayel tarafında olan kerteye “magîb-i süreyyâ” dirler ve gün-doğusuna “matla‘-1 tâyir” ve “matla‘-1 aslî” dirler ve batıyı ya‘nî gün-batısına “magîb-i tâyir” ve “magîb-i aslî” dirler ve cenûba ki Diyâr-1 Rûm’da olan ehl-i deryâ “kible” dirler mu‘allimân-1 Bahr-i Hind “Kutb-1 Süheyl” dirler ve keşîşleme cânibinde olan kerteye “matla‘-1 sülbâr” ve lodos tarafından olan kerteye “magîb-i sülbâr” dirler ve keşîşleme ile kible mâ-beynine “matla‘-1 süheyl” ve lodos ile kible mâ-beynine “magîb-i süheyl” dirler ve keşîşlemenin kible cânibinde olan kerteye “matla‘-1 hımâreyn” ve lodosun kible cânibinde olan kerteye “magîb-i hımâreyn” dirler ve keşîşlemeye “matla‘-1 akreb” ve lodosa “magîb-i akreb” dirler ve keşîşlemenin gün-batısı cânibinde olan kerteye “matla‘-1 iklîl” ve lodosun gün-batısı tarafında olan kerteye “magîb-i iklîl” dirler ve gün-doğusu ile keşîşleme mâ-beynine “matla‘-1 tîr” ve gün-batısı ile lodos mâ-beynine “magîb-i [10b] tîr” dirler ve gün-doğusunun keşîşleme cânibinde olan kerteye “matla‘-1 cevzâ” ve gün-batısının lodos cânibinde olan kerteye “magîb-i cevzâ” dirler. Otuz iki hanun isimleri bunlardır ki zikr olundu”

Pusuladaki 32 kısımdan Kuzey ve Güney yönlerinin isimlendirmesinde Akdeniz ve Hint Okyanusu’nda farklılıklar olduğunu belirtir. Akdeniz’de Kuzey’e (Şimâl) Yıldız, Hint Okyanusu’nda Kutb-1 Câh; Akdeniz’de Güney’e (Cenûb) Kible, Hint Okyanusu’nda Kutb-1 Süheyl denilmektedir. Gemiciler pusuladaki bu yönlere göre denizde seyrederek.

Resim 1 Pusula (Türkçe ve Arapça Yönler)

Kaynak: Kemal Özdemir, *Osmanlı Deniz Haritaları*, s. 41

Yukarıdaki pusulada görüleceği üzere noktalar arasındaki mesafeler, derece yerine kerteler ile ifade edilmektedir. Kardinal pusula noktaları kuzey, güney, batı ve doğu rüzgârlarıyla eşleştirilmiş olup bu dört ana yönlerin arası ikiye bölünerek kuzeydoğu ve güneybatı gibi yarı-rüzgâr yönleri belirlenmiştir. Ardından ara rüzgârlar ile ana rüzgârların arası tekrar ikiye bölünerek kuzey-kuzeydoğu ve doğu-güneydoğu gibi çeyrek rüzgârlar belirlenmiştir. Bu şekilde bir pusula (rüzgar gülü) 32 rüzgâra göre şekillenmiştir. Pusulanın en dışı kısmında belirtilenler ise yıldız adlarıdır. Pusulada yönler, aynı zamanda yıldız isimleri ile belirtilmiştir. 32 noktanın her birine bir yıldız veya takımyıldızı denk gelmektedir. Pusuladaki bir diğer önemli kavramlar ise mağyib (mağib) ve matla' dır. Pusulanın doğu kısmındaki yıldızların isimlerinin yanına doğan yıldızlar olduklarına işaret eden matla' (doğuş) kelimesi, Batı (mağrib) tarafındaki

yıldız isimlerine ise yıldızın batışına işaret eden mağyib (mağîb) kelimesi eklenmiştir. Pusuladaki bu yönlerle göre Hint Okyanusu'nda denizcilerin seyredecekleri güzergah *Muhî'te* rüzgar altı ve rüzgar üstü kıyıları olarak verilmiştir. Bir yelkenli geminin rüzgarı aldığı tarafa rüzgarüstü, rüzgarın estiği yöne ise rüzgaraltı tabir edilir. Gemi, *rüzgâr üstündeki bir noktaya ulaşmak için, seyir halinde iken rüzgâra en yakın olan yani açu itibari ile en az açu ile gidilen orsa seyir yapar. Orsa seyirinde genellikle zikzak yapılarak ilerlenir.*²⁸⁹

Bu bilgiler çerçevesinde Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'nda seyredecek kıyı güzergahına dair verdiği bilgiler aşağıdaki tabloda daha anlaşılır olacaktır.

²⁸⁹ Gaye Danişan Polat, "16. Yüzyılda Osmanlılarda Deniz Astronomisi ve Astronomi Aletleri", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilim Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 85.

Bu kısmın daha iyi anlaşılabilir olması noktasında Gaye Danişan Polat'ın tezi bizim için önemli bir kaynak olmuştur. Bu bilgiler tezdin derlenerek buraya alınmıştır.

Tablo 1: Seydi Ali Reis'e Göre Rüzgaraltı ve Rüzgarüstü Hint Okyanusu Kıyıları ve Gemicilerin Takip Edeceği Güzergahlar

Birinci Fasıl: Fevka'r-rîhin Deyerelerin Ya'ni Tarîklerin Beyân ider (Birinci Bölüm: Rüzgarüstü Kıyıların Güzergahları)				
Deniz	Kıyılar	İlk Nokta	Varılacak Nokta	Rota (Pusula)
Deyrât-ı Bahr-i Kulzüm	1-Diyer-i Cidde Cidde Kıyıları	Cidde'den	Mismârî'ye	magîb-i Akreb
		Mismârî'den	uruk-ı Gurâb'a	magîb-i Sûlbâre
		Uruk-ı Gurâb'dan	Humeys'e	matla' -1 Sûlbâre
		Humeys'den	Cihân'a	matla' -1 Himâreyn
		Cihân'dan	Seybân'a	matla' -1 Sûlbâr
		Seybân'dan	âhir-i Eb'ile'ye (Yemen'deki bir ada ve vilayettir)	matla' -1 Himâreyn
		Âhir-i Eb'ile'den	cezîre-i Zukar'a	matla' -1 Akreb
		Seybân'dan	Zukar'a	matla' 1 Akreb
		Zukar'dan	Bâbü'l-mendem'e	matla' -1 Süheyl
	2-Cezâyir-i Bahriyyât-ı berr-i Acem (Yemen mukabelesindeki berr-i Acem'de vakı olan ruusun ve cezâyir-i bahriyyâtın deyereleri)	Cezîre-i Hind-i Cüdür'den	cezâyir-i Tahtiyân'a	matla' -1 Himâreyn
		Tahtiyân'dan	Harâtıb'a	matla' - Akreb
		Harâtıb'dan	Seybân'a	matla' -1 İklil ve Tîr
	3- Diyer-i berr-i Arab misl-i arz-ı cüzür ve ahkâf ve atrâf ve sevâhil-i Ummânât ve cezîre-i Cerûn yani Hürmüz berr-i Arab'dan arz-ı cüzür ve ahkâf ve atrâf ve sevâhil-i Ummânât ve cezîre-i Hürmüz gibi olanların deyereleri	Bâbü'l-Mendem'den	müdün-i Âre'ye	matla' -1 Tîr
				Bir zâm bâkîsi matla' -1 Cevzâ üzredir
				Bir kavle külliyyen matla' -1 Cevzâ'yadır
				Bir kavle külliyyen matla' -1 Aslî üzredir (amma evveli esahdır.)
		Âre'den	Aden'e	matla' -1 Süreyyâ
		Aden'den	Fertek'e	matla-1 Simâke
	Fertek'den	hûr-ı Yâmuryâ'ya	İki kavil vardır. Biri matla' -1 Vâkı' üzredir ki bu esahdır ve ehl-i Hind bunun üzerinedir. İkinci kavil matla' -1 Ayyuk'adır. (Ekser	

			Arab ve Herâmize anun üzerindir.)
	Fertek'den	Saçır'a (nevasihine dek)	Ayyûk
	Hûr-1 Yâmuryâ'dan	Masîre'ye	matla' -1 Ayyûk
	Masîre'den	Re'sü'l-hadd'e	matla' -1 Na'ş Bir kavilde matla' -1 ferâkîd üzredir.
	Re'sü'l-hadd'den	Kalehât'a	magîb-i Süreyyâ
	Kalehât'dan	Maskat'a	magîb-i Na'ş
	Maskat'dan	Suhâr'a (ya'ni kasaba-i Ummân'a)	magîb-i Süreyyâ
	Suhâr'dan	Fekkü'l-esed (ya'ni Re'sü'l-Mendem)	magîb-i Na'ş
	Re'sü'l-hadd'den	Fekkü'l-esed'e	Magîb-i ayyûk
	Fekkü'l-esed'den	cezîre-i Cerûn'a (ya'ni Hürmüz'e)	kutb-1 Câh üzredir.
4- Ber-i Acem misl-i Mükrân ve Sind ve Gücerât ve Kenken ve Telûlen ve Münîbâr gibi olanların deyereleri	Hürmüz'den	Câş'a	Üç kaviil vardır: Evveli matla' -1 Süheyl üzredir. Cumhûr-1 Arab ve Herâmize yanında ikinci matla' -1 Hımâreyn üzredir. Cumhûr-1 ehl-i Hind yanında üçüncüde tafsil vardır. Ya'ni Hürmüz'den Kûh-1 Mübârek'e dek matla' -1 Süheyl üzredir ve Kûh-1 Mübârek'den Caş'a dek matla' -1 Akreb üzredir ve muhakkikler yanında sahih ü râcih budur
	Caş'dan	Diyûl-i Sind'e	matla' -1 Cevzâ
	Diyûl-i Sind'den	Mehâyim'e	İki kol vardır. cumhûr-1 Arab ve Herâmize yanında ikincide tafsil vardır.
	Diyûl-i Sind'den	Cekd'e	matla' -1 Akreb
	Cekd'den	Mehâyim'e	İklîl
	Diyu'dan	Delvâre'ye	matla' -1 Süreyyâ
	Delvâre'den	Dent'e	matla' -1 Simâk

		Dent'den	Kûte'ye	Derek-i Dincû'nundur (yani Rubbân'ındır.) Dent'den matla' -1 vâkı' üzere gidilebilir cezîre-i Fîrm'e dek matla' -1 ayyûk üzeredir.
		Diyu'dan	Sürret'e	İki zam miktarı Cevzâ üzere yürüyeler, sonra matla' -1 Aslî üzere yürüyeler, sonra kenara yakın olunca kutb-1 Câh üzere yürüyeler.
		Sürret'den	Demene'e	kutb-1 Süheyl
		Demene'den	Kölem'e	matla' -1 Süheyl
		Kölem'den	Tutacâm'den	matla' -1 Akreb. -Bir kavilde Kölem'den Kümeydi'ye dek matla' -1 İklîl üzredir. -Kümeydi'den Tutacâma'ye dek matla' -1 Akreb üzredir ve musannif yanında Akreb cümleden evlâdır.
Diyer-i Berr-i Zeyâli' ve Müddeçân ve Somâl ve Zenc ve Sifâle	Berr-i Zeyâli' ve Müddeçân ve Somâl ve Zenc ve Sifâle'nin deyelereri	Bâbü'l-mendem'den	Zeyla' 'a	matla' -1 Sülbâr. - Bazıları "kutb-1 Süheyl üzredir" dediler
		Zeyla' 'dan	Karye-i Şeyh'e	matla' -1 Himâreyn
		Karye-i Şeyh'den	Hinzîre'ye	matla' -1 Süreyyâ
		Hinzîre'den	Filek'e	matla' -1 Süreyyâ -Bir kavilde Hucurât'dan Filek'e dek matla' -1 simâk üzredir ve ekser kudemâ bu kavil üzredir.
		Filek'den	Bender-i Mûsâ'ya	matla' -1 Cevzâ
		Bender-i Mûsâ'dan	Hâfûn'a	iki kavil vardır: -Biri matla' -1 Süheyl ol biri kutb-1 Süheyl üzredir ve ba' zılar "matla' -1 Sülbâr üzredir" dediler.
		Hâfûn'dan	Feşet-i Mukbil'e	magîb-i Süheyl
		Feşet'den	Berâve'ye	magîb-i Akreb

	Berâve'den	Vâsinî'ye	magîb-i Himâreyn
	Vâsinî'den	cezîre-i Vemîzî'ye	kutb-1 Süheyl
	cezîre-i Vemîzî'den	Sencâcî'ye	matla' -1 Süheyl
	Sencâcî'den	Melenbûnî'ye	kutb-1 Süheyl
	Melenbûnî'den	Serîre'ye	magîb-i Akreb

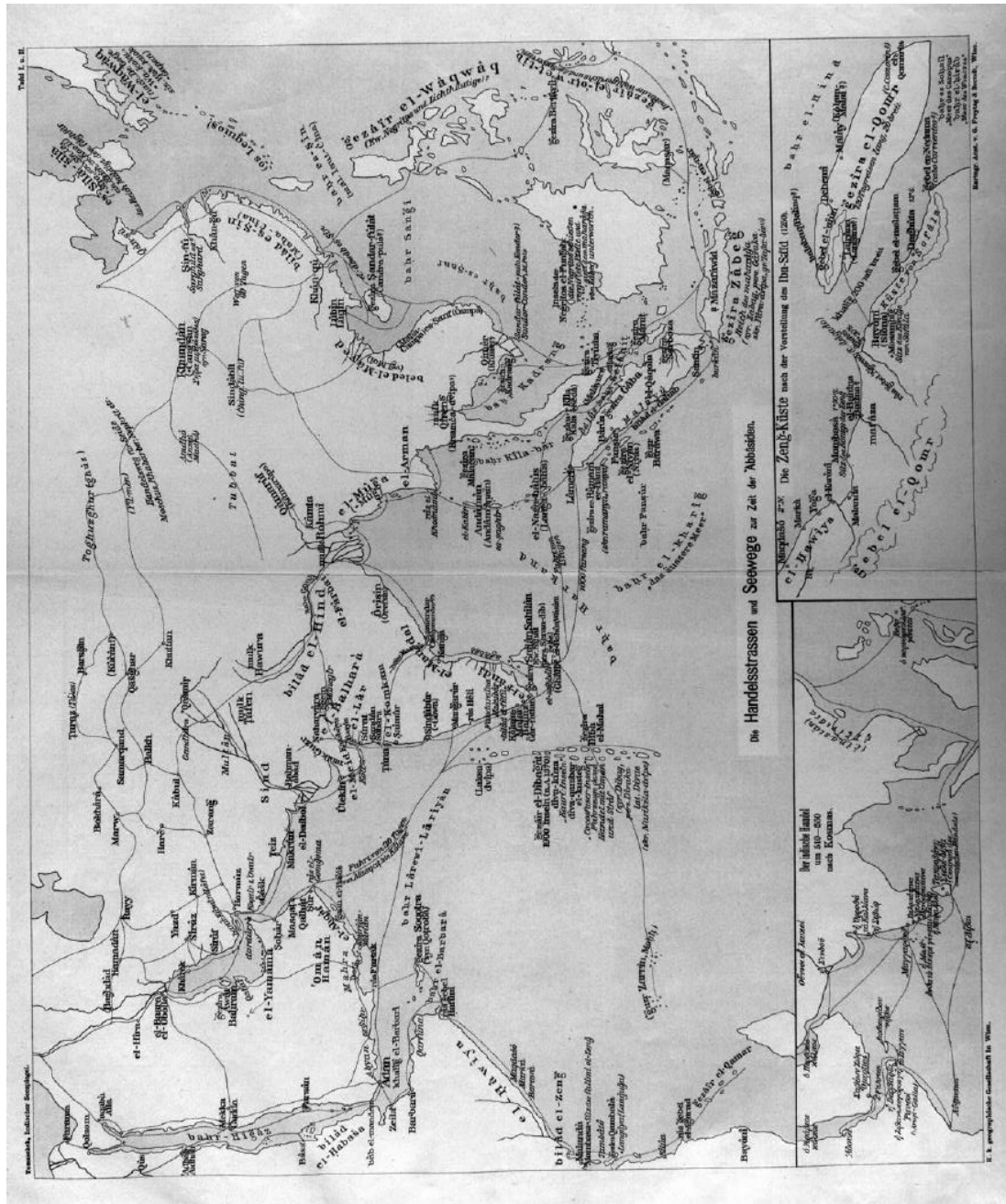
**İkinci Fasıl: Diyer-i Metâhki Ya'ni Mutlak Olan Ba'zı Deyereleri Beyan İder:
(İkinci Bölüm: Kesin Olan Güzergahları Belirtir)**

Deniz	Kıyılar	İlk Nokta	Varılacak Nokta	Rota (Pusula)
	Deyere-i Mutlak	Havriyâ'dan	Sâmî Sokatra'ya	magîb-i Sülbâr
		Mutavvak'dan	Sâmî Sokatra'ya	kutb-1 Süheyl
		Fertek'den	Sâmî Sokatra'ya	matla' -1 Akreb
				Bazı mücerrebler matla' -1 Himâreyn üzeredir dediler ve bu sıhate karibdir.
		Fertek'den	Kordofon'a	kutb-1 Süheyl
		Fertek'den	Fîlek'e	magîb-i Süheyl
		Yemen'den	Berber'e	magîb-i Süheyl
		Yemen'den	Mayt'a	kutb-1 Süheyl
		Aden'den	Seyyâre'ye	kutb-1 Süheyl
		Aden'den	Mesken'e	magîb-i Himâreyn
		Aden'den	Gubbe-i Necde'ye	magîb-i Akreb
		Aden'den	Re's-i Berr'e	magîb-i Tîr
		Aden'den	cebel-i Cenb'e	magîb-i Cevzâ
		Re'sü'l-hadd'den	Hûr-ı Diyûl-ı Sind'e	matla' -1 Süreyyâ
		Maskat'dan	Câş'a	magîb-i Na'ş
		Maskat'dan	Kûh-ı Mübârek'e	magîb-i Ferâkîd
		Midver'den	Dehnev'e	matla' -1 Cevzâ
	Midver'den	Mehâyim'e	matla' -1 Tîr	

**Üçüncü Fasıl Tahte'r-rîhın Deyerelerin Beyân İder
(Üçüncü Bölüm: Rüzgaraltı Kıyıların Güzergahları)**

Deniz	Kıyılar	İlk Nokta	Varılacak Nokta	Rota (Pusula)
Diyer-i Berr-i CÂH-ÂS	Diyer-i Berr-i Şûliyân ve Nât ve Verîsâ ve Benc gibi	Kûmherî'den	Fermenle'ye	matla' -1 Simâk
		Fermenle'den	Bâlinûkem'e	matla' -1 Na'ş
		Bâlinûkem'den	Şûlm'e	matla' -1 Süreyyâ
		Şûlm'den	İbn Lâkurî'ye	matla' -1 Nâka
		İbn Lâkurî'den	Mübtelî'ye	kutb-1 Câh

	olanların deyereleri	Mübteli'den	Cüdâveri'ye	iki kavil vardır: Biri matla' -1 Vâki' üzeredir. Bu esahdır. Biri matla' -1 Ayyûk üzeredir.
		Feşâş'dan	Füfelm'e	kutb-1 Câh
		Füfelm'den	Kengâr'a	matla' -1 Simâk
		Kengâr'dan	Sendib ve Fârdîb'e (bunlar iki adadır ve hûr-1 Şâtîcâm'ın ağzındadır.)	iki kavil vardır: Biri matla' -1 Simâk üzeredir. (ekser Şûliyân ve Arab ve Hünûd anın üzerinedir.) Biri matla' -1 Süreyyâ üzeredir.
Diğer-i Berr-i Siyâm	Berr-i Siyâm'ın deyereleri	Sendib ve Fârdîb'den	Şâtîcâm'a	matla' -1 Tîr
		Şâtîcâm'dan	cezîre-i Zencilitâ'ya	kutb-1 Süheyl
		Zencilitâ'dan	Nâcirâşî'ye	matla' -1 Süheyl
		Nâcirâşî'den	Martubân'a	matla' -1 Tîr
		Martubân'dan	Tevâhî'ye	matla' -1 Süheyl
		Martubân'dan	cezîre-i Fülî'ye	kutb-1 Süheyl
		Fülî'den	cüzür-i Tebemm'e	kutb-1 Süheyl
		Tebem'den	cüzür-i Fülüv-sünbüleyn-i Malaka'ya	matla' -1 Süheyl
		Fülüv-sünbüleyn'den	cüzür-i Fülüv-cümür'e	kutb-1 Süheyl
		Fülüv-cümür'den	cebel-i Fülüv-paslar	matla' -1 İklîl (bazıları matla' -1 Tîr dediler)
		Fülüv-paslar'dan	Malaka'ya	matla' -1 Akreb
		Malaka'dan	Sincâfûr'a	âhir-i Siyâm'dır, cânib-i cenûbdadır. İki kavil üzeredir Biri matla' -1 Tîr üzeredir. Biri matla' -1 Akreb üzeredir.
		Diğer-i Berr-i Çin ve Maçin	Berr-i Çin'in ve Maçin'in deyereleri	Sincâfûr'dan
Bang'dan	Sûrâ'ya			magîb-i Na'ş
Sûrâ'dan	Gobta-i Külek'e			magîb-i Vâki'
Sûrâ'dan	şehr-i Nev'e			kutb-1 Câh
Şehr-i Nev'den	Re's-i Kenbûsâ'ya			matla' -1 İklîl
Kenbûsâ'dan	Şinbâ'ya			matla' -1 Na'ş
Şinbâ'dan	Gobta-i Küçü'ye			magîb-i Na'ş
Şinbâ'dan	Bender-i Eynem'e			matla' -1 Na'ş
Eynem'den	bâb-1 sâhil-i Çin'e			matla' -1 Ayyûk

Harita 9: Muhit'e Gore Hint Okyanusu Kıyıları

Kaynak: Maximilian BİTTNER, Wilhelm TOMASCHEK, "Die Topographischen Capital Des Indichen Seespiegels, Mohit Festschrift zur Erinnerung an die Eröffnung des Seeweges nach Ostindien durch Vasco da Gama (1497)", s. 93.

SONUÇ

1517 yılında Mısır'ın hakimiyet altına alınmasının ardından Osmanlı İmparatorluğu için yeni bir dönem başladı. Güneye doğru toprakları genişleyen Osmanlı İmparatorluğu, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda faaliyetlerini arttırdı. Batı pazarları için önemli bir kaynak yeri olan Hindistan ticaretini ele geçirmek isteyen Portekiz, Vasco da Gama önderliğinde 1498 yılından itibaren sürekli olarak Hint coğrafyasına seferler düzenleyip kalıcı olarak yerleşmek istedi. Portekiz'in Hint sularına gelmesi ise yıllardır burada devam eden Doğu ile Akdeniz arasındaki mevcut ticareti aksattı. Sonucunda oluşan tarihi ve ekonomik olaylar Osmanlı İmparatorluğu ile Portekiz'i Hint sularında karşı karşıya getirdi.

Portekiz'in Hint Okyanusu'na gelmesinden önce Hindistan'daki değerli ticari metaller Müslüman tüccarlar tarafından Hint Okyanusu'nu aşarak Basra Körfezi ve Kızıldeniz yoluyla Basra'ya ve Süveyş'e getirilip kara yoluyla Akdeniz'deki limanlara ulaştırılmaktaydı. Venedik, Akdeniz limanlarından aldığı bu ticari malları gemileriyle Avrupa'ya dağıtmaktaydı. Portekiz, Hint Okyanusu'ndaki ticari tekeli eline almak için Müslüman tacirlerin gemilerine saldırıp onları denizden uzaklaştırmaya çalışıyordu.

XVI. yüzyılda İslamın koruyucusu ve dünyanın en büyük güçlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu kendisinden yardım isteyen ve hacca giden Müslümanları öldürüp Mekke ve Medine için tehlike arz eden Portekiz'in Hint coğrafyasındaki faaliyetlerine sessiz kalamazdı. Bunun üzerine Selman Reis başta olmak üzere Hadım Süleyman Paşa, Pîrî Reis, Murad Reis ve Seydi Ali Reis Osmanlı İmparatorluğu tarafından Hint Okyanusu'nda bulunan Portekiz deniz kuvvetlerini bölgeden atmak adına Hint Kaptanı olarak tayin edildiler.

Galata'da dünyaya gelen Seydi Ali Reis, Tersâne-i Âmire'de görev alıp Barbaros Hayreddin ile seferlere katılmıştır. Katılmış olduğu bu seferlerde edindiği tecrübeler sayesinde adını duyuran Seydi Ali Reis, Kanuni Sultan Süleyman'ın dikkati çekmiş ve Basra'da kalan Osmanlı donanmasını Süveyş'e getirilmesi için gerçekleştirilecek seferin serdarı olarak görevlendirilmiştir. Bir Osmanlı astronomi,

coğrafya ve deniz bilgini olan Seydi Ali Reis'in Hint Okyanusu'ndaki seferinde aktardıkları hem dönemin Hindistan'ının coğrafi, siyasi ve sosyal koşulları hem de bir Osmanlı kimliğinin ve etkisinin nasıl oluştuğu hakkında bize bilgiler vermektedir.

Tarih boyunca Hindistan dünyanın en önemli medeniyet havzalarından biri olmuştur. Ancak bu bölgeye Seydi Ali Reis'ten önce gidip gördüklerini kaleme alan bir başka Osmanlı aydınına ait eserler bulunmamıştır. Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik* ve *Kitâbü'l-Mûhit* adlı eserlerinde Hint Okyanusu'nda seyr ü sefer edebilmesi için kullandığı yöntemler ve coğrafi koşullarından bahsetmiştir. Bu bakımdan zikredilen eserlerinin mahiyeti ve ehemmiyeti haizdir. Bunun yanı sıra Hint Okyanusu ve etrafındaki coğrafya hakkında siyasi, sosyal ve ilmi gözlemlerde bulunmuş ve özellikle kendisine tuhaf gözüken olayları aktarmaya çalışmıştır. Hint Okyanusu'nu bir medeniyet havzası olarak aktaran Seydi Ali Reis, Hint Okyanusu ve havalisinin başlıca özellikleriyle birlikte insanlarından da bahsetmiştir.

Sonuç olarak, Seydi Ali Reis'in *Mir'âtü'l-Memâlik* ve *Kitâbü'l-Mûhit* eserlerini inceleyen bu çalışma sosyal tarih, çevre tarihi, tarihi coğrafya ve siyasi tarih gibi alanlarda Hint Okyanusu'na dair bilgiler vermektedir. Bunun yanı sıra Seydi Ali Reis'in Hint coğrafyasına yapmış olduğu seferin Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün doruğunda olduğu XVI. yüzyılda izlemiş olduğu politikanın anlaşılması açısından da önemli olduğu tespit edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu Batılı devletler gibi Hindistan'a yerleşmek için değil himaye amaçlı gitmiştir. Özellikle bölge halkının Seydi Ali Reis'e vermiş olduğu tepkiler bu hususta önemli örneklerden olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun güney sınır bölgelerinden olan Hint Okyanusu Osmanlı tarihi kaynaklarında Seydi Ali Reis'le sessizliğini nispeten bozmuştur.

KAYNAKÇA

Kitabi Kaynaklar

- ADIVAR, Abdülhak Adnan, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1970.
- AFET İNAN, Ayşe, **Pîrî Reis'in Hayatı ve Eserleri: Amerika'nın En Eski Haritaları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.
- AK, Mahmut, **Osmanlı'nın Gezgincileri**, İstanbul, 3F Yayınları, 2006.
- ASRAR, N. Ahmet, **Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Dinî Siyaseti ve İslâm Âlemi**, İstanbul, Büyük Kitaplık, 1972.
- Âşık Mehmed, **Menâzırü'l-avâlim**, C. 1, Haz. Mahmut Ak, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Âşık Mehmed, **Menâzırü'l-avâlim**, C. 2, Haz. Mahmut Ak, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Âşık Mehmed, **Menâzırü'l-avâlim**, C. 3, Haz. Mahmut Ak, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, **Hindistan Tarihi**, C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, **Hindistan Tarihi**, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- BAYUR, Yusuf Hikmet, **Hindistan Tarihi**, C. 3, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- BEYDİZ, Mustafa Gürbüz, **Osmanlı Gemi Tasvirleri**, İstanbul, Kabalcı Yayıncılık, 2014.
- BOSTAN, İdris, **Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2015.
- BOSTAN, İdris, **Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri**, İstanbul, Bilge Yayım Habercilik ve Danışmanlık Ltd. Şti., 2005.
- BOSTAN, İdris, **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyıla Tersâne-i Âmire**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

- BOSTAN, İdris, **Osmanlılar ve Deniz, Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, İstanbul, Küre Yayınları, 2017.
- BRUMMETT, Palmira, **Osmanlı Denizgücü Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz’de Diplomasi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.
- Bursalı Mehmed Tâhir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, C. 3, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul, Meral Yayınevi, 1975.
- CARIM, Fuad, **Türk’lerin Denizciliği: Oruc Reis ve Garb Ocakları Hind Denizlerinde Türk-Portekiz Elleşmeleri**, İstanbul, Berksoy Matbaası, 1965.
- CEZAR, Mustafa, **Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı**, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.
- CHILDE, V. Gordon, **Doğu’nun Prehistoryası**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971-72.
- Ebû Reyhân Muhammed b. Ahmed el Bîrûnî, **Tahkîku Mâ Li’l-Hind Bîrûnî’nin Gözüyle Hindistan**, haz. Ali İhsan Yitik, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Gülbeden, **Hümayunnâme**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- GÜRKAN, Emrah Safa, **Sultanın Korsanları Osmanlı Akdenizi’nde Gazâ, Yağma ve Esaret, 1500-1700**, İstanbul, Kronik Kitap, 2018.
- İNALCIK, Halil, **Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2009.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, C.1, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2000.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlılar Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.
- İNALCIK, Halil, **Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

- İVANOV, Nikolay, **Osmanlı'nın Arap Ülkelerini Fethi 1516-1574**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- İZGİ, Cevat, **Osmanlı Medreselerinde İlim riyazî ilimler**, C.1, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997.
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2013.
- Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr**, haz. İdris Bostan, Ankara, Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı Yayınları, 2008.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü'z- zünun: an esami'l-kütübi ve'l-fünun**, C.1, çev. Rüştü Balcı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- Kâtip Çelebi, **Keşfü'z- zünun: an esami'l-kütübi ve'l-fünun**, C.2, çev. Rüştü Balcı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, **Tezkiretü's - Şu'arâ**, haz. Aysun Sungurhan, Ankara T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017.
- KOSAL, Nejat, **Hint Yolu ve Osmanlı İmparatorluğu**, İstanbul, Deniz Matbaası, 1936.
- KULKE, Hermann, Dietmar ROTHERMUND, **Hindistan Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.
- KUZU, Ali, **Denizlerin Âlimi Büyük Amiral Seydi Ali Reis**, İstanbul, Parola Yayınları, 2015.
- Latîfi, **Tezküretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ(inceleme-Metin)**, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.
- Latîfi, **Latîfi Tezkiresi**, Haz. Mustafa İsen, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.
- Mehmed Hemdemi Çelebi, **Solakzade Tarihi**, Ankara, Pergole Yayınları, 2017.
- Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmani**, haz. Nuri Akbayar, C. 5, İstanbul, 1996.
- MERÇİL, Erdoğan, **Büyük Selçuklu Devleti**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.
- MUGHUL, Muhammad Yakub, **Kanuni Devri**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- ORHONLU, Cengiz, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- ÖNALP, Ertuğrul, **Osmanlı'nın Güney Seferleri 16. Yüzyılda Hint Okyanusu'nda Türk-Portekiz Mücadelesi**, Ankara, Berikan Yayınevi, 2010.

- ÖZBARAN, Salih, **Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century**, İstanbul, İstanbul Bilgi University Press, 2009.
- ÖZBARAN, Salih, **Portekizli Seyyahlar İran, Türkiye, Irak, Suriye ve Mısır Yollarında**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2017.
- ÖZBARAN, Salih, **The Ottoman response to European expansion: studies on Ottoman-Portuguese relations in the Indian Ocean and Ottoman administration in the Arab lands during the sixteenth century**, İstanbul, The Isis Press, 1994.
- ÖZBARAN, Salih, **Umman'da Kapaşan İmparatorluklar Osmanlı ve Portekiz**, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2013.
- ÖZBARAN, Salih, **Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- ÖZDEMİR, Kemal, **Osmanlı Deniz Haritaları Macar Deniz Atlası**, İstanbul, Creative Yayıncılık, 1992.
- ÖZÜKAN, Bülent (ed.), **Pîrî Reis 1513 Dünya Haritası**, İstanbul, Boyut Yayın Grubu, 2013.
- Peçevi İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi**, C. 1, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982,
- PITCHER, Donald Edgar, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- ROBERTS, John M., **Avrupa Tarihi**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010.
- ROBERTS, John M., **Dünya Tarihi Tarihöncesi Çağlardan 18. Yüzyıla...**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2011.
- ROUX, Jean Paul, **Büyük Moğolların Tarihi Babur**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2008.
- SARICAOĞLU, Fikret, **Pîrî Reîs'den Örfî Paşa'ya Osmanlı Tarihî Haritaları ve Tarihî Coğrafya Eserleri**, İstanbul, Çamlıca Basım Yayın, 2015.
- Seydi Ali Reis, **Kitabü'l-Muhit fi İlmi'l-Eflak ve'l-ebhur**, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Köşkü, nr. 1643.
- Seydi Ali Reis, **Kitab al-muhît= Book of the Indian ocean**, düz. Fuat Sezgin, Intitüte for the History of Arabic-Islamic Science at the Johann Wolfgang Goethe University Frankfurt am Main, 1997.
- Seydi Ali Reis, **Mir'âtü'l-Memâlik: İnceleme, Metin, İndeks**, haz. Mehmet Kiremit, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999.

- Sıbt İbnu'l-Cevzî, **Mir'âtü'z-zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, çev. Ali Sevim, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, 2011.
- ŞAHİN UTKU, Nihal, **Kızıldeniz –Çöl, Gemi ve Tacir-**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2012.
- TAŞAĞIL, Ahmet, **Kök Tengri'nin Çocukları Avrasya Bozkırlarında İslâm Öncesi Türk Tarihi**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014.
- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, haz. Fehmi Edhem Karatay, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, 1961.
- TÜRKAY, Cevdet, **Osmanlı Türklerinde Coğrafya**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1999.
- UNAT, Yavuz (ed.), **Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji: Makaleler**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, C.2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983,
- YÜCEL, Yaşar, Ali Sevim, **Klâsik Dönemin Üç Hükümdarı Fatih Yavuz Kanuni**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- WIESNER HANKS, Merry E., **Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Ansiklopedik Maddeler

- AFYONCU, Erhan, “Süleyman Paşa, Hadım”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 38, İstanbul, 2010, S. 96-98.
- AK, Mahmut, “Coğrafya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.8, İstanbul, 1993, s. 62-66.
- AK, Mahmut, “Seydi Ali Reis”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 37, İstanbul, 2009, s. 22.
- AK, Mahmut, “Seydi Ali Reis”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 525-527.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Babür”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 4 İstanbul, 1991, s. 396-400.
- Arif Naim, “Bîcâpûr”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, 1992, S. 127-128.
- A. S. Bazmee Ansari, “Gülbeden Begüm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 14, İstanbul, 1996, s. 235.

- AYDIN, Cengiz, “Ali Kuşçu”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, 1989, s. 408-410.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Portekiz”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 34, İstanbul, 2007, s. 328-331.
- BİLGE, Mustafa L., “Aden”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, 1988, S. 367-369.
- BİLGE, Mustafa L., “Lahsa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, 2003, s. 59-60.
- BOSTAN, İdris, “Pirî Reis”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.34, İstanbul, 2007, S. 283-285.
- BOSTAN, İdris, "Selman Reis", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, 2009, S. 444-446.
- BOSTAN, İdris, "Kapudan Paşa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul, 2001, S. 354-355.
- BOSTAN, İdris, “Yemen (Osmanlı Dönemi)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, 2013, S. 406-412.
- EMECEN, Feridun, “Selim I”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, 2009, S. 407-414.
- EMECEN, Feridun, “ Süleyman I”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 38, İstanbul, 2010, S. 62-74.
- ERDİNÇ, Sırrı, “Hindistan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul 1998, , s. 69-73.
- FAZLIOĞLU, İhsan, “Kadızâde-i Rûmî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1989, c. 24, s. 98-100
- GÖKYAY, Orhan Şaik, “Cihannümâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1993, c. 7, s.541-542.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, “Kâtip Çelebi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara 2002, c. 25, s. 36-40.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, “Basra”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul, 1992, s. 112-114.
- İNALCIK, Halil, “Mehmed II”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 28, Ankara, 2003, S. 395-407.
- Khaliq Ahmad Nizami, “Dekken”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 9, İstanbul, 1994, s. 112-113.

- Khalıq Ahmad Nizami, “Gucerât”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 14, İstanbul, 1996, s. 171-173.
- KONUĞU, Enver, “Babür”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, 1991, s.395-396.
- KONUĞU, Enver, “Babürlüler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, 1991, s.400-404.
- KONUĞU, Enver, “Bâbürlüler: Hindistan’daki Temürlüler”, **Türkler**, C. 8, Ankara, 2002, S. 744-760.
- KONUĞU, Enver, “Ekber Şah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 10, İstanbul, 1998, s.481-483.
- KONUĞU, Enver, “Hümayun”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul, 1994, s.542-544.
- KORTEK, S. Haluk, “Delhi Türk Sultanlığı’nda Teşkilât”, **Türkler**, C. 8, Ankara, 2002, S. 731-743.
- KORTEK, S. Haluk, “Seyyidler”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 37, İstanbul, 2009, s. 77-78.
- KURTULUŞ, Rıza, “Mahmûd-ı Gâvân”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s. 361-362.
- Naimur Rahman Farooqi, “Delhi Sultanlığı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C. 9, İstanbul, 1994, s. 130-132.
- ÖZCAN, Azmi, “Hindistan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.18, İstanbul 1998, s. 81-85.
- ÖZCAN, Azmi, "Hindistan (Tarih)" **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul, 1998, s. 75-81.
- ÖZCAN, Azmi, “Malabar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.27, İstanbul, 2003, s. 465-466.
- ÖZCAN, Azmi, “Osmanlı ve Bâbürlü Devleti Arasındaki İlişkiler”, **Türkler**, C. 8, Ankara, 2002, S. 761-765.
- Sayyid Maqbul Ahmad, “Coğrafya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, 1993, s. 50-62.
- Sayyid Maqbul Ahmad, “Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarına Göre Hindistan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul, 1998, s. 73-75.
- Sayyid Maqbul Ahmad, “İbn Mâcid”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 20, İstanbul 1999, s. 162-163.

- Seyyid Muhammed es-Seyyid, “Kansu Gavri”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul 2001, s.314-316.
- Seyyid Muhammed es-Seyyid, “Mısır (Osmanlı Dönemi)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 29, Ankara, 2004, S. 563-569.
- ŞERBETÇİ, Azmi, “Kutbüddîn-i Şîrâzî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, 2002, s. 487-489.
- TURAN, Şerafettin, “Kitâbü’l-Muhî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Ankara 2002, c.26, s. 111-112.
- TURAN, Şerafettin, “Seydi Ali Reis”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 10, İstanbul 1967, S. 528- 531
- TURAN, Şerafettin, “Bayezid II”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul, 1992, S. 234-238.
- YİTİK, Ali İhsan, “TAHKĪKU mâ li’l-HİND”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 39, İstanbul, 2010, s. 410-411.

Makaleler

- AKTAŞ, Özgür, “Türk Denizcilik Tarihi Öğretiminde Kullanılabilecek Romanlar Üzerine Bir değerlendirme”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 28, Sakarya, 2014, S. 39-55.
- BOSTAN, İdris, “II. Bayezid Döneminde Osmanlı Denizciliği”, **Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi**, C. 1, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, s. 111-120.
- CÖHCE, Salim, “Kalaç Sultanlığı”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 77-90.
- DEMİR, Remzi, “Hint Okyanusu’nda bir Türk amirali Seydî Ali Reîs ve Kitâb el-Muhî fi ‘İlm el-Eflâk ve el-Ebhûr”, **Bilim ve Ütopya Dergisi**, 2007, Sayı 153, s. 36-44
- DURAK, Neslihan, “Hindistan’da Saka, Kuşan ve Akhunlar”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 139-144.
- İNALCIK, Halil. “Osmanlı Pamuklu Pazarı, Hindistan ve İngiltere: Pazar Rekabetinde Emek Maliyetinin Rolü”, **ODTÜ Gelişme Dergisi Özel Sayısı**,1979-1980, S.1-66.

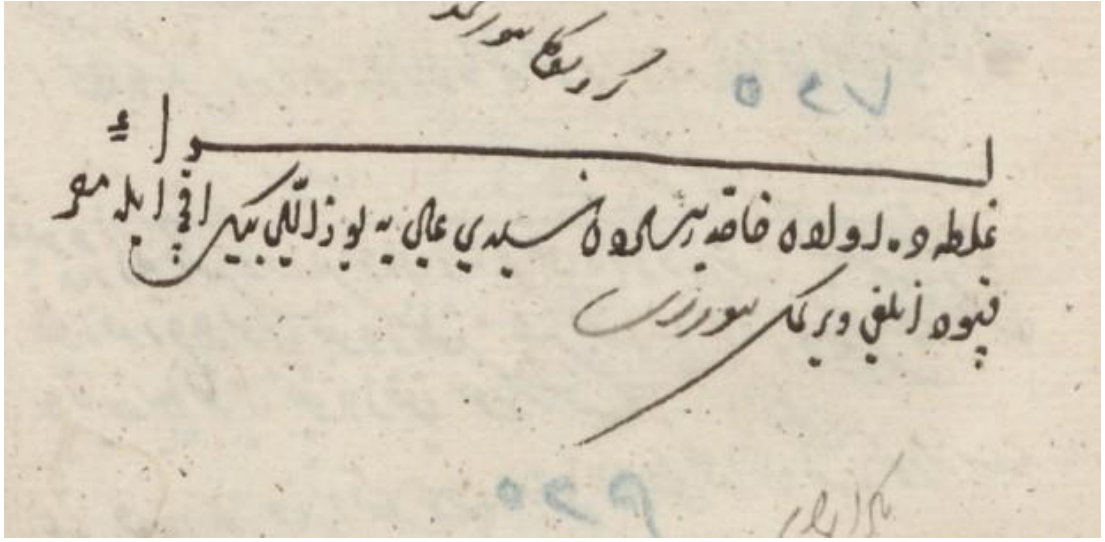
- KARADİŞOĞLULLARI, Ekrem, “Kilisli DR. Rıfat Kardam’ın Evliya Çelebi Seyahatnamesiyle İlgili Bir Yazısı Üzerine”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 18, Erzurum, 2001, S. 153-162.
- KONUĞU, Enver, “Hindistan’daki Kalaçların Başkentleri: Lakhnauti, Delhi, Dhar ve Mândû”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, S. 145-172.
- KONUĞU, Enver, “Hindistan’daki Türk Devletleri”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, S. 63-72.
- MERÇİL, Erdoğan, “Gazneliler ve Hindistan”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, s.57-62.
- MOHAPATRA, Aswini K., “Bridge to Anatolia Indo-Turkish Relations in Different Phases of History”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 23-30.
- NEMLİOĞLU KOCA, Yasemin, “Yıldızları Yakalamak: Usturlabın Denizcilikte Kullanımı ve Günümüze Ulaşan Örnekleri”, **Journal of ETA Maritime Science**, Volume 8, Kocaeli, 2015, s. 11-22.
- OĞUZ, Mustafa, “Lizbon Müsteşrik Kongresine Dair Sultan II. Abdülhamid’e Sunulan Bir Rapor”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sayı 23, Niğde, 2008, s. 181-207.
- ORHONLU, Cengiz, “Seydî Ali Reis”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul, 1970, s. 632-638.
- ÖMÜR, Emre, “Cihangir Döneminde Babürlü Sarayında Dil Meselesi / Language Issue in Babur Palace During Jahangir's Period”, **Asia Minor Studies - International Journal of Social Sciences**, C.4, Sayı 8, Kilis, 2016, s. 126-132.
- ÖZBARAN, Salih, “Avrupa’nın Okyanuslarda Yayılması ve Akdeniz Dünyası”, **Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi**, C. 1, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, s. 99-110.
- ÖZBARAN, Salih, “Hint Okyanusu’nda Osmanlı Yapılanması”, **Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi**, C. 1, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, s. 343-353.

- ÖZBARAN, Salih, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Hint Okyanusu’na Açılması”, **Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi**, C. 1, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, s. 201-211.
- ÖZBARAN, Salih, “Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan Yolu” **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S. 31, 1977.
- PALABIYIK, M. Halefi, “Hindistan Tarihinde Gazneli Türk Hâkimiyeti”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri 25-28 Haziran 2007**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s. 91-128.
- ŞAHİN ALLAHVERDİ, Reyhan, “Kızıldeniz’de Osmanlı Hakimiyeti: Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Habeşistan Beylerbeyliği (1561-1567)”, **Studies of The Ottoman Domain**, C.3, Sayı 5, Samsun, 2013, s. 35-48.
- ŞAHİN, H. Hilal, H.Hilal Şahin, “Osmanlı Hint İlişkilerine Genel Bir Bakış (XV-XVIII. Yüzyıl)”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, C.2, Sayı 6, 2015, s. 59-77.
- TAŞTAN, Zeki, “Tarihi Romanda Tarihi Şahsiyetleri Kurgulamak”, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 24, Van, 2013, s. 19-53.
- TEZCAN, Mehmet, “Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler”, **Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyum Bildirileri 31 Ekim-1 Kasım 2002**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, s. 9-56.
- TİETZE, Andreas, “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili”, **60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, s. 504-518.
- TOMASCHEK, Wilhelm, Maximilian BITTNER, “Die Topographischen Capital Des Indichen Seespiegels, Mohit Festschrift zur Erinnerung an die Eröffnung des Seeweges nach Ostindien durch Vasco da Gama (1497)”.
TUCHSCHERER, Michel, “XVI. Yüzyıl Sonlarından XVIII. Yüzyıl Sonlarında Kadar Kızıldeniz’de Osmanlı Donanması”, **Başlangıcından XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi**, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, c.1, s. 213-225.
- UYMAZ, Tuba, “16. Yüzyıl’da Osmanlılarda Astronomi Bilimi”, **Dört Öge**, Sayı 5, Ankara, 2014.

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

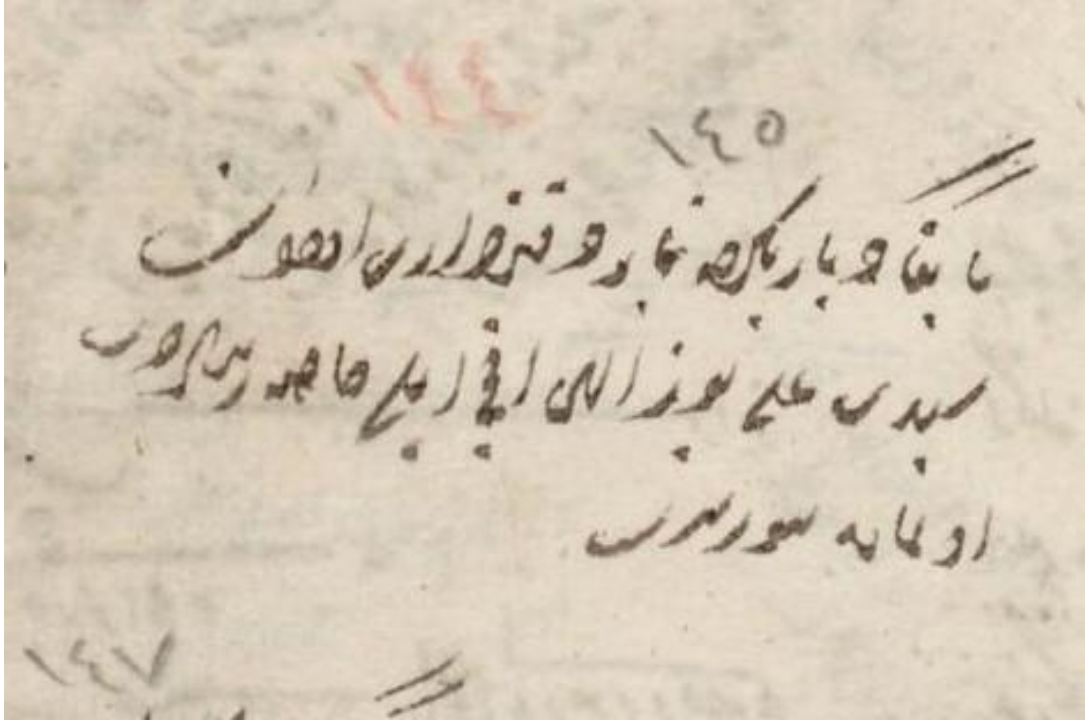
- BALADEZ, Fabio, The Image of The Turks and Muslims in The Sixteenth Century Portuguese Chronicles, Master of Arts In History, Fatih University, 2015.
- BÜKE, Himmet, “Seydi Ali Reis – Kitabü’l Muhîr”, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı, 2010.
- CENGİZ, Mikail, “Hulâsatü’l-Hey’e Giriş-Notlar-Metin-Dizin”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2010.
- KABACIK, Mehmet, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devletinin Doğu Ticareti”, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2001.
- KUŞ, Canan, XVI. Yüzyılda Ticarî alanda Osmanlı-Hindistan İlişkileri, Doktora Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2012.
- POLAT, Gaye Danışan, “16. Yüzyılda Osmanlılarda Deniz Astronomisi ve Astronomi Aletleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilim Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- TURGUT, Sibel, “Mir’at-ı Kâ’inât (Metin, Dil İncelemesi)”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, 2017.
- UYMAZ, Tuba, “Seydi Ali Reis’in Hülâsa El-Hey’e (Astronominin Özeti) Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe (Bilim Tarihi) Anabilim Dalı, 2009.

EKLER

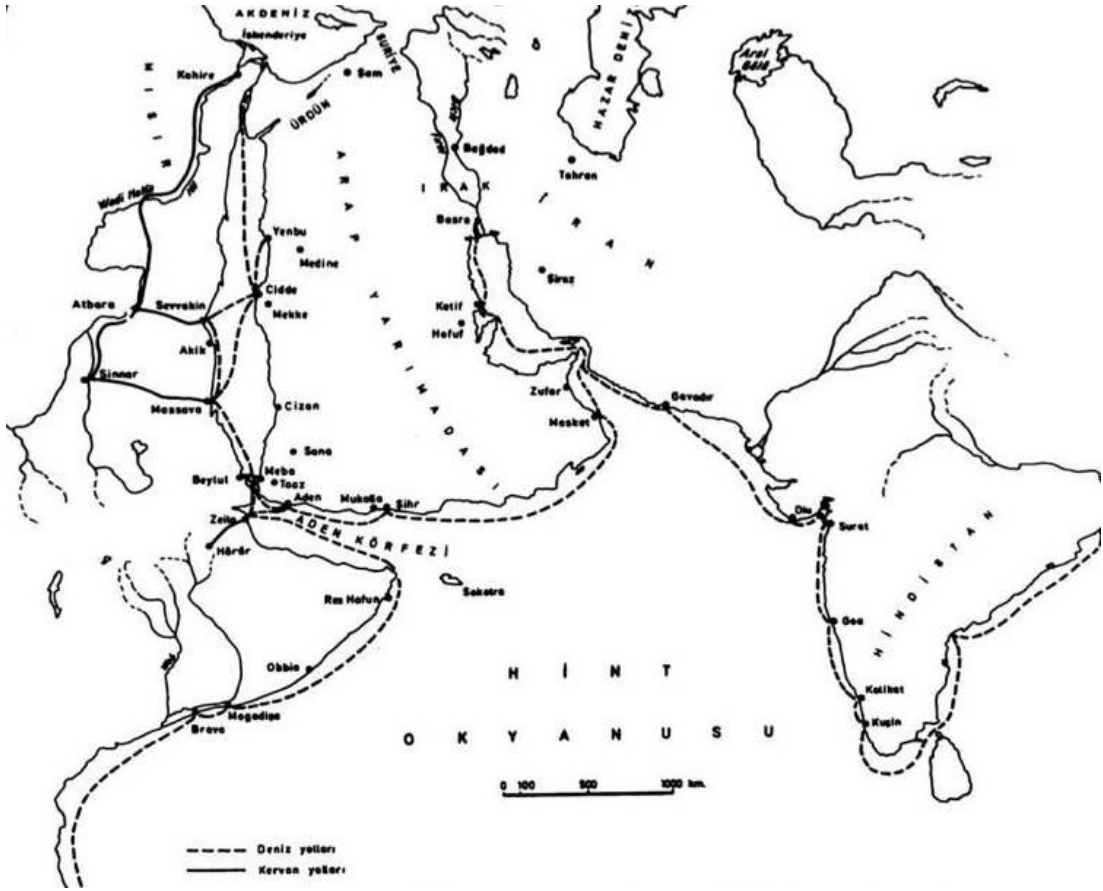
EK 1: Seydi Ali Reis'in Hind Kapudanı olarak tayin edilmesine dair arşiv belgesi.²⁹⁰

²⁹⁰ Belgenin latinizesi; "Livâ-i Galata'da olan hâssa reislerinden Seydi Ali'ye yüz elli bin akçe ile Mısır Kapudanlığı verilmek buyuruldu.", MD, 4, s. 527.

EK 2: Seydi Ali Reis'in Diyarbekir timar defterdarı iken hassa piyade olmasına dair arşiv belgesi.²⁹¹

²⁹¹ Belgenin latinizesi; "Sâbıkâ Diyârbekir'de timâr defterdârı olan Seydi Alî yüz elli akçe ile hâssa piyade olmağa buyruldu.", MD, 4, s. 144.

EK 3: Hint Okyanusu'ndaki ticari yollar.²⁹²

²⁹² Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti Habeş Eyaleti*, Ankara 1996.

صورت کولر زجه ایله ایله لطف لنده برسانه کوردی اکیملر سابقا
 لخصار لونه کبار وکی و لیدار وکی موجودین ساه لدره بودر که
 فکر اووز و ستره قلوز کرگزل ۱۰ تنه الملع ۹۳۱

الی قطع بائد لاه
 کز قطع قدره
 و او قطع
 و بر قایق

طر پارین بیاز لیدر
 دور یا غله قوایع اولسه
 بر عمل کلر قایق و غیره

بهی قطع یا فلسفه
 قلی فوکلر انکه طوبی

یاه طوبی
 آده او قطع

ضار بوز لینه
 الی بهی قطع

شایقه باکم
 لغوز قطع

و مور طلع
 طغاة پیش قطع

بران فو
 طغاة بهی قطع

طوی اوید و رت بوز قفار
 بر قفار اوید بر یک بوز دوم

ویشوز او توز قطع
 نخاسده با جلقو طاش

و طغوز بوز قطع
 ی سده ضار بوز لینه
 طاشی

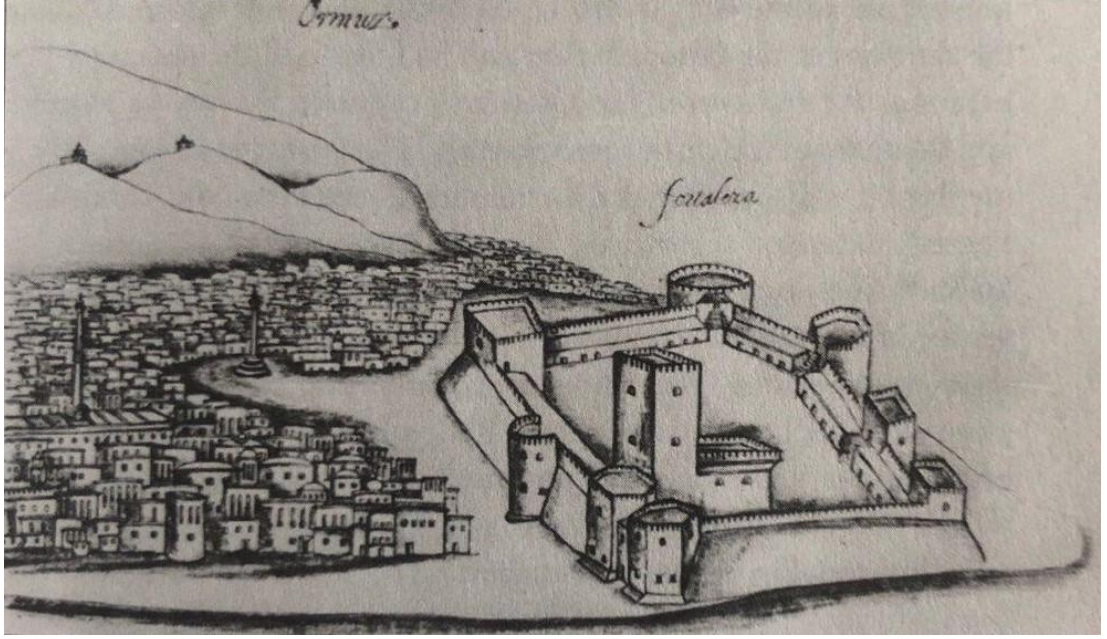
EK 4: Selman Reis'e atfedilen 1525 yılından kalma Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'na ait bir rapor.²⁹³

²⁹³ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.19.

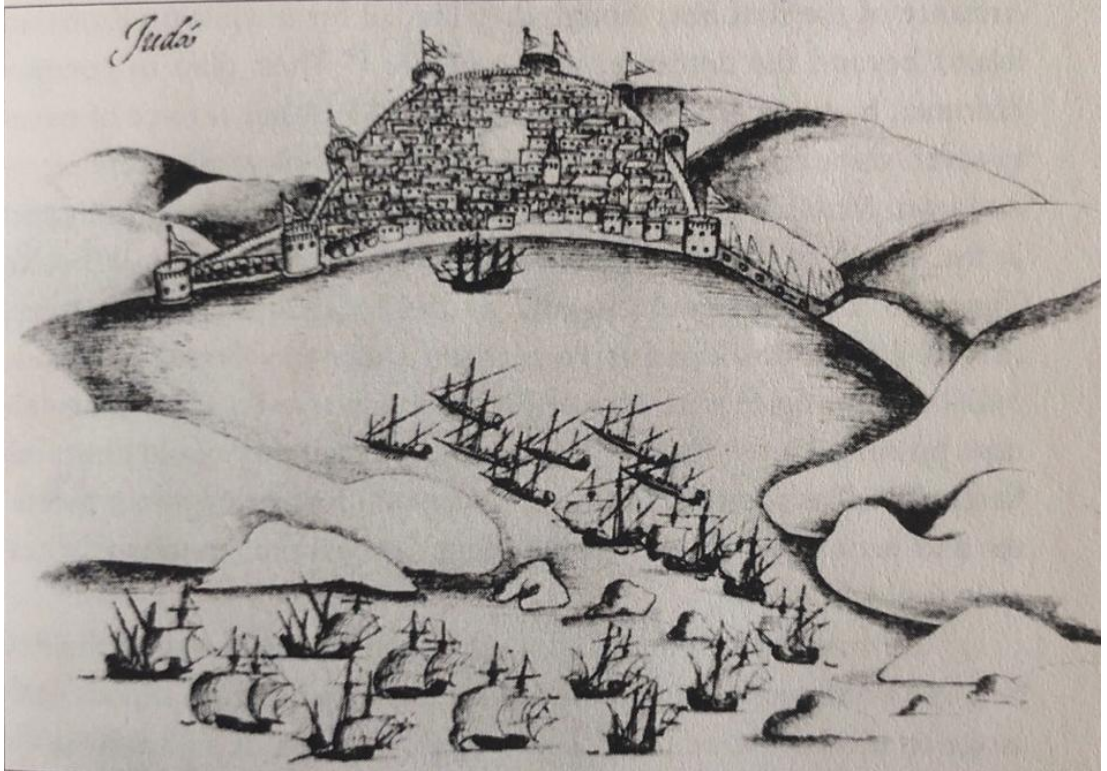

EK 5: 1513 yılında Portekiz genel valisi Albuquerque'nin Aden'i kuşatmasına dair bir tasvir.²⁹⁴

²⁹⁴ Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlılar*, İstanbul 2004, s.114.

EK 6: 16. yüzyıldaki Hürmüz'e ait bir tasvir.²⁹⁵

EK 7: Selman Reis'in Portekiz gemilere karşı savunduğu Cidde, 1517.²⁹⁶

²⁹⁵ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s.157.

²⁹⁶ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s.125.

EK 8: 16. yüzyıla ait bir Diu tasviri.²⁹⁷

²⁹⁷ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.81.

EK 9: 16. yüzyıla ait Basra ve Mezopotamya tasviri.²⁹⁸

²⁹⁸ Salih Özbaran, *Portekizli Seyyahlar İnan, Türkiye, Irak, Suriye ve Mısır Yollarında*, İstanbul 2007, s. 102.

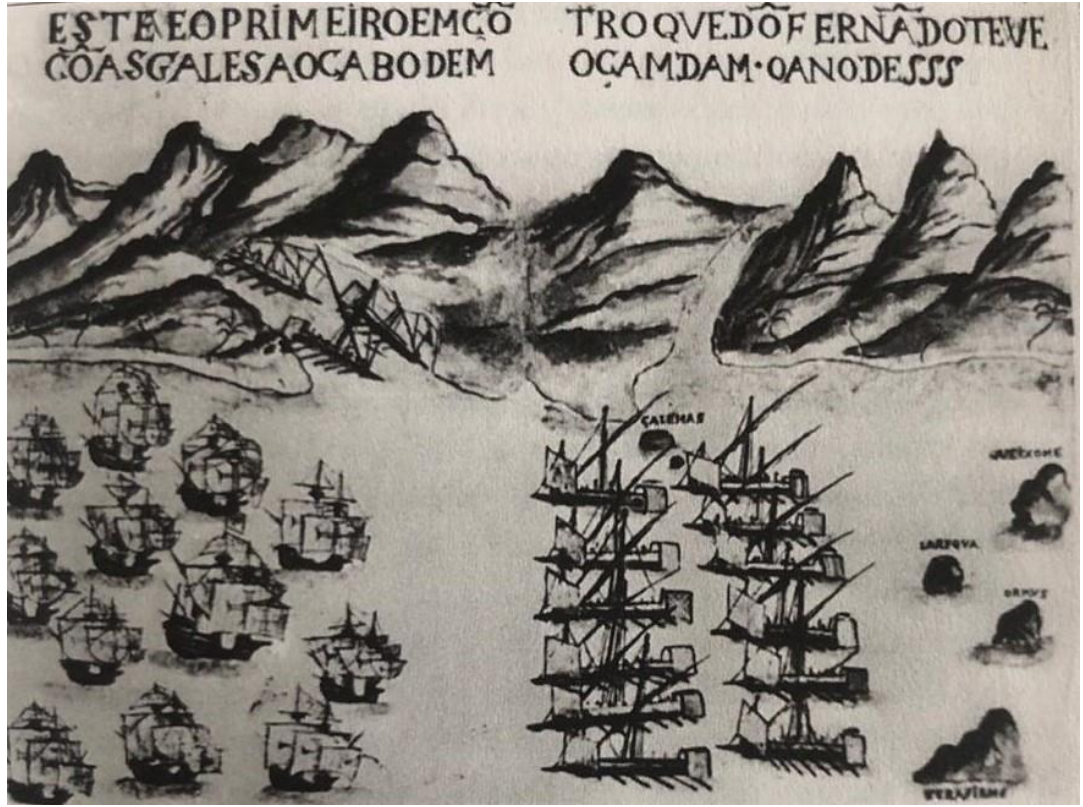
EK 10: 16. yüzyıla ait bir Kızıldeniz tasviri.²⁹⁹

²⁹⁹ Salih Özbaran, *a.g.e.*, s. 118.

EK 11: Hint Okyanusu'nu gösteren bir Portekiz haritası.³⁰⁰

³⁰⁰ Bülent Özukan (ed.), *Pîri Reis Kitab-ı Bahriye*, İstanbul 2013.

EK 12: Seydi Ali Reis'in yönetiminde olan Osmanlı kadırgaları ve Portekiz Kalyonlarının karşılaşmasını anlatan bir tasvir, 1554.³⁰¹

³⁰¹ Salih Özbaran, *Ottoman Expansion Towards The Indian Ocean in The 16th Century*, İstanbul 2009, s.113.

EK 13: Osmanlı Kadırgaları ve Portekiz kalyonlarının arasında yaşanan çarpışmayı anlatan bir tasvir, 1554.³⁰²

³⁰² Salih Özbaran, *a.g.e.*, s. 115.